

Igor DOLEA
Victor ZAHARIA

Jurisprudența CtEDO și interesele copilului

Această lucrare este publicată în cadrul proiectului „Promovarea noilor elemente de justiție pentru copii în sistemul de justiție al Republicii Moldova”, implementat de către Institutul de Reforme Penale cu sprijinul financiar al UNICEF-Moldova și al Ambasadei Suediei la Chișinău. Opiniile expuse în prezenta publicație nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor. Răspunderea pentru conținutul lucrării revine în întregime autorilor acesteia.

Autori:

Igor DOLEA,

doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Victor ZAHARIA,

doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Coordonatori:

Sorin Hanganu, coordonator programe privind justiția pentru copii, UNICEF-Moldova

Daniela Groza, asistent de proiect, IRP

Institutul de Reforme Penale (IRP)

Str. Lomonosov nr. 33,

mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel./fax: (22) 92-51-71

e-mail: info@irp.md

www.irp.md

Editura: Cartea Juridică

Redactor: Raisa Belicov

Corector: Maria Prodan

Copertă și machetare: Adriana Mîrza

© Toate drepturile asupra publicației sînt rezervate Institutului de Reforme Penale (IRP).

Atît publicația, cît și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără indicarea sursei.

ISBN 978-9975-80-619-0

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE	7
ARTICOLUL 2	
Dreptul de a se naște	11
Obligații pozitive de a proteja viața	16
Obligații pozitive de a investiga decesul persoanei	19
Victime indirecte	24
Examenle medicale prenatale	25
ARTICOLUL 3	
Tortură	31
Obligații pozitive	36
Pedepse corporale	38
Violența domestică fizică și sexuală	39
Cu privire la pretinsa investigație inadecvată	41
Examinarea publică a dosarului unui copil	43
Tratament inuman în timpul detenției	45
Izolarea socială	52
ARTICOLUL 4	
Sclavie, muncă forțată	55
Traficul de ființe umane	57
Asistența juridică acordată din oficiu	60
Munca în locurile de detenție	63
ARTICOLUL 5	
Detenția preventivă	67
Plasarea specială a copiilor	70

ARTICOLUL 6

Interogarea	76
Asigurarea unui proces echitabil	78
Impactul procesului de judecată	81
Accesul persoanei condamnate la copilul său	84
Tergiversarea executării hotărârilor judecătorești privind plata pensiei alimentare	87

ARTICOLUL 8

Pretinsa paternitate	91
Încredințarea copiilor	92
Adopția	98
Încredințarea copiilor unor instituții publice	103
Situații când părinții nu pot crește copiii	104
Drepturile de custodie ale unui părinte divorțat asupra copiilor săi	106
Drepturile de acces ale unui tată divorțat la copiii săi	109
Drepturile unui tată arestat de a avea întrevedere cu copiii	113
Retragerea drepturilor parentale ca o sancțiune auxiliară	115
Suspendarea drepturilor tatălui copilului ca o sancțiune auxiliară	118
Drepturile tatălui de a locui cu copiii după decesul mamei	119
Răpiri internaționale de copii	126
Paternitatea copilului născut mort	130
Riscul de abuz sexual în îngrijirea copilului	133
Sterilizarea forțată	135
Violențele sexuale	138

ARTICOLUL 13

Recurs efectiv	143
----------------------	-----

ARTICOLUL 14

Nediscriminarea	147
Statutul copiilor născuți în afara căsătoriei	150
Audierea copiilor	155

PRIMUL PROTOCOL ADIȚIONAL

ARTICOLUL 1

ARTICOLUL 2

Dreptul la proprietate	163
Dreptul la instruire	164
Limba de instruire	164
Educația religioasă în școală	169
Pedepsele corporale în școală	171
Nondiscriminarea copiilor cu dizabilități	175
Educația sexuală în școală	175

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	181
-------------------------------	-----

CUVÎNT-ÎNAINTE

Studierea în permanență a bogatului arsenal de hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului este un element indispensabil în formarea inițială și continuă a juriștilor naționali. Îndeosebi actualmente, când jurisprudența CtEDO a devenit parte a sistemului național avînd prioritate asupra normelor interne, cunoașterea suficientă a poziției instanței internaționale referitor la diferite probleme juridice este determinantă la pronunțarea unor hotărâri legale și echitabile.

În Republica Moldova continuă să se întreprindă măsuri pentru a familiariza juriștii cu opera Curții Europene. O modalitate eficientă, care și-a dovedit viabilitatea, este și publicarea în limba română a unor extrase din jurisprudență, care pot facilita corectitudinea și conformitatea cu prevederile Convenției a hotărîrilor luate la nivel național.

Pentru o utilizare mai eficace, jurisprudența CtEDO se publică fie pe anumite aspecte ale drepturilor omului, fie pe articolele Convenției.

Prezenta publicație cuprinde extrase din hotărîri într-un domeniu deosebit de sensibil - drepturile copilului. Pentru comoditate în procesul de lucru s-a decis ca materialul să fie sistematizat pe articolele Convenției, cu indicarea dreptului concret menționat de Curtea Europeană. Așadar, în funcție de articolul Convenției sînt puse în discuție asemenea drepturi cum ar fi: dreptul de a se naște; obligații pozitive de a proteja viața; obligații pozitive de a investiga decesul persoanei; victime indirecte ale încălcării dreptului la viață; examenele medicale prenatale; tortura; obligații pozitive în materia art. 3; pedepsele corporale; violența sexuală; tratamentul în timpul detenției; izolarea socială; munca forțată;

detenția preventivă; plasamentul special; interogarea; procesul echitabil; pensia alimentară; paternitatea; adopția; copiii în instituții publice; custodia; proprietatea și instruirea copiilor ș.a.

După cum e și firesc, într-o hotărîre, Curtea poate constata încălcarea drepturilor protejate de mai multe articole ale Convenției. În publicație au fost păstrate aceste referințe ale Curții.

De remarcat că la pregătirea lucrării au fost utilizate mai multe surse, inclusiv în diferite limbi. Din aceste considerente, textul lucrării poate fi catalogat drept o traducere neoficială. În situația în care o speță din practică are tangențe cu situația examinată de către Curte și redată în extras, recomandăm studierea integrală a hotărîrii.

Ne exprimăm speranța că lucrarea va fi utilă atât pentru cei care aplică în activitatea lor normele juridice, cît și pentru cei care le studiază.

Autorii

ARTICOLUL 2

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.
2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:
 - a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
 - b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
 - c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

DREPTUL DE A SE NAȘTE

În materia art. 2, CtEDO și Comisia Europeană a Drepturilor Omului au examinat mai multe aspecte ale dreptului la viață. Într-un prim aspect, Curtea a examinat problema momentului în care se naște dreptul la viață și a celui în care începe protejarea dreptului la viață.

În cauza **EVANS vs MAREA BRITANIE**, din 10 februarie 2007, reclamanta Natalie Evans și partenerul ei, J., au început un tratament de fertilizare la Clinica de Concepție Asistată din Bath. În procesul unei consultații la clinică, dra Evans a fost diagnosticată cu o stare precanceroasă a ovarelor și i s-a oferit posibilitatea fertilizării *in vitro*, înainte de extragerea chirurgicală a ovarelor. În timpul consultației, dra Evans și partenerul său au fost informați de faptul că fiecare dintre ei va trebui să semneze un formular prin care să-și dea consimțământul la tratament și că, în conformitate cu prevederile Legii privind fertilizarea umană și embriologie din 1990, este posibil pentru fiecare să-și retragă acordul dat oricând, înainte ca embrionii să fie implantați în uterul reclamantei. Dra Evans s-a interesat dacă nu există și alte mijloace de a-și fertiliza ovulele, pentru a se proteja în cazul în care J. și-ar retrage consimțământul, însă acesta din urmă a asigurat-o că așa ceva nu se va întâmpla. În urma tratamentului, au rezultat 6 embrioni care au fost depozitați, iar la data de 26 noiembrie dra Evans a suferit operația de extirpare a ovarelor. În mai 2002, relația dintre cei doi s-a încheiat, iar J. a informat clinica de faptul că nu mai este de acord ca dra Evans să folosească embrionii. La 27 februarie 2005, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost sesizată de către reclamantă, în urma eșecurilor acțiunilor sale în instanțele interne. Reclamanta a solicitat, în temeiul art. 39 din Regulamentul Curții privind măsurile interimare, ca Regatul Unit să ia măsurile necesare pentru a preveni distrugerea embrionilor de către clinică până la pronunțarea hotărârii Curții. Ca urmare, embrionii nu au fost distruși.

În hotărîrea sa asupra pretensei încălcări a art. 2 din Convenție, Marea Cameră a considerat că embrionii nu au drept de viață în sensul art. 2 și că nu a existat, așadar, o violare a acestui text. Curtea a făcut referire și la argumentul conform căruia, în ce privește dreptul la viață al embrionilor, statele părți au o marjă de apreciere. În tăcerea Convenției Europene, Comisia și Curtea au dat întotdeauna dovadă de o prudență deosebită, motiv pentru care chestiunea începutului dreptului la viață rămîne neelucidată. Considerăm că soluția dată de Curte în cauza Evans este cel puțin nedreaptă, privînd-o pe dra Evans de orice șansă de a mai avea copii biologici și, implicit, de a dispune de elementele corpului ei. De asemenea, această decizie intrigă, pentru că reprezintă un paradox: unei femei, care a suferit o operație de extirpare a ovarelor sale, lăsînd-o practic doar cu speranța unei fecundări *in vitro*, i se ia și această ultimă speranță de a mai avea copii de la un individ care-și retrage consimțămîntul, astfel încît embrionii sînt distruși, însă atunci cînd o femeie dorește să avorteze, opoziția tatălui copilului este ignorată.

În cauza **X vs REGATUL UNIT**, din 13 mai 1980, în care reclamantul a contestat reglementările legii engleze care permiteau întreruperea sarcinii fără acordul soțului, Comisia a constatat că noțiunea de „orice persoană” trebuie privită ca o ființă născută, așadar, art. 2 nu se aplică în privința fătului nenăscut. Comisia a mai semnalat și divergențele existente în legislațiile europene cu referire la momentul în care se consideră că începe viața. Comisia a specificat că viața copilului conceput este intim legată de viața femeii care îl poartă și nu poate fi privită izolat de aceasta. Dacă s-ar privi izolat, aceasta ar însemna că viața copilului nenăscut ar trebui privită în mod separat de pericolul care poate surveni asupra femeii care-l poartă.

În cauza **H. vs NORVEGIA**, din 19 mai 1992, în care reclamant este concubinul unei femei care a întrerupt sarcina, avînd autorizarea autorităților norvegiene, Comisia a decis că statele contractante trebuie să dețină dreptul discreționar în domeniul ce ține de întreruperea voluntară a sarcinii.

În cauza **OPEN DOOR ȘI DUBLIN WELL WOMAN vs IRLANDA**, din 29 octombrie 1992, în urma adresării unor organizații de consultanță, a fost contestată la Curtea Europeană a Drepturilor Omului interdicția impusă de autoritățile irlandeze pentru organizațiile care intenționau să consulte familiile cu privire la practicarea avortului în clinici din străinătate, deoarece Constituția irlandeză interzicea întreruperea voluntară a sarcinii. În speță, Open Door Counselling Ltd și Dublin Well Woman Centre Ltd sînt două asociații irlandeze, fără scop lucrativ, care se ocupă, printre altele, de sfătuirea femeilor însărcinate din Irlanda și le semnalează, dacă acestea doresc, posibilitatea de a avorta în Marea Britanie. La cererea Society for the Protection of Unborn Children, au fost demarate urmăriri împotriva celor două asociații menționate anterior. Pe 16 martie 1998, Curtea Supremă consideră că sfaturile date de către cele două asociații contribuie la distrugerea vieții pe cale de a se naște, în disprețul dreptului constituțional la viață al copiilor care urmează a se naște. Curtea Supremă dispune ca respectivele organizații să fie interzise. Sesizată în această cauză, Curtea Europeană menționează că ea nu a fost solicitată să se pronunțe dacă Convenția garantează un drept la avort sau dacă dreptul la viață, recunoscut de art. 2, este la fel de valabil și pentru fetus.

În cauza **BASO vs ITALIA**, din 5 septembrie 2002, referitoare la un avort neimpus de cauze medicale, făcut contra voinței tatălui, Curtea a arătat că „nu trebuie să decidă dacă fetusul poate să beneficieze de protecție în virtutea art. 2”, căci, în ciuda faptului că fetusul ar fi protejat în anumite circumstanțe potrivit art. 2, totuși, în cauza dată, întreruperea sarcinii a fost făcută în conformitate cu legea italiană, aceasta realizînd un just echilibru între interesele femeii însărcinate și necesitatea de a asigura protecția fetusului. În această cauză, Curtea a exprimat clar principiul că fătul beneficiază de un drept la viață, dar subordonat dreptului la avort al femeii.

Curtea a arătat că nu are a decide cu privire la problema dacă fătul nenăscut ar beneficia de protecția instituită de art. 2 din Convenție în așa mod cum aceasta este interpretată în ceea ce ține de obligațiile pozitive referitoare la protecția vieții.

În cauza **VO vs FRANȚA**, din 8 iulie 2004, CtEDO a constatat că nu a fost încălcat art. 2 din Convenție, arătând că punctul de plecare cu privire la dreptul la viață ține de marja de apreciere a statelor, constatând, de asemenea, că nu există un concept unic european cu privire la definiția științifică și juridică a începutului vieții. În așa mod, Curtea a declarat că nu este posibil, în condițiile actuale, să se dea un răspuns *in abstractio* la întrebarea dacă un copil care urmează să se nască este o persoană în sensul art. 2 din Convenție. Totuși, în cauza dată, a fost vorba de pierderea copilului din cauza neglijenței unei terțe persoane. Așadar, nu ținea de intenția mamei de a se dezice de copil sau de un conflict între mamă și tată. Pe lângă faptul că a fost pornită o urmărire penală împotriva medicului, reclamanta trebuia să angajeze responsabilitatea spitalului printr-o acțiune în instanță privind responsabilitatea civilă delictuală, prin care putea solicita repararea prejudiciului cauzat de medic. Reclamanta însă s-a abținut de la o asemenea acțiune în instanță, fapt ce a permis Curții să nu constate responsabilitatea statului francez.

TSIAC vs POLONIA, din 20 martie 2007

Reclamanta, mamă a doi copii, a cerut întreruperea unei sarcini în anul 2000, temându-se că încă o naștere i-ar putea agrava miopia avansată. De altfel, trei medici oftalmologi o avertizaseră că încă o naștere i-ar pune serios în pericol vederea. Solicitând un certificat de aprobare a avortului, Alicja Tsiac a primit refuzul medicului ginecolog din Varșovia care a consultat-o. Reclamanta a născut prin cezariană al treilea copil în noiembrie 2000 și de atunci are grave probleme cu vederea. În prezent, Tsiac nu poate distinge obiectele aflate mai departe de 1,5 metri și se teme că va orbi de tot. Alicja a depus plîngere împotriva medicului ginecolog, motivînd că refuzul acestuia i-a afectat sănătatea. Plîngerea sa a fost clasată deoarece polonezii nu au găsit un raport de cauzalitate între decizia ginecologului de a nu efectua avortul și, implicit, de a nesocoti dreptul femeii de a dispune de propriul corp, și starea proastă a vederii ei. În cele din urmă, Curtea a concluzionat că dreptul reclamantei de a avorta a fost încălcat întrucît statul polonez nu a apărut dreptul acesteia la viață privată. Așadar, refuzul unui stat de a aproba un avort terapeutic va atrage o condamnare pentru că se nesocotește dreptul femeii asupra

propriei sale vieți. Totuși, în cazul unei întreruperi voluntare de sarcină, care nu era determinată de motive medicale, Comisia a considerat că „nu trebuie să decidă dacă fătul poate beneficia de o anumită protecție în baza art. 2”, statuând că statele contractante trebuie să dispună de o anumită putere discreționară.

OBLIGAȚII POZITIVE DE A PROTEJA VIAȚA

În cauza **KONTROVA vs SLOVACIA**, *din 31 mai 2007*, Curtea a constatat că, în data de 2 noiembrie 2002, reclamanta a formulat o cerere de pornire a cauzei penale împotriva soțului ei, invocând faptul că acesta ar fi bătut-o cu un fir electric. Mai târziu, ea și-a retras plîngerea, prezentîndu-se la poliție împreună cu soțul ei. La 31 decembrie 2002, soțul ei a împușcat în fiica și în fiul lor, născuți, respectiv, în 1997 și în 2001. În acest caz, Instanța Europeană a constatat o încălcare a art. 2 din cauza incapacității autorităților de a proteja viața copiilor, precum și a art. 13 din motivul imposibilității mamei lor de a primi despăgubiri.

BRANKO TOMASIC ȘI ALȚII vs CROAȚIA,

din 15 ianuarie 2009

Reclamanții sînt cinci cetățeni croați: soțul, soția și copiii lor, născuți, respectiv, în 1956, 1963, 1985, 1995 și 2001, care locuiesc în Cakovec (Croatia).

Reclamanții sînt rude cu M.T. și copilul ei, V.T., născut în martie 2005, care au fost uciși în august 2006 de către M.M., tatăl copilului. M.T. și M.M. au locuit împreună, în casa părinților lui M.T., pînă în iulie 2005, cînd M.M. s-a mutat, după dispute cu membrii familiei. În ianuarie 2006, M.T. a depus o plîngere penală împotriva lui M.M. pentru amenințări cu moartea. La 15 martie 2006, prima instanță l-a declarat pe M.M. vinovat că a amenințat-o pe M.T. că o va ucide pe ea, pe sine și pe copilul lor cu o bombă. M.M. a fost condamnat la închisoare pentru un termen de cinci

luni și, ca o măsură de securitate, a fost supus unui tratament psihiatric obligatoriu în timpul și după perioada de detenție. La 28 aprilie 2006, Curtea de Apel a redus măsura de securitate la durata pedepsei cu închisoarea. M.M. a ispășit pedeapsa și a fost eliberat pe 3 iulie 2006. Pe 15 august 2006, el le-a împușcat mortal pe M.T. și pe fiica lor, V.T., înainte de a comite suicidul prin rotirea armei asupra sa. Reclamanții au pretins, în temeiul art. 2 (dreptul la viață) și al art. 13 (dreptul la un recurs efectiv), că statul nu a reușit să ia măsurile adecvate pentru a proteja pe M.T. și V.T. și nu au efectuat o anchetă efectivă în responsabilitatea de stat pentru moartea lor. Constatările instanțelor interne și concluziile examinării psihiatrice, fără îndoială, au arătat că autoritățile au fost conștiente de faptul că amenințările formulate împotriva vieții M.T. și a V.T. erau grave și că ar fi fost luate toate măsurile rezonabile pentru a le proteja. Curtea a constatat, totuși, că nu au fost efectuate percheziții, cu referire la M.M., în cadrul procedurii inițiale penale împotriva sa, în ciuda faptului că acesta a amenințat în mod repetat că va utiliza o bombă. În plus, deși raportul de psihiatrie, elaborat în scopul procedurilor penale, a subliniat nevoia de tratament psihiatric în continuare, Guvernul nu a reușit să demonstreze că M.M., de fapt, a fost tratat corespunzător. Într-adevăr, M.M. nu a urmat un program individual de închisoare, chiar dacă ar fi fost cerut de lege. Nici nu a fost examinat înainte de eliberarea sa din închisoare, în scopul de a se evalua dacă amenințările sale cu moartea la adresa M.T. și V.T. reprezintă un risc. Prin urmare, Curtea a concluzionat că autoritățile competente naționale nu au luat măsuri adecvate pentru a proteja viața M.T. și a V.T., astfel fiind încălcat art. 2. Curtea a decis în unanimitate că autoritățile croate nu au respectat hotărîrea privind tratamentul psihiatric, iar guvernul nu a reușit să dovedească faptul că bărbatul a fost tratat psihiatric în închisoare, acesta nici nu a fost supus unui examen psihiatric înainte de eliberare.

OPUZ vs TURCIA, din 9 iunie 2009

Cazul a fost adus de Nahide Opuz care, împreună cu mama ei, a suferit ani de zile din cauza comportamentului violent și brutal al soțului. În ciuda nenumăratelor reclamații, autoritățile de poliție nu au depus efortul necesar pentru a proteja în mod adecvat integritatea fizică a fe-

meii și, în cele din urmă, mama reclamantei a fost ucisă de bărbat prin înjunghiere. Pentru crima respectivă el a fost condamnat la închisoare pe viață, dar a fost eliberat în așteptarea recursului său după care, așa cum menționează soția lui, a continuat să o amenințe. Curtea a constatat încălcarea art. 2 privind dreptul la viață și a art. 3, prin incapacitatea statului de a proteja femeia și pe mama acesteia de violența domestică. Turcia nu a stabilit și nu a implementat un sistem de sancțiuni pentru violența în familie întru protecția victimelor. Autoritățile nu au folosit nici măcar măsurile de protecție disponibile și au încetat cauza ca referitoare la probleme de familie, ignorând întrebarea de ce plângerea a fost retrasă.

Curtea a constatat, de asemenea, prima dată un caz de violență în familie cu încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 și 3, întrucât violența împotriva acelor două femei a fost și un conflict întemeiat pe gen.

OBLIGAȚII POZITIVE DE A INVESTIGA DECESUL PERSOANEI

CAUZA RĂILEAN vs MOLDOVA, *din 5 ianuarie 2010*

Reclamantul a pretins, în special, că autoritățile naționale nu au desfășurat o anchetă efectivă vizavi de moartea fiului său, contrar obligațiilor care le revin în temeiul art. 2 din Convenție, că au fost încălcate drepturile sale garantate de art. 6 din Convenție din moment ce el nu a obținut nicio decizie cu privire la cercetarea morții fiului său. Reclamantul s-a plîns, de asemenea, în temeiul art. 6 din Convenție, de omisiunea autorităților de a-l ține la curent cu deciziile relevante privind cazul fiului său. La 2 ianuarie 2001, fiul reclamantului a fost lovit de o mașină și a decedat cîteva ore mai tîrziu la spital. Conducătorul auto a părăsit locul accidentului. Urmărirea penală a fost inițiată, însă la 14 noiembrie 2001 a fost suspendată, deoarece conducătorul auto nu a fost identificat. Mașina a aparținut la un moment dat unui ofițer de poliție (S.) care lucra în Chișinău. În aceeași zi, procurorul a trimis o scrisoare prin care informa reclamantul despre decizia luată și despre dreptul acestuia de a lua cunoștință de ea la Procuratură. La 29 noiembrie 2002, Ministrul Afacerilor Interne al Republicii Moldova a informat reclamantul că, drept rezultat al urmăririi penale, a fost stabilită identitatea conducătorului auto și cauza a fost trimisă de către procuror pentru investigații suplimentare.

Potrivit scrisorii, urmărirea penală a început la 11 ianuarie 2001. Ca răspuns la plîngerea reclamantului că fiul său a fost ucis în scopul de a i se sustrage organele interne pentru un transplant, ministrul a menționat că autopsia asupra cadavrului fiului său nu a identificat lipsa vreunor organe interne ale acestuia. La 8 septembrie 2003, procurorul a dispus reluarea urmăririi penale privind moartea fiului reclamantului. El a sta-

bilit că decizia din 14 noiembrie 2001 a fost ilegală, deoarece urmărirea penală în împrejurările din speță a fost efectuată „într-un mod vădit unilateral și superficial”. Acesta a menționat, în special, că în timpul audierilor de la începutul anului 2001, martorul R.H., care a declarat că a fost pasager în mașina ce a lovit fiul reclamantului, a specificat că fiul său, B.H., care avea atunci 13 ani și nu putea fi tras la răspundere penală, a condus automobilul în momentul producerii accidentului. B.H. a confirmat această declarație. Cu toate acestea, ambii și-au retras ulterior declarațiile. B.H. a declarat că automobilul a fost condus de o rudă a sa, I., care locuiește în Tatarbuniar. În plus, în timpul investigației a devenit clar că B.H. nu știa să conducă o mașină. Procurorul nu a identificat și nu a interogat șoferul taxiului care se presupune că l-a transportat acasă pe R.H. de la locul accidentului. Lista convorbirilor telefonice întreținute de către R.H. și S. înainte și după 2 ianuarie 2001 nu a fost obținută și analizată. Mai mult decât atât, martorul ocular, P.O., a reținut fața conducătorului auto și, ulterior, la prezentarea persoanei spre recunoaștere, a recunoscut-o ca fiind ofițerul S. În răspunsul la o plîngere înaintată de reclamant la o dată necunoscută, Procuratura Generală a informat, la 31 ianuarie 2003, că sînt întreprinse măsuri operative pentru a identifica persoanele responsabile de moartea fiului său. În august 2004, la o dată nespecificată, reclamantul s-a adresat Procuraturii Generale pentru a-i fi prezentate motivele tergiversărilor în cadrul urmăririi penale. El s-a interesat, de asemenea, de ce nu a fost depusă nicio plîngere și nu a fost efectuată nicio investigație privind furtul mașinii care i-a lovit fiul. În cazul în care mașina nu a fost furată, atunci nu este clar de ce proprietarul acesteia nu a fost urmărit penal. Într-o scrisoare din 10 octombrie 2004, Procuratura Generală a informat reclamantul despre omisiunea efectuării urmăririi penale și a măsurilor operative necesare, în termen rezonabil. Prin urmare, decizia de suspendare a urmăririi penale a fost anulată, iar cazul a fost trimis pentru o investigație ulterioară. Cazul a fost transferat unui grup de procurori din Procuratura municipiului Chișinău, sub controlul nemijlocit al Procuraturii Generale. Scrisoarea se încheia cu scuze adresate reclamantului pentru întârzierea în investigarea cazului. Reclamantul a pretins violarea art. 2 din Convenție ca rezultat al omisiunii autorităților de a efectua o investigație completă și în termen rezonabil a morții fiului său. Mai mult, el nu a fost ținut la curent privind desfășurarea procedurii și nu a primit nicio decizie luată în timpul urmăririi penale. Guvernul a susținut că a fost efectuată o investigație

completă imediat după accidentul rutier care s-a soldat cu moartea fiului reclamantului. Martorii au fost audiați în aceeași zi, casa bănuțului principal (S.) a fost percheziționată, convorbirile telefonice au fost înregistrate timp de o lună, iar informația privind înstrăinarea automobilului către o terță persoană a fost verificată. Obligația de a efectua o investigație efectivă a fost una de mijloace, nu de rezultat, întrucât atunci când este imposibil de a identifica persoana responsabilă pentru moartea altei persoane, Statul nu poate fi considerat responsabil. Persoanele care au investigat cazul au verificat toate versiunile decesului fiului reclamantului și au constatat că el a murit în urma unui accident rutier. La 20 aprilie 2006, urmărirea penală a fost terminată și cauza a fost trimisă în judecată. De remarcat că reclamantul nu a prezentat nicio dovadă că ar fi încercat să obțină accesul la unele materiale ale dosarului și acesta i-a fost refuzat. În plus, procurorii l-au ținut la curent cu privire la efectuarea investigației. Curtea reiterează faptul că, prin solicitarea unui stat să ia măsuri adecvate pentru a proteja viețile celor din jurisdicția sa, art. 2 par. (1) impune o obligație pentru acel Stat de a asigura dreptul la viață prin aplicarea efectivă a dispozițiilor de drept penal pentru a împiedica comiterea de infracțiuni împotriva persoanei, susținută de mecanismul de aplicare a legii pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea încălcărilor acestor dispoziții.

Obligația de a proteja dreptul la viață în conformitate cu art. 2 din Convenție, coroborat cu obligația generală a Statului în temeiul art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția [sa] drepturile și libertățile definite în [Convenție]”, impune, în mod implicit, că trebuie să existe o investigație efectivă oficială, atunci când persoanele au murit în împrejurări suspecte. Această obligație nu se limitează doar la cazurile în care s-a stabilit că o persoană a fost ucisă de un reprezentant al Statului. Simplul fapt că autoritățile au fost informate despre deces va da naștere *ipso facto* la o obligație în conformitate cu art. 2 din Convenție de a efectua o investigație efectivă în împrejurările în care a avut loc. Investigația trebuie să aibă capacitatea de a stabili cauza leziunilor și de a identifica persoanele responsabile cu scopul de a le pedepsi. În cazul în care survine decesul, investigația capătă o importanță și mai mare, având în vedere faptul că obiectivul esențial al unei astfel de investigații este de a asigura punerea efectivă în aplicare a legislației naționale care protejează dreptul la viață. Scopul obligației

menționate mai sus este unul de mijloace, nu de rezultate. Astfel, autoritățile trebuie să ia măsurile rezonabile aflate la dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident, inclusiv, *inter alia*, declarația martorului ocular, probele medico-legale și, după caz, autopsia care oferă o înregistrare completă și exactă a prejudiciului și o analiză obiectivă a constatărilor clinice, precum și a cauzei morții. Orice omisiune în cadrul investigației, care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile va/vor risca să intre în conflict cu acest standard. Curtea reamintește că, în cazurile Al Fayed și Rajkowska, nu a fost contestat faptul că obligațiile Statului în conformitate cu art. 2 din Convenție au apărut în contextul unei morți rezultate în urma unui accident rutier. În speță, Curtea constată că o serie de măsuri de investigare au fost efectuate în ziua când s-a produs accidentul fatal. Cu toate acestea, din scrisoarea Ministerului Afacerilor Interne, adresată reclamantului, este de asemenea clar că urmărirea penală în cazul dat a început doar la 11 ianuarie 2001, ceea ce înseamnă cu nouă zile mai târziu. În această privință, Curtea reiterează constatarea sa că „în conformitate cu art. 93, 96 și 109 din Codul de Procedură Penală, nicio măsură de investigație nu putea fi luată în ceea ce privește infracțiunea care se pretinde că a fost comisă [...] decât dacă ar fi fost pornită formal urmărirea penală...”. Acest lucru sugerează că omisiunea de a iniția urmărirea penală, din moment ce a devenit clar că a avut loc o infracțiune în care autorul a părăsit locul accidentului, soldat cu decesul victimei, poate limita capacitatea autorităților de a efectua toate măsurile de investigare rezonabile care ar duce la descoperirea identității conducătorului auto responsabil pentru moartea fiului reclamantului. Guvernul nu a prezentat niciun motiv pentru tergiversare. Curtea menționează că, în 2003, procurorul a constatat că cercetarea a fost efectuată „într-un mod vădit unilateral și superficial”. În anul 2001, au fost identificate o serie de deficiențe grave în cadrul investigației efectuate și a fost abrogată ordonanța de suspendare a urmăririi penale. Curtea constată că B.H. a spus procurorilor că ruda sa, I., a condus automobilul în momentul producerii accidentului și a identificat locul unde locuia I. Totuși, din documentele prezentate Curții, se pare că nu a fost făcută nicio încercare de a găsi acea persoană și de a verifica locul aflării sale la momentul accidentului. De asemenea, Curtea constată că, dacă s-a considerat că B.H. a condus automobilul, din documente reiese că nimeni nu a purtat răspundere pentru că a permis unei persoane minore să conducă un automobil, fără

a deține un permis de conducere. În mod similar, proprietarul mașinii, la momentul evenimentului, a fost interogat doar în calitate de martor și nu a fost acuzat de nicio infracțiune, chiar dacă, în versiunea oficială a evenimentelor, încă nu este clar cine a condus automobilul, care a aparținut lui R.H. la o anumită etapă. Într-o scrisoare ulterioară, adresată reclamantului la 10 octombrie 2004, Procuratura Generală de asemenea a recunoscut că există omisiuni în cadrul investigației. În continuare, Curtea constată că urmărirea penală a durat mai mult de 5 ani (ianuarie 2001-20 aprilie 2006, a se vedea par. 6 și 26 de mai sus), cu întreruperi, pe care înseși autoritățile le-au considerat ulterior ca fiind ilegale și prelungite. Curtea consideră că o perioadă de investigație atât de lungă, în lipsa factorilor ce ar complica-o și cu omisiunile menționate mai sus, nu satisface cerința de promptitudine, presupusă de obligația procedurală în conformitate cu art. 2 din Convenție. Curtea constată că, începînd cu 2002, reclamantul a adresat plîngeri diferitelor autorități statale, inclusiv Procuraturii Generale și Președintelui Republicii Moldova, și că acesta a fost informat că, în timp ce urmărirea penală a fost suspendată, măsuri ce vizează identificarea făptuitorului au fost întreprinse. Mai mult decît atât, ca rezultat al plîngerilor sale, urmărirea penală a fost reluată după suspendare, dar a continuat încă trei ani. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că contestarea în instanța de judecată a ordonanței din 14 noiembrie 2001, de suspendare a urmăririi penale, nu ar fi oferit despăgubirea suficientă, întrucît instanța de judecată ar fi putut dispune doar reluarea urmăririi penale, care constituie exact ceea ce a obținut reclamantul de la Procuratura Generală. Prin urmare, obiecția Guvernului cu privire la omisiunea reclamantului de a epuiza toate căile de atac interne disponibile trebuie respinsă. Astfel, în cauza dată, a avut loc o violare a art. 2 din Convenție.

VICTIME INDIRECTE

Ca victime indirecte în cazul încălcării drepturilor copiilor, protejate de art. 2 din Convenție, participă, în cele mai dese cazuri, părinții și alte persoane care au o legătură directă cu presupusa victimă a violării dreptului. În cauza contra Moldovei, analizată anterior, ca victimă a violării de drepturi a fost recunoscut tatăl copilului decedat.

În alt caz, **H. vs REGATUL UNIT**, *din 7 martie 1985*, calitatea de victimă indirectă a fost recunoscută unei mame afectate de moartea fiicei sale.

În cauza **YASA vs TURCIA**, *din 2 septembrie 1998*, Curtea a recunoscut calitatea de victimă nepotului care a invocat moartea unchiului său ca urmare a intervenției forțelor turcești în regiunile populate de curzi.

În cauza **KEENAN vs REGATUL UNIT**, *din 3 aprilie 2001*, calitatea de victimă a fost recunoscută mamei care s-a plîns că sinuciderea fiului ei în închisoare se datorează neglijenței autorităților engleze.

EXAMENELE MEDICALE PRENATALE

VO vs FRANȚA, *din 8 iulie 2004*

În speță, în cauza Vo vs Franța, s-a reținut că reclamanta Thi-No Vo a pierdut, în a 12-a săptămână, sarcina, fătul pe care-l purta, din cauza unei confuzii. Moartea fătului a fost provocată, din greșeală, de medicul reclamantei printr-o procedură de extragere a unui sterilet pe care medicul trebuia să o aplice unei alte paciente, numite Thi Thanh Van Vo. Prin cererea sa introductivă de instanță, reclamanta a susținut că refuzul autorităților naționale de a califica fapta medicului, care, din neglijență, a provocat pierderea copilului ce urma să se nască, drept infracțiune de omor prin imprudență și absența unei norme penale interne care să sancționeze o asemenea faptă constituie o încălcare a dreptului la viață garantat de art. 2 din Convenție. Reclamanta a susținut că începutul vieții are un sens și o definiție universală, pentru că embrionul nu este o „masă celulară” sau un „lucru”, ci este o persoană. În sens contrar, ar însemna să se considere că ea nu a pierdut nimic, ceea ce este inadmisibil pentru o femeie însărcinată. De aceea, termenul de „persoană” din art. 2 trebuie luat în sensul de „ființă umană” și nu în acela de individ, dotat cu capacitate juridică. Pe de altă parte, Guvernul francez a susținut că nici pe plan medical, dar nici pe plan filozofic nu există o părere unanim acceptată referitoare la momentul de la care fătul devine o ființă umană; nici din punct de vedere juridic art. 2 nu protejează dreptul la viață al fătului, în calitate de persoană umană. Așadar, expresia „orice persoană” din textul art. 2 este înțeleasă ca aplicându-se doar după nașterea unei persoane. Făcînd o analiză a jurisprudenței relevante în materie, Curtea a remarcat că, pînă în prezent, ea a examinat normele naționale privitoare la întreruperea de sarcină, ajungîndu-se la concluzia că pruncul

care urmează să se nască nu poate fi considerat persoană, motiv pentru care el nu intră sub incidența art. 2 din Convenție, deoarece, chiar dacă dreptul la viață al fătului ar exista, el ar fi limitat și subordonat de dreptul la viață și la sănătate al mamei sale. Totuși, în această cauză, discuția este plasată pe un alt plan, în sensul că este vorba despre o femeie care vrea să ducă sarcina la termen, fiind o sarcină dorită, al cărei copil a fost pronosticat viabil sau, în orice caz, ca avînd o stare de sănătate normală ca făt, dar sarcina a fost întreruptă drept urmare a faptei imputabile a medicului; mama a fost constrînsă să sufere un avort terapeutic din cauza neglijenței unui terț.

Așadar, Curtea a fost pusă în situația de a se pronunța dacă art. 2 din Convenție protejează fătul atunci cînd mama dorește să ducă la termen sarcina, dincolo de situația în care femeia solicită practicarea unei întreruperi voluntare de sarcină. Din moment ce art. 2 dispune protejarea dreptului la viață al oricărei persoane, înseamnă că, în prealabil, Curtea trebuie să ia poziție în dezbaterile legate de determinarea noțiunii de „persoană” și a momentului de la care începe viața. Trebuie avut în vedere că jurisprudența de pînă în prezent a organelor Convenției în materie s-a concretizat într-un echilibru referitor la definirea persoanei umane, echilibru ce ia în calcul toate aspectele ce ar ține de definirea acestei noțiuni: juridic, medical, filozofic, etic, religios. Ținînd cont și de diversitatea concepțiilor privitoare la determinarea momentului de la care începe viața, Curtea lasă loc unei largi puteri discreționare în materie statelor.

Curtea a arătat că, în cauza *Vo vs Franța*, o acțiune introdusă în fața unei jurisdicții administrative ar fi permis stabilirea culpei medicale și ar fi garantat repararea daunelor deoarece instanța europeană penalizează culpele medicale.

Instanța europeană renunță să stabilească dacă art. 2 din Convenție protejează dreptul la viață al copilului care urmează să se nască, trimițînd problema începutului protejării dreptului la viață la marja de apreciere semnificativă de care dispun statele.

CAUZA OSMAN vs MAREA BRITANIE, din 28 octombrie 1998

Curtea a afirmat că autoritățile statului au obligația, în circumstanțe concrete, să ia măsuri preventive pentru a proteja o persoană a cărei viață este amenințată prin acțiunile criminale ale altei persoane. În respectiva speță, un elev fusese hărțuit de un profesor, iar familia elevului făcuse plângere la poliție în repetate rînduri. Poliția a intervenit în cîteva ocazii, fără însă a-l convinge pe profesor să înceteze. În cele din urmă, acesta l-a rănit pe elev și i-a ucis tatăl. Curtea a considerat că, în această speță, poliția făcuse tot ce se putea aștepta în mod rezonabil pentru a preveni un risc real și imediat asupra vieții elevului. Cauza este relevantă chiar dacă nu implică violență în familie pentru că afirmă principiul general că statele trebuie să ia măsuri concrete pentru a proteja viața persoanelor. Dacă o persoană aduce la cunoștință autorităților statului că viața îi este în pericol, lipsa unei implicări concrete a acestora poate duce la condamnarea statului de către Curte. Statele au, de asemenea, obligația pozitivă de a conduce o anchetă oficială efectivă, chiar și în situația în care moartea victimei a fost cauzată nu de autoritățile statului, ci de o persoană privată.

ARTICOLUL 3

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

În materia relelor tratamente, Curtea Europeană a constatat că tră-săturile „intense” și „de gravitate minimă” țin de ansamblul de situații în care se află victima în cauză. Printre aceste situații se include și vârsta persoanei.

TORTURĂ

CORSACOV vs MOLDOVA, 4 aprilie 2006

Reclamantul a pretins că a fost supus unei brutalități severe din partea poliției și că autoritățile nu au efectuat o cercetare adecvată a incidentului, ceea ce constituie o violare a art. 3. De asemenea, el s-a plîns în temeiul art. 13 din Convenție. După cum a declarat Curtea, de mai multe ori, art. 3 consfințește una din cele mai fundamentale valori ale unei societăți democratice. Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante. Spre deosebire de majoritatea normelor Convenției și ale Protocoalelor nr. 1 și nr. 4, art. 3 nu conține prevederi care să permită excepții, iar conform art. 15 par. (2) nicio derogare de la prevederile sale nu este permisă, chiar dacă este cazul unui pericol public care amenință viața națiunii. Curtea reamintește că atunci cînd unei persoane îi sînt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării. Ține de sarcina statului să dea o explicație plauzibilă referitor la circumstanțele în care au fost cauzate leziunile corporale, neîndeplinirea căreia ridică o problemă clară în temeiul art. 3 din Convenție. Nu este suficient pentru stat să se refere doar la achitarea polițiștilor acuzați în cadrul unei urmăriri penale și, prin urmare, achitarea polițiștilor, după ce au fost acuzați de maltratarea unei persoane, nu va scuti statul de sarcina probațiunii, în conformitate cu art. 3 din Convenție, de a dovedi că leziunile corporale, suferite de această persoană în timp ce se afla sub controlul poliției, nu au fost cauzate de polițiști. Nu se dispută faptul că, între reținerea sa la 9 iulie 1998 și seara zilei de 10 iulie 1998, reclamantul s-a aflat sub controlul poliției. De asemenea, nu poate fi pus la îndoială și faptul că reclamantul

a suferit leziuni corporale în acea perioadă. Curtea nu este convinsă de motivele prezentate de către Guvern și consideră că acesta nu a dat o explicație plauzibilă despre modul în care reclamantului i-au fost cauzate leziunile corporale. Ea notează că raportul de expertiză medicală din 28 februarie 2000, întocmit de către o comisie independentă constituită din patru medici legiști cu experiență, numită de către procuratură, în mod clar, stabilea că leziunile corporale ale reclamantului nu au putut fi cauzate prin cădere, ci numai prin lovituri cu obiecte contondente. De asemenea, ea notează că concluziile comisiei medicale nu au fost contestate de către părțile în procedura națională și că Guvernul nu a prezentat Curții nicio probă care să pună la îndoială concluziile clare ale comisiei medicale.

Prin urmare, Curtea consideră că acest raport are o valoare probatorie temeinică în ceea ce privește modul în care reclamantului i-au fost cauzate leziunile corporale. Suplimentar la constatarea că leziunile reclamantului din regiunea capului au fost cauzate prin lovituri cu obiecte contondente și că nu ar fi putut fi cauzate prin cădere, trebuie, de asemenea, notat faptul că, în raportul de expertiză al comisiei medicale din 28 februarie 2000, există o constatare clară că reclamantul avea vînătăi pe talpa piciorului stîng care, de asemenea, puteau fi cauzate numai prin lovituri cu un obiect contondent. Această constatare corespunde plîngerii reclamantului că el a fost bătut cu un baston la tălpi pentru a fi forțat să-și recunoască vina. Totuși, autoritățile naționale nu au luat în considerare constatările comisiei medicale și au ajuns la concluzia generală că toate leziunile corporale ale reclamantului au fost rezultatul lovirii acestuia cu capul de pămînt, o concluzie pe care Curtea nu o consideră credibilă. În baza tuturor materialelor prezentate, Curtea conchide că Guvernul nu și-a onorat sarcina să convingă Curtea că leziunile corporale ale reclamantului au fost cauzate altfel decît prin maltratarea la care acesta a fost supus în timp ce se afla în custodia poliției. Probele medicale arată că reclamantul a fost bătut cu obiecte contondente în cap și la talpa piciorului stîng. Se pare că, în urma acestor bătăi, reclamantul a suferit o traumă acută la cap și o contuzie; el avea numeroase vînătăi pe față, în jurul urechii drepte și pe talpa piciorului stîng; de asemenea a avut o perforare a membranei timpanului ca rezultat al leziunilor și a suferit o surzenie brusc apărută, care a condus la scăderea capacității de auz. Se pare că mai recent leziunile cauzate reclamantului s-au deterio-

rat pînă la invaliditate de gradul II, care, în conformitate cu legislația Republicii Moldova, corespunde pierderii capacității de muncă în volum de 50-75%. Luînd în considerare că acuzația reclamantului, precum că el ar fi fost amenințat cu arma, este contestată de părți și că reclamantul nu a prezentat nicio probă cu privire la acest fapt, Curtea consideră că nu este în măsură să formuleze o concluzie pe acest capăt de acuzare. Curtea, în continuare, urmează să determine forma maltratării aplicate reclamantului. Pentru a stabili dacă o anumită formă de maltratare poate fi calificată drept tortură, trebuie să se ia în considerare distincția dintre acest termen și cel de tratament inuman sau degradant, prevăzută de art. 3. Așa precum ea a constatat anterior, se pare că intenția a fost ca Convenția să stigmatizeze, printr-o astfel de distincție, tratamentul inuman, deliberat, care cauzează suferințe foarte grave și crude. Faptul că durerea și suferința au fost cauzate intenționat, pentru a obține o recunoaștere a vinovăției, este un factor care trebuie luat în considerare atunci cînd se decide dacă maltratarea a constituit tortură. În această cauză, Curtea notează, în special, intensitatea loviturilor aplicate reclamantului, care i-au provocat leziuni corporale foarte serioase. În urma acestor leziuni, reclamantul s-a aflat aproximativ 70 de zile în spital în diferite perioade, între lunile iulie și noiembrie 1998. Un element important care trebuie luat în considerare sînt consecințele pe care maltratarea le-a avut asupra sănătății reclamantului. Curtea, de asemenea, acordă o mare importanță vîrstei fragede a reclamantului (șaptesprezece ani în ziua evenimentelor) fapt care l-a făcut deosebit de vulnerabil în fața agresorilor săi. Totuși, elementul decisiv pentru determinarea formei maltratării este practica numită falaka (lovirea tălpilor), la care a fost supus reclamantul. Aceasta este o formă de maltratare deosebit de condamnată care presupune intenția de a obține informații, a intimida sau a pedepsi. Curtea reamintește că, în cauza *Salman vs Turkey*, ea a constatat că folosirea practicii falaka, însoțită de lovituri în zona pieptului, a constituit tortură. În astfel de circumstanțe, Curtea consideră că violența aplicată față de reclamant a fost de natură deosebit de gravă, capabilă să provoace dureri severe și suferințe crude, care pot fi considerate ca acte de tortură în sensul art. 3 din Convenție. În lumina celor expuse mai sus, Curtea constată că a existat o violare a art. 3 din Convenție.

LIPENCOV vs MOLDOVA, 25 ianuarie 2011

Reclamanții, fiul și mama, au pretins că primul reclamant a fost tratat inuman și degradant de către poliție, că autoritățile naționale au eșuat să investigheze plîngerea, că primul reclamant a fost deținut în condiții incompatibile cu art. 3 CEDO, că o parte din detenție a fost ilegală și că domiciliul lor a fost percheziționat ilegal. În perioada de referință, primul reclamant avea 17 ani. Potrivit mamei sale, el era limitat intelectual și se afla sub supravegherea medicului psihiatru. În aceste condiții, el primea educația școlară acasă. Din cele relatate de poliție, el a fost arestat la 24 octombrie 2004, ora 10.00, polițiștii fiind chemați de către locatarii unui bloc. Potrivit reclamanților, el a fost dus în acest bloc cu forța de către două persoane care l-au acostat în stradă cîteva ore mai devreme și l-au agresat. Intenția lor a fost să-l arunce de pe acoperișul aceluia bloc, însă prezența lui a fost depistată de 3 locatari. Bănuind că e vorba de un jaf, locatarii l-au reținut pe reclamant și l-au bătut. Pînă la venirea poliției el deja avea unele leziuni. Reclamantul a pretins că, după ce a fost dus la CPS Ciocana, a fost lovit cu bastoane de cauciuc cu scopul de a recunoaște că a comis un număr de furturi. A fost în repetate rînduri înjurat, nu i s-a dat mîncare, apă și nu i s-a permis accesul la toaletă. Nu i s-a acordat tratament medical pentru leziunile sale. Mama sa a venit la poliție în acea zi să-l viziteze și să-i aducă mîncare, haine, dar nu i s-a permis să-l vadă. Ea a menționat că în următoarea zi, 25 octombrie, fiul ei a fost luat de poliție pentru anumite acte procedurale. Nu era prezent niciun avocat. Alt fiu al reclamantei a fost martor la toate acestea și a remarcat leziunile vizibile ale fratelui său. În acea după-amiază, reclamantul, timp de aproximativ 2 ore, a fost interogat de ofițerii de poliție în prezența unui avocat și a mamei sale. În timpul interogatoriului, reclamantul s-a plîns de durere de cap și de o greată puternică. Însă i s-a cerut să răspundă la întrebări și i-a fost refuzat accesul la veceu. După interogatoriu, el s-a întors în celula sa, asistență medicală nu i-a fost acordată. În dimineața zilei de 27 octombrie 2004, reclamanta a revenit la comisariat, așteptînd ca fiul ei să fie eliberat pînă la ora 10.00, ceea ce însemna expirarea a 72 de ore pentru reținerea fără un mandat de arest, accesul în comisariat fiindu-i refuzat. Reclamantul iarăși a fost scos în piață pentru motive necunoscute și adus înapoi la ora 15.20. Mama acestuia, asistată de 3 avocați de la Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului, a cerut eliberarea reclamantului, dar inițial a fost refuzată. În final, a fost eliberat la ora

16.30. În următoarea zi de după eliberarea sa, reclamantul a fost supus examinării medicale. Pe corpul lui au fost depistate multiple răni, ulterior fiind internat în spital pentru 8 zile de tratament. Mama acestuia a înaintat o serie de plângeri autorităților naționale referitor la maltratarea fiului său. Ea s-a referit la handicapul mintal al fiului său și la faptul că era minor. La 9 noiembrie 2004, reclamanta s-a plîns Procuraturii Generale că apartamentul său a fost percheziționat de polițiști, care au refuzat să se legitimeze și să îi prezinte un mandat. Ea a solicitat ca acei polițiști să fie identificați și pedepsiți. Toate plîngerile au fost examinate de procurorul S. de la Procuratura sect. Ciocana. El a interogat reclamantii, alți membri ai familiei, avocatul care a asistat la interogatoriul din 25 octombrie, prietenii reclamantului și polițiștii. Printr-o scrisoare din 13 decembrie 2004, procurorul a informat mama reclamantului despre decizia de a nu porni urmărirea penală. La 28 decembrie 2004, reclamanta a atacat decizia procurorului la judecătorul de instrucție, dar, la 6 ianuarie 2005, judecătoria Ciocana i-a respins cererea ca nefondată. În fața Curții, reclamantii au pretins violarea art. 3, 5 și 8 CEDO. Curtea a constatat în unanimitate violarea art. 3 CEDO. Guvernul a negat orice responsabilitate din partea poliției pentru leziunile reclamantului, argumentînd că nu există o evidență plauzibilă în susținerea acuzațiilor reclamantilor. În ceea ce privește acordarea asistenței medicale, Guvernul a indicat că ar fi trebuit să-i fie acordată dacă ar fi fost cerută, însă o atare cerere nu a fost înregistrată. De asemenea, Guvernul a afirmat că plîngerile reclamantului au fost subiectul unei investigații eficiente și imparțiale. Curtea a notat că, din moment ce reclamantul nu a fost examinat medical la sosirea la Comisariatul de poliție Ciocana, starea sa psihică la acel moment nu era cunoscută. În ce privește unele leziuni, în particular vînată pe spate, care ar corespunde acuzațiilor invocate de către reclamant, că a fost lovit cu bastoane, nu se exclude posibilitatea că au fost provocate pînă la arestul său. La rîndul său, Curtea a constatat că îi este imposibil să stabilească, în baza probelor pe care le are la dispoziție, dacă leziunile reclamantului au fost sau nu cauzate după cum se pretinde. Aceasta pune în discuție eficacitatea investigației din afirmațiile reclamantului. În final Curtea a constatat violarea art. 5 CEDO. Guvernul nu a prezentat nicio obiecție privind admisibilitatea acestei plîngeri.

OBLIGAȚII POZITIVE

Statul are obligații pozitive de a proteja copiii, care se impun mai ales în sfera privată și în particular în cadrul familiei.

În cauza **CAMPBELL ȘI COSANS vs REGATUL UNIT**, din 25 februarie 1982 și 22 martie 1983, Curtea Europeană a constatat o legislație insuficient de protectoare a copiilor. Această cauză își are originea în două cereri împotriva Regatului Unit introduse la Comisia Europeană a Drepturilor Omului conform art. 25 din Convenție de doi cetățeni britanici, doamna Grace Campbell și doamna Jane Cosans, care s-au plîns de faptul că folosirea pedepselor corporale, ca măsură disciplinară în școala la care mergeau copiii lor, constituia un tratament care contrazice art. 3 din Convenție și că nu respecta dreptul lor ca părinți de a le asigura fiilor lor o educație și o pregătire pe măsura convingerilor lor filozofice, după cum este garantat de a doua frază a art. 2 al Protocolului nr. 1, doamna Cosans susținând în continuare că exmatricularea fiului ei din școala în care acesta învăța îi încălca dreptul la educație.

Potrivit informației prezentate de Guvernul Regatului Unit, Legea învățământului nr. 2 din 1986, care a primit sancțiunea regală pe data de 7 noiembrie 1986, prevede, în Secțiunile 47 și 48, abolirea pedepselor corporale în școlile de stat. S-a propus ca prevederile acestei legi să intre în vigoare la data de 15 august 1987, astfel încât să poată fi puse în aplicare începînd cu următorul an școlar, aceasta fiind data cea mai apropiată, avîndu-se în vedere necesitatea ca școlile, care mai foloseau încă pedepsele corporale, să găsească politici alternative de disciplină. Acest lucru se va aplica în ceea ce îi privește pe elevii din școlile susținute de autoritățile locale din domeniul învățământului și alte școli pentru care statul asigură asistență financiară și în ceea ce îi privește pe elevii din școlile *cu autonomie, ale căror taxe sînt plătite din fonduri publice*.

În cauza **A. vs REGATUL UNIT**, *din 23 septembrie 1998*, Curtea de asemenea a constatat că legislația nu protejează drepturile copilului. În speță, tatăl vitreg al victimei minore a fost achitat de către un judecător în baza legii engleze, care prevedea scutirea de „pedeapsă rezonabilă”, chiar dacă s-a constatat că acesta o bătea regulat.

În cauza **Z. vs REGATUL UNIT**, *din 10 mai 2001*, Curtea a constatat încălcarea art. 3 din Convenție și atunci când legea era suficient de protectoare. Autoritățile au fost informate, dar au rămas pasive, nu au reacționat în mod eficient. În speță, s-a constatat că serviciile sociale au decis să plaseze copiii maltratați doar după patru ani și jumătate după ce au aflat despre ce se întâmpla în familie.

M.C. vs BULGARIA, *din 4 decembrie 2003*

Reclamanta afirmă că la vârsta de 14 ani a fost violată de doi bărbați, A. și P. În urma plîngerii penale depuse, s-a decis neînceperea urmării penale, pe motiv că nu există suficiente probe directe ale violului. La dosar se afla un raport medical care admitea existența unor indicii de viol și un raport psihiatric care admitea posibilitatea violului. Totuși, procurorii au considerat că nu există nicio probă a unor violențe comise asupra victimei. În conformitate cu normele moderne din dreptul internațional și din dreptul comparat în ceea ce privește reglementarea infracțiunii de viol, statele sînt obligate, în baza obligațiilor pozitive impuse prin art. 3 („Interzicerea torturii”) și art. 8 („Dreptul la respectarea vieții private și de familie”) din Convenție, să urmărească și să sancționeze într-o manieră efectivă orice act sexual neconsimțit, chiar dacă victima nu a opus rezistență fizică. În speță, Curtea a constatat că, deși organele de anchetă au depus anumite eforturi ce nu trebuie subestimate, acestea au insistat prea mult pe lipsa unor probe „directe” ale violului (de exemplu, urme de violență), constatînd absența unei rezistențe din partea victimei. Această abordare este restrictivă, întrucît ancheta ar fi trebuit să fie axată pe problema lipsei consimțămîntului. În consecință, art. 3 și art. 8 au fost violate ca urmare a neîndeplinirii obligațiilor pozitive ale statului pîrît.

PEDEPSE CORPORALE

TYRER vs MAREA BRITANIE, din 25 aprilie 1978

Un băiat de 15 ani a fost supus, printr-o hotărîre judecătorească, la pedepse corporale pentru că a cauzat leziuni corporale unui elev din clasele mai mari al aceleiași școli. El a fost forțat să scoată pantalonii și să se culce pe masă. A fost ținut de doi polițiști, iar un al treilea l-a lovit de trei ori cu o vargă. Curtea Europeană a considerat această pedeapsă ca „violență instituționalizată” ce a dus la încălcarea art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

A. vs MAREA BRITANIE, 23 septembrie 1998

Un copil de 9 ani, presupus ca „dificil”, a fost lovit cu un băț de către tatăl său vitreg, care i-a produs o hematomă. Tatăl vitreg a fost condamnat pentru agresiune ce cauzează vătămare corporală, dar achitat, pentru că legislația engleză la acel moment justifica aplicabilitatea unei „pedepse rezonabile”.

Curtea a constatat că minorii și alte persoane vulnerabile au dreptul la protecție specială avînd forma de descurajare efectivă împotriva unor astfel de forme de abuz. Curtea a găsit o încălcare a art. 3 deoarece legislația engleză nu a reușit să-l protejeze pe deplin pe băiat.

VIOLENȚA DOMESTICĂ FIZICĂ ȘI SEXUALĂ

Z. ȘI ALȚII vs MAREA BRITANIE, 26 noiembrie 2002

Pe parcursul mai multor ani, trei surori și fratele lor au fost supuși violenței fizice și sexuale din partea concubinului mamei lor, inclusiv după condamnarea acestuia pentru atac asupra unor fete. După ce și-a ispășit pedeapsa, s-a întors să locuiască cu familia sa, în încălcarea condițiilor și termenului de încredere. Persoana forța copiii, printre altele, să se bată între ei cu lanțuri și bice în timp ce el admira aceste scene. Ca rezultat, fetele au căpătat un stres posttraumatic, iar băiatul avea probleme de personalitate. Instanța a constatat că serviciile sociale nu au fost capabile să protejeze copiii, stabilind că a fost încălcată dispoziția art. 3 și pentru faptul că nu există nicio cale eficace de atac privind încălcarea articolului.

E.S. ȘI ALȚII vs SLOVACIA, 15 septembrie 2009

În 2001, reclamanta și-a părăsit soțul și a depus o plîngere, cerînd pornirea cauzei penale împotriva lui pentru cruzime față de ea și copiii ei (născuți, respectiv, în 1986, 1988 și 1989), precum și pentru abuzul sexual asupra uneia dintre fiicele sale. Bărbatul a fost găsit vinovat de abuz fizic și sexual doi ani mai târziu. Cu toate acestea, cererea reclamantei de evacuare a soțului ei (femeia poate soluționa problema doar printr-un divorț) nu a fost satisfăcută. Prin urmare, reclamanta și copiii ei au fost forțați să se mute departe de prieteni și familie, doi copii au fost nevoiți să schimbe școala. Curtea Europeană a constatat

că Slovacia nu a reușit să acorde o protecție imediată femeii și copiilor împotriva violenței soțului, încălcând art. 3 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

BEVACQUA ȘI S. vs BULGARIA, din 12 iunie 2008

Reclamanta a invocat faptul că, fiind supusă în mod regulat bătăilor din partea soțului ei, a decis să îl părăsească și a intentat procedura de divorț, luând cu ea fiul în vîrstă de 3 ani. Cu toate acestea, ea a susținut că soțul ei a continuat să o persecute și să o maltrateze. Ea, împreună cu fiul său, au petrecut patru zile într-un adăpost pentru femeile abuzate. Ulterior, a fost avertizată că ar putea fi urmărită penal pentru răpirea băiatului, fapt ce putea conduce la plasarea acesteia în custodie publică. Urmărirea penală împotriva soțului a provocat alte acte de violență. Cererea unei măsuri provizorii cu privire la tutelă nu era văzută ca o prioritate și ea a obținut dreptul la custodie doar peste un an de divorț. În anul următor ea a suferit din nou din cauza fostului său soț, iarăși fiind maltrată. Ea a înaintat o cerere care a fost respinsă pe motiv că este o „chestiune privată” care necesită urmărire privată.

CU PRIVIRE LA PRETINSA INVESTIGAȚIE INADECVATĂ

CORSACOV vs MOLDOVA, 4 aprilie 2006

Curtea a reiterat că, atunci cînd o persoană face afirmații credibile că a fost supusă de către poliție sau alți agenți de stat unor tratamente contrare art. 3 din Convenție, prevederile acestui articol, citite în contextul obligației generale a statului conform art. 1 din Convenție de a „recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, impun efectuarea unei investigații oficiale efective. La fel ca o investigație efectuată în temeiul art. 2 din Convenție, o asemenea investigație ar trebui să permită identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile. Altfel, interzicerea generală prin lege a torturii, a tratamentelor sau a pedepselor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale, ar fi inefficientă în practică și ar face posibil, în anumite cazuri, ca agenții de stat să comită abuzuri împotriva persoanelor aflate sub controlul lor, ei beneficiind de o imunitate virtuală. Investigația trebuie, de asemenea, să fie efectivă astfel încît să permită stabilirea faptului dacă forța folosită de poliție a fost sau nu justificată în circumstanțele unei cauze. Investigarea acuzațiilor grave de maltratare trebuie să fie deplină. Aceasta înseamnă că autoritățile trebuie întotdeauna să depună eforturi serioase pentru a afla ce s-a întîmplat și nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau să le pună la baza deciziilor lor. Autoritățile abilitate trebuie să întreprindă toți pașii rezonabili și disponibili lor pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, *inter alia*, declarații ale martorilor oculari și probe medico-legale. Orice omisiune pe parcursul desfășurării investigației, care subminează capacitatea de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile, riscă să nu

corespundă acestui standard. În fine, investigația trebuie să fie rapidă. În cauze care cad sub incidența art. 2 și 3 din Convenție, atunci când se analiza eficiența investigației oficiale, Curtea deseori a evaluat dacă la acel moment autoritățile au reacționat prompt la plîngeri. Curtea notează că investigația a durat mai mult de trei ani, perioadă în care ea a fost încetată și redeschisă de cel puțin douăsprezece ori. Toate ordonanțele care au respins plîngerile au avut aceeași concluzie: singura cauză a leziunilor corporale ale reclamantului a fost lovirea sa cu capul de pămînt, atunci când a fost trîntit de către polițiști pentru a-l deposea de cuțit. De asemenea, aceste decizii au indicat că polițiștii au fost în drept să utilizeze forța, deoarece cuțitul reclamantului prezenta o amenințare pentru viața și sănătatea lor și că ei au acționat în limitele legii. În continuare, Curtea notează că autoritățile naționale nu au oferit nicio explicație cu privire la discrepanța dintre concluziile raportului de expertiză al comisiei medicale din 28 februarie 2000, care, în mod clar, a indicat că leziunile corporale au putut fi cauzate doar ca rezultat al bătăilor, și versiunea circumstanțelor faptelor prezentată de polițiști. Trebuie notat, de asemenea, că investigația nu a încercat să ofere o explicație logică a cauzei vîntărilor de pe tălpile reclamantului, ignorîndu-le. Curtea mai notează că autoritățile naționale nu au reacționat în niciun fel la plîngerea reclamantului cu privire la amenințarea din 10 iulie 1998 de a fi împușcat în cap, deși reclamantul a făcut acuzații foarte clare în acest sens. În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că investigația a fost caracterizată printr-un număr de omisiuni grave și inexplicabile. Ea s-a încheiat cu adoptarea unor decizii care conțineau contradicții și concluzii nesuținute de o analiză atentă a faptelor. Autoritățile au ignorat anumite fapte și au omis să facă referire în deciziile lor la fapte îngrijorătoare. În aceste circumstanțe, Curtea constată că a existat o violare a art. 3 din Convenție și în această parte.

EXAMINAREA PUBLICĂ A DOSARULUI UNUI COPIL

T. vs MAREA BRITANIE și V. vs MAREA BRITANIE,

din 16 decembrie 1999

Doi băieți, cu vârsta de 11 ani, timp de 3 săptămîni au fost examinați public de către un tribunal pentru adulți, cu un nivel extrem de ridicat al interesului public și mass-media – pentru uciderea unui copil mic (Jamie Bulger). Ei au fost condamnați pentru omor. Curtea a constatat că o cauză a unui copil care este acuzat de comiterea unei infracțiuni trebuia să se examineze luîndu-se în considerare vârsta lui, maturitatea potențialului intelectual și emoțional. După crimă, băieții au suferit de dereglări posttraumatice, au trăit sentimente de frică și anxietate în instanță și nu se puteau concentra. Formalitatea și procedurile din instanță au fost de așa natură ca să-i sperie. Este puțin probabil că ei au fost capabili să coopereze cu avocații lor în sala de judecată sau în afara acesteia. Curtea nu a constatat o încălcare a art. 3 în ceea ce privește vârsta solicitantului (în Europa nu există un standard uniform privind vârsta minimă de răspundere penală, nici cu privire la durata și natura unui proces public).

Curtea, pornind de la obligația impusă statelor de Convenție privind luarea măsurilor pentru protecția publicului împotriva crimelor violente, a arătat că această obligație nu interzice statelor de a pedepsi un copil sau un adolescent care a săvîrșit o faptă foarte gravă. În cazul dat, adolescentul a omorît un alt copil de 2 ani. Instanța a aplicat o pedeapsă nedeterminată care permitea deținerea persoanei în detenție sau reîntoarcerea acesteia în închisoare, dacă protecția publicului impune o asemenea măsură. Relatînd despre vârsta minimă de responsabilitate

te penală, Curtea a arătat că statele Consiliului Europei nu au o normă comună privitoare la această vîrstă. La epoca faptelor, copilul pedepsit avea vîrsta de 11 ani. Curtea nu a constatat o încălcare a Convenției în acest aspect.

TRATAMENT INUMAN ÎN TIMPUL DETENȚIEI

OKKALI vs TURCIA, *din 17 octombrie 2006*

Un băiat de 12 ani a fost bătut de către ofițerii de poliție care au încercat să-l forțeze să mărturisească faptul că a furat bani de la angajatorul său (acuzația de furt ulterior a fost retrasă). El a părăsit secția de poliție cu vătărimi și vânătăi cu dimensiuni de 30 x 17 cm. A fost luată decizia de a suspenda executarea hotărârilor de condamnare a ofițerilor de poliție, vinovații continuându-și serviciul.

Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în legătură cu inacțiunile ofițerilor de poliție și lipsa de protecție specială pentru minori. Curtea și-a exprimat regretul asupra faptului că în cadrul procedurilor nu a fost acordată protecție suficientă minorului, iar vârsta minorului nu a fost considerată ca o circumstanță agravantă, precum cere orice legislație națională privind protecția minorilor.

Imunitatea vinovaților a pus la îndoială, de asemenea, efectul disuasiv al sistemului judiciar și capacitatea sa de a proteja pe cineva.

STOICA vs ROMÂNIA, *din 4 martie 2008*

Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție sub mai multe aspecte. Reclamantul, care la momentul faptelor era minor, s-a plîns, în particular, în temeiul art. 3, că a fost supus la rele tratamente de către ofițerii de poliție și că investigațiile derulate asupra incidentului nu au fost efective. Curtea notează de la început că este incontestabil faptul

că reclamantul a suferit leziuni la data sau în jurul datei incidentului. Cu toate acestea, părțile nu sînt de acord în ceea ce privește producerea acestora de către organele de poliție. Curtea reiterează că art. 3 garantează una dintre valorile fundamentale ale unei societăți democratice. Chiar și în circumstanțele cele mai dificile, cum ar fi lupta împotriva terorismului sau criminalității, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele inumane sau cele degradante. Spre deosebire de majoritatea clauzelor Convenției și ale Protocoalelor nr. 1 și 4, art. 3 nu conține niciun fel de excepții și nicio derogare de la acesta nu este permisă în temeiul art. 15 din Convenție, chiar și în cazul unui eveniment de urgență publică vizînd viața națiunii. Pentru a aprecia că anumite tratamente sînt „degradante” în sensul art. 3, Curtea va avea în vedere dacă scopul acestora este să umilească și să devalorizeze persoana în cauză și dacă, în ceea ce privește consecințele acestora, afectează victima în mod negativ într-o manieră incompatibilă cu art. 3 din Convenție. Cu toate acestea, chiar și în absența unor astfel de scopuri, încălcarea art. 3 nu poate fi exclusă în mod concludent. Gradul de suferință și umilire aplicat trebuie în orice caz să depășească elementul inevitabil de suferință și umilire aferent unei forme legitime de tratament sau pedeapsă.

Curtea consideră că gravitatea vîntărilor constatate la examinarea medicală a reclamantului indică faptul că ultimele leziuni, indiferent dacă au fost produse de către poliție sau de către altcineva, au fost suficient de serioase pentru a constitui rele tratamente în sensul art. 3 din Convenție. Rămîne a se stabili dacă statul poate fi considerat responsabil pentru producerea acestora în sensul art. 3 CtEDO. Curtea reiterează jurisprudența sa confirmînd standardul probei „dincolo de orice bănuiala rezonabilă” în evaluarea probelor. Astfel de probe trebuie să fie întemeiate pe coexistența unor interferențe puternice, clare și concordante, sau să fie bazate pe prezumții similare de netăgăduit. Curtea este sensibilă la natura subsidiară a rolului său și recunoaște că trebuie să fie prevăzătoare în a-și asuma rolul unui tribunal de primă instanță asupra faptelor, acolo unde acest lucru nu apare ca fiind absolut necesar conform circumstanțelor unui caz particular. Totodată, atunci cînd acuzațiile sînt făcute în temeiul art. 3 din Convenție, Curtea trebuie să facă o examinare deosebit de atentă, chiar dacă anumite proceduri și anchete interne deja au avut loc. În cauza de față, Curtea notează că reclamantul a fost internat în spital imediat după evenimente și un raport medical confirmă

leziunile suferite. Reclamantul a formulat o plîngere penală împotriva polițiștilor acuzați că l-ar fi bătut. Declarația sa este coerentă și susținută de raportul medical și de declarațiile anumitor martori oculari. Nu mai puțin adevărat este faptul că martorii au dat declarații contradictorii; toți oficialii și unii trecători au negat existența violențelor, în vreme ce sătenii au afirmat că acestea au existat. În final, ancheta desfășurată a condus la concluzia că organele de ordine nu sînt responsabile pentru vătămări. Nu a existat nicio recunoaștere oficială a vreunui act de violență împotriva reclamantului. Curtea a notat că în cauză a avut loc o anchetă. Rămîne a se observa dacă aceasta a fost sau nu efectivă, așa cum se dispune prin art. 3 CtEDO. De la început, Curtea notează că ancheta a durat aproape un an și consideră că această durată a procedurii nu reprezintă, în sine, o problemă. În ceea ce privește caracterul efectiv al anchetei, Curtea notează următoarele: deși la incident au fost prezenți 20 sau 30 de cetățeni, numai trei au fost ascultați în cauză în fața Poliției Suceava și cinci în fața procurorului militar. Toți ofițerii de poliție și gardienii publici au depus mărturie. Nu există nicio explicație a motivului pentru care ceilalți săteni nu au fost ascultați pe parcursul investigațiilor. Aceștia fie nu au fost chemați să depună mărturie, fie – așa cum susține reclamantul – au fost intimidați de poliție. În ambele cazuri, faptul că nu au fost ascultați creează dubii cu privire la seriozitatea cu care poliția a desfășurat ancheta în acest caz. De asemenea, Curtea este preocupată de modul în care procurorul militar a înlăturat mărturiile sătenilor audiați. În primul rînd, conform tezei Guvernului, procurorul avea dreptul să înlătore aceste mărturii, dacă se dovedeau neverosimile sau inutile în mod evident. Cu toate acestea, Curtea nu poate să nu observe că procurorul nu a explicat de ce mărturiile sătenilor au fost mai puțin credibile decît cele ale ofițerilor de poliție, de vreme ce toți participanții trebuie considerați egali, datorită pozițiilor lor opuse pe parcursul procedurii (presupusa victimă împotriva presupusului făptuitor). Mai mult, concluzia procurorului conform căreia acești martori nu ar fi fost prezenți la incident este contrazisă de probele cauzei, inclusiv de declarațiile acestor persoane, date în fața aceluiași procuror. De asemenea, Curtea consideră că presupusele contradicții între declarațiile martorilor și cele ale reclamantului nu au fost corespunzător analizate de procuror, acesta a notat doar pe scurt diferențele privind presupusa lovire a reclamantului în cap. El a omis să analizeze punctele comune ale declarațiilor, inclusiv cele pe care și-a fundamentat concluziile, din care rezultă că reclamantul a suferit în re-

alitate leziuni pe tot corpul. În cele din urmă, Curtea consideră că faptul că ofițerii de poliție nu au formulat plângere împotriva pretinsului comportament insultător al romilor creează dubii asupra versiunii acestora despre fapte.

Un alt punct de interes îl reprezintă faptul că anchetatorii s-au limitat să exonereze de răspundere polițiștii, însă nu s-au preocupat să-l găsească pe autorul leziunilor reclamantului. Acest aspect este grav, mai ales avînd în vedere că reclamantul era minor la data incidentului și, de asemenea, avea un grav handicap.

Dacă este adevărat că violențele nu au fost exercitate de polițiști, ci de către un individ, urmărirea penală nu poate fi pornită decît la cererea victimei. Cu toate acestea, nicio astfel de plângere nu poate fi formulată dacă poliția nu identifică eventualul presupus autor al violențelor. De aceea, în cazul în discuție, reclamantul nu a putut să formuleze imediat o plângere împotriva agresorilor săi. În cele din urmă, Curtea reamintește că deja a stabilit că legea aplicabilă la data faptelor instituia un dubiu asupra independenței ierarhice și instituționale a procurorilor militari. În lumina celor de mai sus și în baza materialelor ce i-au fost prezentate, Curtea consideră că Guvernul nu a stabilit în mod satisfăcător dacă traumele fizice produse reclamantului au fost cauzate în alt mod decît prin tratamentul aplicat de către polițiști și concluzionează că aceste leziuni constituie tratamente inumane și degradante.

Avînd în vedere deficiențele anterior menționate ale investigației, Curtea a reținut, de asemenea, că autoritățile statului nu au desfășurat o anchetă efectivă în ceea ce privește plângerea reclamantului pentru pretinse rele tratamente.

MUBILANZILA MAYEKA ȘI KANIKI MITUNGA vs BELGIA,

din 12 octombrie 2006

Tabita Mitunga Canico, în vîrstă de 5 ani, cetățeană a Republicii Democrate Congo, a fost reținută pe aeroportul din Bruxelles, unde a ajuns fără documentele corespunzătoare. Ea ar fi trebuit să fie întâmpinată de unchiul ei și apoi să se alăture mamei sale, care era refugiată în Canada.

În absența unor spații mai adecvate, aceasta a fost ținută într-o instituție pentru imigranții ilegali adulți, timp de aproape două luni, fiind izolată de familie. Nimeni nu i-a explicat copilului de ce se află acolo și nu s-a ocupat de educația ei, pînă cînd a fost returnată în Republica Democrată Congo. În Congo, nimeni dintre membrii familiei sale nu a întâmpinat-o la sosirea în Kinshasa. Ea s-a întâlnit, în cele din urmă, cu mama sa în Canada, în urma intervenției prim-ministrului belgian și a celui canadian. Curtea a constatat o încălcare a art. 3 și 8, în legătură cu reținerea fetei și deportarea ei în Tabitha, aceasta fiind într-o situație extrem de vulnerabilă, ținîndu-se cont de vîrsta și statutul ilegal pe care-l avea la acel moment. De asemenea, condițiile de detenție și deportarea i-au provocat suferințe mari fetei, demonstrînd un tratament inuman.

În ciuda angajamentului de a transmite sub supraveghere minorul părinților săi, autoritățile belgiene au împiedicat reunificarea familiei reclamantei. În plus, detenția nu avea niciun sens, deoarece nu a existat un risc de evadare. Autoritățile, de asemenea, nu au asigurat o îngrijire parentală adecvată fetei, atunci cînd aceasta s-a reîntors în Kinshasa.

GUEC vs TURCIA, din 20 ianuarie 2009

Un minor de 15 ani a fost adus în fața unei instanțe pentru adulți și, în cele din urmă, a fost găsit vinovat de apartenență la o organizație ilegală. El a fost arestat preventiv, pentru mai mult de patru ani și jumătate, și deținut într-o închisoare pentru adulți. Acesta nu a primit nicio îngrijire medicală în legătură cu problemele egopsihologice, încercînd de mai multe ori să se sinucidă. În timpul interogatoriului de către poliție, procuror și judecător nu i-a fost acordată asistență juridică. De asemenea, s-a constatat că atît el, cît și avocatul pe care l-a contractat, nu au avut posibilitatea să participe la 14 din cele 30 de audieri desfășurate în această cauză penală.

Curtea Europeană a semnalat că detenția unui minor, în aceste condiții, în mod sigur a cauzat probleme de nivel psihologic, ceea ce a și determinat reclamantul la suicid, care, în cele din urmă, a eșuat. Autoritățile au fost direct responsabile de problemele minorului și de faptul că nu i-a fost acordată îngrijirea medicală adecvată, prin urmare, a avut

loc o încălcare a art. 5 (3) și a art. 3, avîndu-se în vedere vîrsta reclaman-
tului, durata detenției sale cu adulții și lipsa îngrijirilor medicale sau a
măsurilor pentru a preveni tentativele de suicid. Mai mult, el a fost pus
în imposibilitatea de a participa la proces, astfel încălcîndu-se diferite
aspecte ale art. 6.

AYDIN vs TURCIA, din 25 septembrie 1997

Reclamanta, o tînră de origine kurdă, care la momentul desfășu-
rării evenimentelor avea 17 ani, a fost arestată fără nicio explicație îm-
preună cu alți doi membri ai familiei. Ea a fost legată la ochi, bătută,
dezbrăcată, legată și udată cu apă sub presiune, faptă executată de cîți-
va oameni timp de aproximativ o oră. În urma examinării ulterioare de
către un medic, care nu avea experiență în constatarea infracțiunii de
viol, au fost identificate ruperea himenului și vînatăi extinse pe coapsele
fetei. De asemenea, reclamanta a susținut că familia sa a fost supusă
intimidării și hărțuirii de către autorități pentru a o forța să-și retragă
plîngerea de la Curtea Europeană. Curtea a subliniat că violul deținutei
de către un funcționar public ar trebui să fie considerat ca formă gravă și
odioasă a relelor tratamente, care cauzează victimei traume psihologice
profunde. Ca urmare a violenței sexuale, solicitanta ar trebui să se simtă
umilită și speriată atît fizic, cît și emoțional. Instanța a constatat că actele
de violență fizică și psihică împotriva reclamantei și violul deosebit de
brutal, la care a fost supusă, pot fi asimilate torturii, prin urmare, a avut
loc încălcarea art. 3. În plus, acuzația de viol necesită examinarea atentă
a victimei de către medici specialiști independenți și cu experiența co-
respunzătoare. Asta nu s-a întîmplat, fapt care a dus la ancheta inefici-
entă și imposibilitatea reclamantei de a obține despăgubiri în încălcarea
art. 13 – dreptul la un recurs efectiv.

MASLOVA ȘI NALBANDOV vs RUSIA, din 24 ianuarie 2008

Reclamanta, citată pentru interogatoriu la secția locală de poliție,
a fost forțată să mărturisească implicarea ei într-o crimă de omor. Un
polițist a pus cătușele pe degetele reclamantei, a bătut-o, a violat-o și
apoi a forțat-o la acțiuni perverse cu caracter sexual. Ulterior, el și un alt

ofițer de poliție în mod repetat au lovit-o la stomac, punându-i o mască de gaze pe cap. Ea a fost conectată la cabluri electrice, care erau atârinate de cerceii pe care aceasta îi purta la ureche. Reclamanta a încercat să se sinucidă. După interogatoriu la secția de poliție, trei procurori, consumînd alcool, au violat-o. Reclamanta a depus o plîngere susținînd că ea a fost violată și torturată în timp ce se afla în custodie publică. Cu toate acestea, instanța a decis că probele sînt inadmisibile deoarece nu a fost respectată procedura specială de ridicare a elementelor probante. În cele din urmă, cazul a fost încetat pentru lipsa componentei de infracțiuni. Curtea a recunoscut prezența impresionantă a ansamblului materialului probator în sprijinul versiunii evenimentelor descrise de către reclamantă. În plus, Curtea a subliniat că violul unei persoane arestate ar trebui să fie considerat ca formă foarte gravă și odioasă de maltratare, avînd în vedere ușurința cu care infractorii pot exploata vulnerabilitatea victimei și stabilirea rezistenței sale. Violența fizică, violul în special, prezintă o acțiune de tortură și, prin urmare, o încălcare a art. 3, precum și o încălcare de către Guvernul rus a obligației pozitive de a efectua o investigație eficientă în cazurile semnalate.

IZOLAREA SOCIALĂ

N. vs SUECIA, din 20 iulie 2010

Reclamanta, cetățeană a Afganistanului, care a avut relații extraconjugale cu un bărbat în Suedia, a susținut că ea prezintă un risc pentru societate și, prin urmare, este necesară excluziunea socială, pe termen lung, aplicarea unei pedepse privative de libertate sau chiar a unei pedepse cu moartea, în cazul în care aceasta se va întoarce în Afganistan. Cererea sa de a i se acorda azil a fost respinsă. Curtea a notat că în Afganistan femeile sînt supuse unui risc avansat la abuz, lucru admis din perspectiva tradițiilor sau chiar a însuși sistemului juridic. Faptul că N. a locuit în Suedia poate fi apreciat ca o faptă care depășește comportamentul său acceptabil. Faptul că ea a manifestat intenția de a divorța de soțul ei și nu a dorit să trăiască cu el mai departe poate fi apreciat ca o decizie evidentă, dar care, în acest caz, oricum poate aduce la consecințe grave și pericol pentru viața acestei femei. Legea șiiită privind statutul personal al femeii din aprilie 2009 prevede ca aceasta să se supună cerințelor sexuale ale soțului ei și să nu iasă din casă fără permisiune. Conform informațiilor disponibile, aproximativ 80% dintre femeile afgane sînt supuse violenței domestice, acțiuni pe care autoritățile le consideră legitime și, prin urmare, nu inițiază urmărirea penală. Femeile singure sau neînsoțite de către bărbați se confruntă cu restricții severe asupra vieții personale și profesionale și sînt condamnate la izolarea socială. De asemenea, de multe ori nu au niciun mijloc de existență în cazul în care nu sînt patronate de un bărbat. Astfel, Curtea a constatat că, în cazul deportării N. în Afganistan, Suedia încalcă prevederile art. 3 din Convenție.

ARTICOLUL 4

Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.
2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.
3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:
 - a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta Convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
 - b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
 - c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
 - d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.

SCLAVIE, MUNCĂ FORȚATĂ

SILIADIN vs FRANȚA, din 26 iulie 2005

Doamna Siliadin, cetățeană din Togo, s-a stabilit cu traiul în Franța în anul 1994, cu intenția de a învăța. În anumite circumstanțe, aceasta a fost forțată să lucreze ca servitoare în orașul Paris. Pașaportul ei a fost confiscat, ea a lucrat fără plată 15 ore pe zi, șapte zile pe săptămână, pe parcursul a mai mulți ani. Doamna Siliadin s-a plîns de faptul că ea a fost un sclav domestic. Curtea Europeană a constatat că acțiunea invocată de doamna Siliadin, privind munca pe care o presta în condiții de sclavie, nu îi atribuie reclamantei calitatea de sclavă doar din motivul că angajatorii realizau controlul asupra ei; asta pentru că aceștia nu au tratat-o ca obiect cu titlu de bun real asupra căruia aveau dreptul de proprietate. Curtea, totuși, a menționat că legislația penală în vigoare, la momentul respectiv, nu a protejat reclamanta și în timp ce Siliadin a fost servitoare.

Reclamanta este resortisantă din Togo și locuiește în Franța. La vârsta de 16 ani a fost obligată să muncească, fără a fi remunerată, ca menajeră. Aflîndu-se ilegal pe teritoriul francez, pașaportul ei fiind confiscat, neavînd resurse materiale, aceasta a fost obligată să se ocupe de creșterea celor trei și apoi patru copii ai soților B., în fiecare zi între orele 7 și 22. Reclamanta a suportat această situație cîțiva ani, timp în care soții B. i-au promis în permanență că aflarea sa pe teritoriul francez se va reglementa. Într-un final, alertat de către un vecin, comitetul contra sclaviei moderne a sesizat parchetul referitor la situația reclamantei. Ca- uza penală s-a finalizat cu neînceperea urmăririi penale. Acțiunea civilă a condus la condamnarea soților B. la plata unor despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit de către reclamantă. Minoră la momentul faptelor, ea se afla în situație ilegală pe un teritoriu străin și se temea că va fi arestată de poliție. Soții B. au menținut această frică și i-au dat speranțe de reglementare a situației sale. De aceea, reclamanta a fost supusă cel

puțin la muncă forțată în sensul art. 4. Problema care se pune este de a determina dacă reclamanta a fost ținută în sclavie ori în stare de servitute, în sensul acestei dispoziții. În ceea ce privește sclavia, chiar dacă reclamanta a fost privată de libertate, din dosarul cauzei nu rezultă că ea ar fi fost ținută în sensul propriu al termenului, adică soții B. ar fi exercitat un veritabil drept de proprietate asupra sa, reducând-o la stadiul de obiect. De aceea, nu se poate considera că reclamanta a fost ținută în stare de sclavie în sensul clasic al termenului. Cu privire la noțiunea de servitute, aceasta constă în obligația de a presta servicii sub imperiul unor amenințări și este apropiată de cea de sclavie. Munca forțată, pe care reclamanta a fost nevoită să o facă, dura șapte zile pe săptămână timp de 15 ore pe zi. Ajunsă în Franța printr-o cunoștință a tatălui său, reclamanta nu a ales ea să lucreze la soții B. Minoră, ea nu avea resurse financiare, era vulnerabilă și izolată și nu avea niciun alt mijloc de a trăi decât la soții B., unde împărțea camera cu copiii acestora. Reclamanta era în întregime la dispoziția acestora, întrucât actele sale au fost confiscate și i s-a promis regularizarea situației sale, lucru care nu s-a întâmplat niciodată. În plus, reclamanta, care se temea că va fi arestată, nu dispunea de nicio libertate de mișcare și nici de timp liber. În consecință, ea nu a fost școlarizată, deși acest lucru i s-a promis tatălui său. Reclamanta era complet la dispoziția soților B. și de aceea se poate considera că ea a fost ținută în stare de servitute. Sclavia și menținerea unei persoane în stare de servitute nu sînt, prin ele însele, reprimare de dreptul penal francez. Urmăriți penal pentru niște acuzații care nu vizau specific încălcarea drepturilor prevăzute de art. 4, soții B. nu au fost condamnați penal. În aceste circumstanțe, Curtea a considerat că legislația penală în vigoare la momentul comiterii faptelor nu i-a asigurat reclamantei o protecție concretă și efectivă contra actelor a căror victimă a fost. De aceea, statul francez și-a încălcat anumite obligații pozitive care îi revin în baza art. 4 din Convenție.

Cauzele menționate în continuare nu au referință directă la drepturile copiilor, ce reies din art. 4 al Convenției. Considerăm, totuși, oportun a le reda avînd în vedere importanța problemei care este ridicată, precum și posibila similitudine cu eventuale situații care pot fi întîlnite în Republica Moldova.

TRAFICUL DE FIINȚE UMANE

RANTSEV vs CIPRU ȘI RUSIA, din 7 ianuarie 2010

Cazul se referă la moartea unei femei, cetățeană a Federației Ruse, în vîrstă de douăzeci de ani, Oxana Rantseva, care a fost traficată din Rusia în țara de destinație, Cipru, în scopul exploatării sexuale. În Cipru, aceasta era dansatoare într-un cabaret din cea mai mare stațiune de pe coastă, numită Limassol, în care a fost supusă exploatării sexuale. Dna Rantseva a fost găsită moartă în martie 2001 sub balconul unui apartament aparținînd unui angajat al cabaretului. În scurt timp, aceasta a fost luată de acolo la o secție de către proprietarul de cabaret, care, ulterior, s-a adresat la poliție. În timpul cercetărilor, poliția a găsit o cuvertură de pat legată de balustrada de la balconul de la etajul superior al apartamentului. O anchetă în Cipru a constatat că victima a murit ca urmare a rănilor suferite, atunci cînd ea a sărit de la balcon. Cazul a fost adus în fața Instanței Europene de Nikolay Rantsev, tatăl doamnei Rantseva. El a susținut că nu a existat nicio anchetă adecvată în circumstanțele morții fiicei sale, care a fost insuficient protejată de poliția cipriotă în timp ce ea era încă în viață și că a fost un eșec total de a pedepsi persoanele responsabile pentru expunerea fiicei sale la exploatarea sexuală și rele tratamente, care, în cele din urmă, au dus la moartea ei. De asemenea, el s-a plîns de lipsa de acces la procesul judiciar în Cipru.

Curtea a constatat că Cipru, statul de destinație, în acest caz, nu numai că nu a reușit să apere viața doamnei Rantseva, protejînd-o de trafic sau de reținere în mod ilegal înainte de moartea ei, ci, de asemenea, nu a reușit să investigheze în mod adecvat moartea ei. Rusia, statul de origine, a fost găsit de către Curte vinovat pentru faptul că nu au reușit să investigheze în mod adecvat modul în care doamna Rantseva a fost traficată de la frontierele sale. În hotărîrea sa, Curtea a clarificat obligațiile statelor de origine, de tranzit sau de destinație, menționînd și impor-

tanța coordonării transfrontaliere în combaterea traficului. În descrierea naturii traficului de ființe umane, hotărîrea prevede că „prin natura sa și scopul de exploatare se bazează pe exercitarea competențelor conferite de dreptul de proprietate. Se tratează ființele umane ca mărfuri care urmează să fie cumpărate și vîndute și puse la muncă forțată, de multe ori pentru plată puțină sau deloc, de obicei în industria sexului. Ea implică supravegherea strînsă a activităților victimelor, ale căror mișcări sînt deseori circumscrise ... Ea implică folosirea violenței și a amenințărilor la adresa victimelor, care trăiesc și lucrează în condiții precare”.

Constatînd că, fiind un fenomen relativ modern, traficul de ființe umane nu este menționat în Convenția Europeană 1950, Curtea a constatat că acesta a căzut, totuși, în domeniul de aplicare a art. 4 din CEDO (interzicerea sclaviei, servitute, precum și munca forțată sau obligatorie). Curtea a elaborat, cu privire la obligațiile pozitive ale statelor, în contextul art. 4 cu privire la trafic, considerînd că există o obligație pozitivă a statelor de a adopta un cadru adecvat și eficient, juridic și administrativ, de a lua măsuri de protecție și de a investiga traficul în cazul în care acesta s-a produs. Curtea a descris ca „indiscutabil” faptul că obligația din urmă a implicat necesitatea unei anchete complete și eficiente care să acopere toate aspectele legate de acuzațiile de trafic, de la recrutare la exploatare. Curtea a constatat că aceste obligații pozitive trebuie aplicate diferitelor state, potențial implicate în traficul de ființe umane, state de origine, state de tranzit și state de destinație. În ceea ce privește Cipru, Curtea a remarcat că, pentru regimul de „artiști”, vizele nu oferă o protecție practică și eficientă împotriva traficului și exploatării. Este, de asemenea, constatat că poliția cipriotă nu a reușit să facă anchete adecvate în cazul dnei Rantseva, într-o situație care a dat naștere la o „suspiciune credibilă”. Ea a fost traficată. În consecință, Curtea a stabilit că Cipru nu a reușit să își respecte obligațiile sale pozitive prevăzute la art. 4, după ce a constatat anterior o încălcare de către Cipru a obligației sale de a investiga moartea doamnei Rantseva, în conformitate cu art. 2 (dreptul la viață).

În ceea ce privește Rusia, Curtea a găsit un eșec de a investiga în mod eficient traficul în care a fost implicată doamna Rantseva, în conformitate cu art. 4 al Convenției. Instanța a precizat că nu a existat nicio anchetă asupra modului în care dna Rantseva a fost recrutată și nu au

fost luate măsuri pentru a identifica pe cei implicați în trafic sau metodele lor. Aceasta a remarcat că Rusia a fost bine plasată pentru a investiga și rețelele fizice responsabile de traficarea dnei Rantseva, dar că nu a reușit să facă acest lucru. În consecință, a constatat că Rusia și-a încălcat obligațiile sale procedurale în conformitate cu art. 4.

ASISTENȚA JURIDICĂ ACORDATĂ DIN OFICIU

VAN DER MUSSELE vs BELGIA, din 23 noiembrie 1983

Art. 4, luat separat, nu indică ce trebuie să se înțeleagă prin „muncă forțată sau obligatorie”. Fără a pierde din vedere particularitățile și autonomia Convenției, ea interpretează această noțiune în baza Convențiilor nr. 29 și 105 ale Organizației Internaționale a Muncii care leagă cvasitotalitatea statelor membre ale Consiliului Europei, printre care și Belgia. Potrivit art. 2 par. (1) din Convenția nr. 29, expresia „muncă forțată sau obligatorie” desemnează „orice muncă sau serviciu cerut unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pe care individul respectiv nu s-a oferit să o execute de bunăvoie”. Avînd în vedere absența constrîngerilor fizice sau morale, serviciile îndeplinite de Van der Mussele nu ar putea fi analizate ca o muncă forțată în sensul art. 4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Belgian, născut în 1952, Eric Van der Mussele este avocat la Anvers. La 31 iulie 1979, fiind încă avocat stagiar, el este desemnat de către Biroul de consultare și apărare al baroului din Anvers să asigure, ca avocat din oficiu, apărarea unui cetățean gambian, dl Ebrima. Condamnat în primă instanță, apoi în apel, acesta își recapătă libertatea ca urmare a unei intervenții a avocatului său pe lângă ministrul justiției. A doua zi, biroul de consultare și apărare îl informează pe dl Van der Mussele că îi retrace dosarul și că insolvabilitatea clientului său face imposibilă perceperea onorariului și rambursarea cheltuielilor. Van der Mussele sesizează Comisia la 7 martie 1980. El vede în desemnarea sa din oficiu pentru a-l asista pe Ebrima o „muncă forțată sau obligatorie”, incompatibilă cu art. 4 par. (2) din Convenție și o atingere adusă respectului cuvenit bunurilor sale, contrară art. 1 din Protocolul nr. 1. În afară de aceasta, el denunță

discriminarea care ar exista între avocați și titularii altor profesii, care ar încălca prevederile art. 14 din Convenție combinat cu art. 41 (din același instrument juridic, n. X).

În prealabil, Curtea răspunde unei obiecții formulate de guvernul belgian. Obligația de a acorda beneficiul asistenței gratuite a unui avocat se fondează, în materie penală, pe art. 6 par. (3) c) din Convenție; în materie civilă, ea constituie uneori unul din mijloacele de a asigura procesul echitabil cerut de art. 6 par. (1). Ea revine, deci, statului belgian. Acesta din urmă o atribuie în mod legal barourilor, însă soluția respectivă nu poate să-l sustragă de la responsabilitățile sale în temeiul Convenției, cu atât mai mult cu cât barourile belgiene, în sensul strict al respectării independenței acestora, sînt supuse exigențelor legii.

Curtea abordează apoi chestiunea principală, cea a pretensei violări a art. 4, luat separat. Ea constată că acest text nu indică ce trebuie să se înțeleagă prin „muncă forțată sau obligatorie”. Fără a pierde din vedere particularitățile și autonomia Convenției, ea interpretează această noțiune în baza Convențiilor nr. 29 și 105 ale Organizației Internaționale a Muncii care leagă cvasitotalitatea statelor membre ale Consiliului European, printre care și Belgia. Potrivit art. 2 par. (1) din Convenția nr. 29, expresia „muncă forțată sau obligatorie” desemnează „orice muncă sau serviciu cerut unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pe care individul respectiv nu s-a oferit să o execute de bunăvoie”. Avînd în vedere absența constrîngerilor fizice sau morale, serviciile îndeplinite de Van der Mussele nu ar putea fi analizate ca o muncă forțată în sensul art. 4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Prezintă oare acestea un caracter obligatoriu? Riscurile la care s-ar fi expus în caz de refuz puteau conduce la amenințarea unei pedepse, însă Curtea acordă o valoare relativă argumentului dedus – de guvernul belgian și de către Comisie – din consimțămîntul prealabil pe care petiționarul l-ar fi dat în momentul în care a îmbrățișat profesia de avocat. Ea consideră necesar să se țină seama de ansamblul circumstanțelor cauzei, din perspectiva preocupărilor care stau la baza art. 4 din Convenție (interes general, solidaritate socială și normalitate).

Serviciile de prestat nu ieșeau din cadrul activităților normale ale unui avocat, în plus, ele găseau o contrapartidă în avantajele corespun-

zătoare profesiei (monopolul profesional al pledoariei și reprezentării) și concureau la formarea profesională a lui Van der Mussele. În rest, această obligație, care nu constituia un mijloc de a-i asigura lui Ebrima beneficiul art. 6 par. 3() c) din Convenție, se apropia de „obligațiile civice normale” menționate la art. 4 par. (3) d). În sfârșit, petiționarului nu i s-a impus o greutate disproporționată față de capacitatea sa (cincizeci de desemnări pentru asistență din oficiu în cursul a trei ani de stagiu). De altfel, el nu a denunțat obligația respectivă în însuși principiul acesteia, ci doar în două din modalitățile ei de executare: absența onorariilor și lipsa rambursării cheltuielilor. Curtea notează că legislațiile din numeroase state contractante evoluează spre o preluare în sarcină de către finanțele publice a indemnizației avocaților sau a avocaților stagieri desemnați să acorde asistență justițiabililor insolubili. În speță, nu există dezechilibru considerabil și nerezonabil între scopul urmărit – accesul la barou – și obligațiile asumate pentru a-l atinge. Din moment ce nu a fost vorba de o muncă obligatorie, Curtea a apreciat că art. 4, considerat izolat, nu a fost încălcat (unanimitate).

Van der Mussele a invocat, de asemenea, art. 14 în legătură cu art. 4. În pofida concluziei precedente, Curtea apreciază prima dispoziție ca fiind aplicabilă în speță: o muncă normală în sine poate să se manifeste anormal, dacă discriminarea conduce la alegerea grupurilor sau a indivizilor obligați să o efectueze. Ea amintește că art. 14 protejează contra oricărei discriminări indivizii puși în situații analoage. Or, Curtea constată că nu există similitudine între situațiile disparate menționate de către petiționar (avocați, pe de o parte, și magistrați, funcționari publici sau ministeriali, medici, veterinari, farmaciști, dentiști etc., pe de altă parte) și trage concluzia absenței încălcării articolului citat (unanimitate).

Rămînea o ultimă cerere dedusă din art. 1 al Protocolului nr. 1. Acest text consacră respectul bunurilor actuale; or, în ceea ce privește lipsa remunerării, insolubilitatea lui Ebrima împiedica nașterea unei creanțe. Problema se pune însă diferit pentru cheltuieli, Van der Mussele trebuind să fi luat anumite sume din propriile sale resurse; totuși, ele erau relativ mici și decurgeau din obligația de a îndeplini o activitate compatibilă cu art. 4 din Convenție. Curtea a ajuns astfel la concluzia inaplicabilității, în cele două cazuri, a art. 1 din Protocolul nr. 1 singur sau combinat cu art. 14 din Convenție.

MUNCA ÎN LOCURILE DE DETENȚIE

VAN DROOGENBROECK vs BELGIA, din 24 iunie 1982

A fost condamnat pentru furt și, în conformitate cu sentința, după doi ani de închisoare, a rămas sub control judiciar pentru mai mulți ani, timp în care putea fi din nou arestat. El s-a plîns că a fost sclav, dat fiind faptul că a fost transmis administrației penitenciarelor și forțat să muncească pentru a economisi banii.

Curtea a considerat că nu a fost o încălcare a art. 4. Ea a subliniat că situația domnului Droogenbroeck ar fi putut fi considerată ca servitute numai în cazul în care aceasta ar fi implicat o formă deosebit de gravă de lipsire de libertate, care nu a avut loc. Mai mult, lucrarea care i s-a cerut să o facă nu a depășit limita acceptabilului, obișnuit în acel context, deoarece aceasta a fost prevăzută să îl ajute în reintegrarea sa în societate.

Curtea a considerat că în acest caz nu a fost prezentă o încălcare a art. 4, astfel încît instanța europeană a ținut să menționeze faptul că munca executată de domnul Droogenbroeck nu prezenta caracterul unei munci forțate sau aservite, aceasta s-ar fi întîmplat doar dacă ar fi existat o formă gravă de abuz prin menținerea neîntemeiată a persoanei în arest. De asemenea, munca pe care a prestat-o nu era ceva neobișnuit pentru persoanele aflate în detenție, deoarece a avut ca scop dezvoltarea unor practici pentru reintegrarea sa în societate.

WILDE, OOMS ȘI VERSYP vs BELGIA, din 18 iunie 1971

Solicitanții au fost considerați vagabonzi și erau deținuți în centre pentru vagabonzi, fiind forțați să lucreze pentru salarii mici. Ei s-au plîns

că au fost forțați să lucreze pentru salarii mici sub amenințarea aplicării unor sancțiuni disciplinare.

Curtea a decis că nu a fost prezentă o încălcare a art. 4 CEDO, asta pentru că detenția lor, precum și munca lor în centrele de adăpost pentru vagabonzi nu au depășit limitele permise de Convenție, deoarece au avut ca scop reabilitarea vagabonzilor, iar practicile respective sînt similare cu cele ale altor state membre ale Consiliului Europei.

ARTICOLUL 5

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărîre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci cînd există motive verosimile de a bănui că a săvîrșit o infracțiune sau cînd există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvîrșască o infracțiune sau să fugă după săvîrșirea acesteia;
- d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărîtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
- e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană, lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere, are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze, într-un termen scurt, asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa, dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri, în condiții contrare dispozițiilor acestui articol, are dreptul la reparații.

DETENȚIA PREVENTIVĂ

ASSENOV ȘI ALȚII vs BULGARIA, din 28 octombrie 1998

Curtea observă că, în cele două ocazii cînd detenția dlui Assenov a fost revizuită în instanță, i s-a refuzat eliberarea pe motiv că fusese acuzat de comiterea unor infracțiuni grave, iar persistența în activitatea infracțională crea pericolul recidivării.

Curtea consideră că temerile autorităților că reclamantul va recidiva, în cazul în care va fi eliberat, au fost rezonabile. Cu toate acestea, Curtea observă că reclamantul era minor, iar potrivit legii bulgare, minorii nu sînt deținuți decît în situații excepționale. Prin urmare, era mai important ca autoritățile să depună diligențe speciale, asigurînd aducerea lui în fața instanței într-un termen rezonabil. Guvernul a afirmat că cei doi ani scurși pînă la judecată se explică prin complexitatea cauzei, care a necesitat o anchetă de durată. Din informațiile puse la dispoziția Curții rezultă, însă, că în acești doi ani, din septembrie 1995 pînă în septembrie 1997, nu s-au efectuat acte de cercetare, nu s-au strîns probe noi, iar dl Assenov a fost interogat o singură dată în martie 1996. Mai mult ca atît, ținînd cont de importanța dreptului la libertate și posibilitatea de a copia, de exemplu, documentele relevante, în loc de a trimite de fiecare dată dosarul original autorităților competente, numeroasele cereri de eliberare formulate de reclamant ar fi trebuit să conducă la suspendarea anchetei și la amînarea procesului. În aceste condiții, Curtea consideră că dreptul dlui Assenov la „judecată într-un termen rezonabil”, garantat de art. 5 par. (3) din Convenție, a fost încălcat.

În cauza **MUBILANZILA MAYEKA ȘI KANIKI MITUNGA vs BELGIA, din 12 octombrie 2006**, cea de-a doua reclamantă a fost plasată în detenție în baza articolului 74/5 din Legea din 15 decembrie 1980

cu privire la accesul pe teritoriu, șederea, angajarea și deportarea străinilor în așteptarea luării deciziei în baza cererii de azil la început și prin refularea sa în cele ce urmează. Această lege nu includea, la epoca faptelor, nicio dispoziție specifică referitoare la minori. Astfel, dispozițiile cu privire la privarea de libertate a străinului se aplică fără nicio relevanță eventuală la vârsta minoră a străinului. Curtea nu este de acord cu cea de-a doua reclamantă când ea susține că par. d) din art. 5 din Convenție cuprinde unicul caz de detenție posibilă pentru un minor. Acest paragraf include, de fapt, un caz specific, dar nu exclusiv, de detenție a unui minor, adică, detenția în scopul educației supravegheate sau în scopul aducerii lui în fața autorității competente pentru a se lua o decizie în această privință. În speță, detenția litigioasă era motivată prin caracterul ilegal al șederii celei de-a doua reclamante pentru că ea nu avea documentele necesare și atribuită, deci, paragrafului f) din art. 5 din Convenție, care permite arestul sau detenția „legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare”. Totuși, faptul că detenția celei de-a doua reclamante este în conformitate cu par. f) din art. 5 nu înseamnă că detenția este legală în sensul acestei dispoziții. Curtea reamintește că cea de-a doua reclamantă a fost reținută într-un centru de adulți străini care se aflau ilegal în țară, în condiții care nu erau adaptate corespunzător situației sale extrem de vulnerabile referitoare la statutul unui minor străin neînsoțit de un adult. În aceste condiții, Curtea consideră că sistemul juridic belgian, în vigoare la epoca faptelor și care a fost aplicat în această cauză, nu a garantat în mod suficient dreptul celor două reclamante la libertate.

NART vs TURCIA, 6 mai 2008

În această cauză, Curtea notează că perioada care trebuie luată în considerare a început din 28 noiembrie 2003, cu arestul și s-a încheiat la 16 ianuarie 2004 cu eliberarea acestuia, atunci când a avut loc prima audiere în fața Curții pentru minori din Izmir. Astfel, judecata s-a desfășurat pe parcursul a patruzeci și opt de zile. La examinarea cauzei în speță, Curtea a luat în considerare valabilitatea documentelor internaționale importante la care s-a făcut referință și reamintește că detenția preventivă a minorilor trebuie să fie aplicată doar ca ultimă măsură, pe cât se

poate de rar și doar când este strict necesară, iar în cazul aplicării, minorii trebuie plasați separat de adulți. Curtea observă că atunci când reclamantul a avut obiecții în ceea ce privește detenția preventivă, Curtea cu Jurați din Izmir a respins mișcarea sa în baza conținutului dosarului privind caracterul infracțiunii și starea dovezii. În cazul speței date, aceasta nu poate de sine stătător justifica durata detenției de care se plîngea reclamantul. Ea a notat, de asemenea, că, în pofida faptului că avocatul reclamantului a informat autoritățile că acesta era minor, se pare că autoritățile nu au luat în considerare acest lucru, atunci când au hotărît detenția lui. Mai mult ca atît, din dosar este clar, că pe parcursul detenției sale, reclamantul a fost ținut în închisoare împreună cu adulții. În lumina celor menționate mai sus și, în special, luînd în considerație faptul că reclamantul era minor la acel moment, Curtea consideră că durata detenției sale preventive contravenea articolul 5 par. (3) din Convenție.

În cauza **GUVEC vs TURCIA**, din 20 ianuarie 2009, Guvernul afirmă că există o cerință de interes public pentru continuarea detenției reclamantului, acesta fiind acuzat de comiterea unei infracțiuni grave. A existat, de asemenea, un risc mare ca acesta să scape sau să distrugă dovezile aduse împotriva lui. Curtea observă că Guvernul, pe lîngă afirmația că detenția reclamantului era justificată prin infracțiunea de care era acuzat, nu susține și faptul că metodele de alternativă au fost luate în considerare.

Continuarea detenției reclamantului, în mai multe ocazii, a demonstrat, în orice moment, lipsa unei asemenea preocupări din partea autorităților din Turcia în ceea ce privește detenția minorilor. În cel puțin trei din procesele care implică Turcia, Curtea și-a exprimat îngrijorarea referitor la practica de detenție preventivă în cazul copiilor și a găsit încălcări ale art. 5 par. (3) din Convenție pentru perioade considerabil mai scurte decît perioada din cauza în speță. În cazul dat, reclamantul a fost deținut de la vîrsta de cincisprezece ani și s-a aflat în detenție preventivă pentru o perioadă ce depășea patru ani și jumătate. Curtea consideră că durata detenției preventive a reclamantului era excesivă și încălca articolul 5 par. (3) din Convenție.

PLASAREA SPECIALĂ A COPIILOR

Convenția conține o normă separată cu referire la copii în art. 5 par. (1) lit. d). Este vorba de: detenția pentru educarea sub supraveghere și detenția în scopul aducerii sale în fața autorităților competente. Chiar dacă jurisprudența CtEDO nu este voluminoasă în acest aspect, din conținutul jurisprudenței existente se poate face distincție între cele două situații prevăzute la lit. d).

BOUAMAR vs BELGIA, 29 februarie 1988

CtEDO a elaborat unele criterii de interpretare a normei date. Așadar, se presupune că aplicarea unei anumite educații minorului este determinată de comportamentul acestuia. Pentru realizarea acestei prevederi este necesar, în primul rând, ca legislația națională să prevadă o asemenea metodologie legată de plasare pentru a asigura educația copilului. Această dispoziție permite și luarea unei măsuri provizorii de reținere a copilului ca o etapă preliminară a regimului de educație. În speța dată, copilul a fost plasat în detenție de 9 ori. Chiar dacă Guvernul a adus drept argument că acesta a fost un program special în care organele naționale au dorit să cunoască mai bine personalitatea reclaman-tului, Curtea a constatat o încălcare a Convenției, inclusiv din motivul că, la momentul respectiv, în Belgia nu exista niciun centru închis pentru minorii cu deficiență de comportament. Suplimentar s-a constatat că în locul în care a fost plasat copilul nu exista un personal calificat.

D.G. vs IRLANDA, din 16 mai 2002

Curtea a constatat încălcarea art. 5 par. (1) lit. d) din Convenție în

situația unui copil, care de la vârsta de 2 ani pînă la 18 ani a fost sub protecția autorităților locale și plasat în căminul pentru copii. Ulterior, acesta a fost condamnat la 9 luni de închisoare pentru comiterea mai multor infracțiuni, pedeapsă pe care a executat-o într-un centru pentru reeducarea tinerilor delincvenți. După eliberarea sa și, ulterior, comiterea mai multor infracțiuni, fără însă a fi condamnat, acesta a fost plasat în același centru specializat. Curtea a constatat că persoana s-a aflat în stare de privare de libertate, aceasta fiind legală odată ce s-a bazat pe normele naționale și a fost dispusă de instanță. Totuși, nu s-a contestat faptul că internarea minorului în acel centru nu constituie o măsură adecvată pentru asigurarea unei asemenea educații. Curtea a remarcat că detenția respectivă a minorului nu poate fi considerată ca fiind „o măsură provizorie de detenție” în vederea plasării ulterioare, deoarece, în hotărîrea prin care s-a dispus aplicarea acestei măsuri, nu a fost prevăzută nicio acțiune specifică privitoare la educarea lui. În acest caz, privarea de libertate se dispune pentru ca un minor să fie adus în fața instanței, nu pentru a fi dezbătută o acuzație penală, ci pentru a garanta îndepărtarea lui dintr-o ambianță dăunătoare. Nu este aplicabil acest caz de privare de libertate în materia arestării preventive a minorului, care se poate dispune numai în temeiul art. 5 par. (1) lit. c) din CEDO. Așadar, nu este necesară existența unei suspiciuni rezonabile cu privire la săvîrșirea unei infracțiuni. Nefiind aplicabile dispozițiile art. 5 par. (1) lit. c), nu se poate analiza în această materie nici termenul rezonabil al privării de libertate prin raportare la art. 5 par. (3) din Convenție. În cauza *Koniarska vs Regatul Unit*, Curtea a constatat că acțiunile autorităților au fost compatibile cu prevederile Convenției în situația internării pentru o muncă educativă. Curtea a arătat că noțiunea de „educație sub supraveghere” trebuie luată în mod rigid în sensul organizării unei școlarizări. În cazul dat s-a constatat că reclamanta a fost internată într-un centru rezidențial special pentru tineri care sufereau de grave tulburări, cu un program educațional complex, în cadrul căruia cei interesați lucrau în grupuri individualizate, pentru a li se dezvolta aptitudinile personale.

BOUAMAR vs BELGIA, 16 octombrie 1986

Curtea constată că punerea unui minor în închisoare nu încalcă neapărat alin. (1) al art. 5, chiar atunci cînd aceasta se face pentru „educația

supravegheată” a interesatului, cum reiese din prepoziția „în scopul”. Detenția, despre care este vorba în text, constituie un mijloc de a asigura plasarea interesatului sub o „educație supravegheată”, dar nu înseamnă neapărat o plasare imediată. Exact cum prevede art. 5 par. (1) în alin. c) și a), deosebirea dintre detenția pînă la judecată și detenția la etapa de judecată, alin. d)... nu împiedică o măsură provizorie de detenție, care este preliminară unui regim de educație supravegheată fără a obține ea însăși acest caracter.

Doar în anul 1980, jurisdicțiile pentru tineret l-au trimis pe reclamant în detenție de nouă ori, apoi l-au eliberat la expirarea sau pînă la expirarea unui termen legal de cincisprezece zile. Astfel el a suportat, în total, 119 zile de privațiune de libertate pe parcursul unei perioade de 291 de zile, de la 18 ianuarie pînă la 4 noiembrie 1980. Statul belgian a ales sistemul de educație supravegheată pentru a urma politica sa privind delincvența juvenilă. Pornind de la aceasta, îi revenea obligația să creeze și o infrastructură adecvată, adaptată imperativelor securității și obiectivelor pedagogice ale Legii din 1965, astfel încît să poată îndeplini exigențele art. 5 par. (1) din Convenție.

Or, în dosar nu este dezvăluită starea reală a lucrurilor. La epoca faptelor, în Belgia, cel puțin în regiunea unde se vorbea limba franceză și unde locuia reclamantul, nu exista nicio instituție de tip închis capabilă să primească minori scandalagii. ... Plasarea unui tînr într-o închisoare, cu regim de izolare virtuală și fără asistența unui personal calificat, nu poate fi considerată ca avînd un oarecare scop educativ... Curtea, deci, concluzionează că cele nouă măsuri în cauză, în ansamblu, nu erau în conformitate cu alin. d)... Acumularea lor inutilă le-a făcut din ce în ce mai puțin proporționale cu aceste dispoziții, cu atît mai mult cu cît procurorul regal nu a ordonat niciodată urmăriri penale împotriva reclamantului pentru faptele care îi erau incriminate.

ARTICOLUL 6

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană, acuzată de o infracțiune, este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat mai multe aspecte ale dreptului la un proces echitabil în situația când un copil era implicat în sistemul de justiție în diferite calități: parte în procesul civil, acuzat, victimă sau martor.

ÎN MATERIE CIVILĂ

În materie de contestații cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil, Curtea a examinat diferite aspecte cum ar fi acțiuni în ceea ce privește paternitatea copilului, tutela, dreptul de vizită al părintelui, dreptul de a avea legături personale cu copilul născut în afara căsătoriei, încredințarea copiilor unuia dintre părinți în urma divorțului, drepturile părinților în situația transmiterii copiilor spre educare unor instituții publice ș.a.

ÎN MATERIE PENALĂ

Curtea a examinat aspecte ce țin de dreptul la asistența unui avocat, interogarea, drepturile victimei ș.a.

INTEROGAREA

X vs REPUBLICA FEDERALĂ GERMANĂ, 19 martie 1981

Curtea a constatat că acțiunea poliției în speță, fiind una regretabilă și neadecvată, nu a corespuns unui tratament degradant sau inuman. Deși minorii nu sînt trași la răspundere penală pînă la o anumită vîrstă (de obicei paisprezece ani), ei pot fi interogați, de exemplu de poliție, în cazurile cînd există o bănuială fondată a implicării lor în activități pasibile cu închisoarea și dacă sînt trași la răspundere penală. În astfel de cazuri acest lucru este justificat în interesul unei administrări corespunzătoare a justiției și al protecției drepturilor altora. Desigur, interogarea copiilor trebuie să aibă loc ținîndu-se cont de vîrsta și sensibilitatea lor. Reclamantul dat nu a observat unele inadvertențe în ce privește interogatoriul poliției. El doar afirmă că a fost ținut pentru o scurtă perioadă de timp într-o celulă deschisă. Totuși, nu există niciun motiv de a pretinde că aceasta ar fi afectat reclamantul. Comisia, de asemenea, ia în considerare că reclamantul se afla în compania a doi colegi de clasă. Această parte a cererii este în mod evident nefondată.

PANOVITS vs CIPRU, 11 decembrie 2008

Curtea reiterează că au fost violate drepturile reclamantului la apărare, la etapa anterioară procesului de judecată, dat fiind că reclamantul era minor și interogarea lui a avut loc în absența tutorelui și fără ca el să fie informat suficient despre dreptul la o reprezentare legală și că putea să păstreze tăcerea. Curtea notează că mărturiile reclamantului obținute în circumstanțele enumerate anterior au constituit un element decisiv al acuzației ce i-a fost adusă, care, în mod substanțial, a îngreunat capacitatea de apărare la judecată și care nu a fost corectat în cadrul procedu-

rilor ulterioare.

Curtea notează că, în afară de mărturiile reclamantului, condamnarea lui a fost susținută de cea de-a doua afirmație a sa conform căreia el ar fi lovit victima, lucru dovedit de martorii care confirmă spusele reclamantului precum că el ar fi fost implicat într-o altercație la primele ore ale dimineții următoare. În afară de aceasta, există și o constatare medico-legală precum că victima a murit în urma multor lovituri violente. Din moment ce Curtea nu are misiunea de a examina dacă probele din cauza în speță au fost corect apreciate de curțile naționale, ea consideră că în mare parte condamnarea s-a bazat pe mărturiile reclamantului, coroborate substanțial de afirmațiile lui ulterioare. Instanța este de părerea că cea de-a doua afirmație a reclamantului a fost influențată negativ de încălcarea drepturilor sale la apărare, ținând cont de faptul că circumstanțele în care aceste mărturii au fost obținute nu au fost adresate Curții și rămân neclare. În plus, Curtea observă că ținând seama de faptul că Curtea cu Jurați a acceptat prima afirmație a reclamantului, reiese că era inutil pentru el să mai conteste admisibilitatea celei de-a doua afirmații. Curtea conchide că a fost violat art. 6 din Convenție deoarece aceasta, desigur, a subminat drepturile la apărare.

ASIGURAREA UNUI PROCES ECHITABIL

T. vs REGATUL UNIT, 16 decembrie 1999

Curtea relevă că procesul reclamantului a avut loc pe parcursul a trei săptămîni în fața Curții de Justiție Penală. Luînd în considerare vîrsta fragedă a lui T. și pentru a-l ajuta să înțeleagă procedura, au fost luate măsuri speciale: de exemplu, el a beneficiat de aplicații și în prealabil a vizitat sala de audieri. Audierile au fost limitate în timp pentru a nu-i supraobosi pe acuzați. Totuși, formalitățile de la Curtea de Justiție Penală sînt, uneori, incomprehensibile și intimidante pentru un copil de unsprezece ani, iar elemente mai noi arată că amenajarea sălii de audieri, în special, faptul că banca ridicată permite acuzaților să vadă ce se întîmplă în sală, în consecință, i-a făcut pe reclamanți să se simtă și mai jenant în timpul procesului, deoarece se aflau sub privirile jurnaliștilor și ale celor care asigurau asistența. Procesul a suscitat un mare interes al mass-mediei și al publicului din sala de audieri și din afară, astfel încît judecătorul, în rezumat, a invocat problemele pe care le-a provocat publicitatea prezentării martorilor și a cerut să se țină cont de aceasta la evaluarea dovezilor.... Medicul Vizard a estimat, în raportul său din 5 noiembrie 1993, că tulburările posttraumatice, de care suferea T. și lipsa unui tratament terapeutic după comiterea infracțiunii au redus capacitatea interesatului de a da instrucțiuni avocaților săi și de a depune mărturii convenabile în apărarea sa.

Curtea nu consideră că, în sensul art. 6 par. (1), era suficient ca reclamantul să fie reprezentat de către avocați competenți și experimentați. Această cauză se deosebește de cauza Stanford..., în care Curtea nu a constatat nicio violare, deoarece acuzatul nu a putut să asculte unele de-

poziții în totalitate și a primit în orice moment instrucțiuni de la clientul său. El a hotărât, din motive tactice, să nu ceară să fie plasat mai aproape de martori, în speță, cu toate că avocații au fost, după cum precizează Guvernul „destul de aproape de reclamant încît să poată să comunice cu el în șoaptă”. Este puțin probabil ca acesta să se fi simțit confortabil într-o sală unde atmosfera era tensionată și unde era expus privirilor scrutatoare ale publicului, pentru a se întreține cu avocații săi în timpul procesului. Chiar dacă a fost capabil să coopereze cu ei în afara tribunalului pentru a le pune la dispoziție informații întru apărarea sa, avînd în vedere imaturitatea sa și tulburarea emoțională în care se afla, Curtea estimează că reclamantul nu a putut participa cu adevărat la procedura penală inițiată împotriva lui și, deci, a fost privat de un proces echitabil.

S.C. vs REGATUL UNIT, 60958/00, 15 iunie 2004

Deși reclamantul a fost judecat în public, au fost luate măsuri pentru ca procedura să fie pe cît se poate de neformală, de exemplu, oamenii legii nu au purtat peruci și robe, iar băiatul a fost autorizat să se așeze lângă asistentul său social.

Arestarea și procesul reclamantului nu au suscitāt nici interesul deosebit al publicului, nici interesul din partea mass-media și nimic nu indică faptul că atmosfera din sala de audieri ar fi fost deosebit de tensionată sau intimidantă. După părerea Curții, trebuie, totuși, subliniat că cei doi experți, care au examinat reclamantul pînă la audiere, au considerat că el avea un nivel intelectual foarte redus pentru vîrsta sa. Doctorul Brennan ... a recomandat ca procesul judiciar să-i fie explicat foarte minuțios, într-un mod adecvat, în conformitate cu dificultățile sale de înțelegere. Aceste explicații au fost făcute, cel puțin de către asistentul social, care însoțea reclamantul în fața Curții de Justiție Penală. În orice caz, asistentul social relatează în depoziția sa că se pare că minorul a înțeles rău rolul juraților în procedură sau necesitatea de a crea o impresie bună. Și mai surprinzător este că el nu părea să fi înțeles că risca o pedeapsă privativă de libertate și chiar atunci cînd condamnarea a fost pronunțată și a fost condus în celulă, el părea dezorientat și credea că poate să se întoarcă acasă cu tatăl său adoptiv. Ținînd cont de aceste

elemente, Curtea nu poate conchide că reclamantul într-adevăr a putut participa la procesul său.

Cert este că în cadrul procedurilor interne nimeni nu a afirmat, în numele reclamantului, că acesta ar fi incapabil să se apere. Curtea nu este totuși convinsă, ținând cont de circumstanțele speței, că aceasta înseamnă că reclamantul a fost capabil să participe efectiv la procesul său în măsura cerută de art. 6 par. (1) din Convenție.

IMPACTUL PROCESULUI DE JUDECATĂ

T. vs REGATUL UNIT, *din 16 decembrie 1999*

În cea de-a doua parte a cererii, reclamantul se plînge, în baza art. 3 din Convenție, de faptul că procesul, care a durat trei săptămîni, s-a derulat în public în fața Curții de Justiție Penală pentru adulți cu formalitățile respective și că după condamnare a fost vizată divulgarea numelui său. Curtea recunoaște că procedura penală inițiată împotriva reclamantului nu urmărea vreo intenție a autorităților publice de a umili reclamantul sau de a-l face să sufere altfel. Chiar dacă unele elemente denotă că se putea aștepta ca o procedură, ca cea a reclamantului, să aibă un efect dăunător asupra unui copil de unsprezece ani, Curtea consideră că orice procedură sau anchetă care vizează stabilirea circumstanțelor faptelor comise de reclamant și V., fie că procedura are loc în public în fața Curții de Justiție cu formalitățile de rigoare, sau are loc cu ușile închise, într-o atmosferă mai neformală, în fața instanței pentru minori, oricum i-ar fi provocat interesatului sentimente de vinovăție, disperare, stres și frică.

Depoziția doctorului Vizard indică faptul că, pînă la începerea procesului, T. prezenta simptome de tulburări psihice posttraumatice, el era obsedat de evenimentele care se refereau la infracțiune, prezenta simptome de anxietate profundă, tulburări ale alimentației și ale somnului. Chiar dacă prin caracterul său public procedura ar fi putut într-o oarecare măsură intensifica sentimentele reclamantului, Curtea nu este convinsă că procedurile aplicate interesatului i-ar fi cauzat suferințe considerabile, care să fie mai mari decît cele pe care le-ar fi provocat autoritățile, dacă s-ar fi examinat în ședință închisă.

Așadar, Curtea consideră că, la procesul reclamantului, nu s-a comis o încălcare a prevederilor Convenției.

S.N. vs SUECIA, din 2 iulie 2002

Reclamantul major a invocat faptul că nu a beneficiat de un proces echitabil, deoarece nu a avut posibilitatea să interogheze un copil de 10 ani care l-a acuzat de agresiune sexuală, pentru care a fost condamnat. Curtea a precizat, în primul rînd, că minorul este un martor în sensul art. 6 par. (3) lit. d) din Convenție, deoarece afirmațiile sale, așa cum au fost înregistrate de poliție, au fost utilizate ca elemente de probă de jurisdicțiile naționale. În al doilea rînd, Curtea a constatat că declarațiile minorului au constituit, practic, singurul element de probă pe care jurisdicțiile naționale au întemeiat condamnarea sa, ele considerînd declarațiile minorului credibile. Curtea a evaluat în ce măsură reclamantul a avut posibilitatea adecvată de a-și exercita dreptul la apărare cu privire la mărturia minorului victimă și de a-i putea contesta credibilitatea. Curtea a făcut referință la o altă cauză, Baegen vs Olanda, din 27 octombrie 1995, în care a arătat că trebuie ținut seama de particularitățile procedurii penale în unele infracțiuni cu caracter sexual, mai ales atunci cînd aceasta implică un minor. În asemenea cazuri, sînt necesare măsuri speciale menite să protejeze victima, dar care, în același timp, să nu intre în conflict cu dreptul la apărare al acuzatului. În cauza analizată, Curtea a luat în calcul faptul că minorul a fost audiat la urmărirea penală a doua oară la cererea avocatului învinutului. Avocatul a avut posibilitatea să formuleze întrebări pentru obținerea unei informații suplimentare. Întrebările au fost puse prin intermediul polițistului, iar, ulterior, avocatul a studiat înregistrarea sonoră și a declarat că întrebările sale au fost înțelese de copil. Curtea a constatat că atît acuzatul, cît și apărătorul au avut toată posibilitatea de a pune în discuție credibilitatea declarațiilor copilului victimă, inclusiv din faptul că acestea au fost verificate în instanța de fond și de apel. În asemenea condiții, CtEDO a ajuns la concluzia că nu a fost o încălcare a art. 6 par. (3) lit. d).

S.C. vs MAREA BRITANIE, din 15 iunie 2004

Un băiat de 11 ani, cu nivel intelectual foarte scăzut pentru vârsta sa, a fost condamnat de un tribunal pentru adulți la închisoare, pe o perioadă de doi ani și jumătate, pentru încercarea de a fura un sac de la o femeie în vârstă de 87 de ani, care a căzut și și-a rupt brațul. Curtea a constatat o încălcare a art. 6 pct. 1 din Convenție, pe motiv că băiatul nu a putut să participe pe deplin la judecată, el nu a înțeles rolul juraților și necesitatea de a face o impresie bună asupra lor, de asemenea, nu a fost conștient de faptul că risca o pedeapsă cu închisoarea, gândindu-se că se va întoarce acasă la tatăl său vitreg. Minorul cu dizabilități mintale trebuia să fie judecat de o instanță specială.

ACCESUL PERSOANEI CONDAMNATE LA COPILUL SĂU

INTERDICȚIA DE EXERCITARE A AUTORITĂȚII PĂRINTEȘTI ÎN TIMPUL DETENȚIEI

IORDACHE vs ROMÂNIA, 14 octombrie 2008

Circumstanțele acestei cauze sînt următoarele: prin sentința din 29 martie 1999, Tribunalul Giurgiu l-a condamnat pe reclamant la o pedeapsă de 20 de ani de închisoare, însoțită automat de pedeapsă accesorie prevăzută de art. 64 coroborat cu art. 71 din Codul penal, inclusiv interdicția de exercitare a autorității părintești în timpul detenției. Sentința a fost confirmată de Curtea de Apel București la data de 26 mai 1999, apoi de Curtea Supremă de Justiție. La data de 25 ianuarie 1999, Judecătoria Giurgiu a pronunțat divorțul dintre reclamant și V.I. Copilul minor, M.I., născut la data de 15 decembrie 1993, a fost încredințat spre îngrijire de către instanță fostei soții a reclamantului. În plus, instanța l-a condamnat pe reclamant la plata unei pensii alimentare către fiul său.

În anul 2000, reclamantul a intentat o acțiune împotriva fostei sale soții în fața Judecătoriei Giurgiu pentru a obține dreptul de a-și vizita fiul, pe care nu îl mai văzuse de la încarcerarea sa din data de 9 septembrie 1998. Prin sentința din 16 octombrie 2000, Judecătoria Giurgiu a respins cererea acestuia. Ea a statuat că mama copilului nu putea fi constrînsă să îl aducă pe acesta la închisoare. Reclamantul a introdus apel împotriva acestei hotărîri și a solicitat Tribunalului Giurgiu să îi permită fratelui său să îl însoțească pe copil în timpul vizitelor. La primul termen de judecată, instanța a constatat că reclamantul nu fusese citat corect. În continuare, ea a observat că acesta trebuia să plătească o taxă judiciară de timbru.

Tribunalul a dispus ca reclamantul să fie citat și ca citația să menționeze obligația de a achita aceste sume. La data de 19 martie 2001, pentru a-i permite reclamantului să achite cheltuielile de judecată, cauza a fost amînată. Din cauza citării incorecte, a fost stabilit un nou termen de judecată. La această dată, reclamantul a solicitat un nou termen, pentru a intra în legătură cu familia sa în vederea obținerii mijloacelor financiare necesare. La data de 28 mai 2001, Tribunalul Giurgiu a respins o nouă cerere de amînare introdusă de reclamant pentru a i se permite să își contacteze familia și a declarat apelul nul din cauza neplății taxelor de timbru. La data de 29 iunie 2001, reclamantul a făcut recurs împotriva acestei decizii. Curtea de Apel București a fixat la sumă taxele de timbru și timbrul judiciar, sume pe care reclamantul nu le-a achitat. Prin urmare, prin Decizia definitivă din 24 septembrie 2001, Curtea de Apel București a anulat recursul pentru neplata taxelor de timbru. Reclamantul denunța refuzul instanțelor, întemeiat pe neplata taxelor de timbru.

Curtea constată că apelul și recursul, introduse de reclamant împotriva Sentinței din data de 16 octombrie 2000, au fost respinse din cauza neplății taxelor de timbru. Concret, Curtea observă că, în speță, valoarea taxei de timbru stabilită de instanța de apel se ridică la 94.500 ROL, sumă care, deși la prima vedere nu pare foarte mare, reprezintă totuși una considerabilă pentru o persoană aflată în situația reclamantului, care, la momentul respectiv, era încarcerat și nu dispunea de niciun venit. Desigur, tribunalul județean i-a acordat în două rînduri o amînare pentru a putea face rost de banii necesari în vederea plății sumei respective. Totuși, Curtea trebuie să remarce că reclamantul nu avea nicio posibilitate de a obține această sumă prin mijloace proprii și că se afla la mila familiei sale, care nu avea nicio obligație legală de a-i oferi bani.

Curtea reamintește că, deși Convenția nu impune statelor crearea unui dublu nivel de jurisdicție în materie civilă, dacă acestea hotărăsc să implementeze un astfel de sistem, ele au obligația să vegheze ca justițiabilii să se bucure în fața instanțelor de apel de garanțiile fundamentale ale art. 6 par. 1 din Convenție. Prin urmare, dreptul de acces la o instanță trebuie să fie respectat și de instanța de apel. Curtea apreciază că această abordare se aplică cu atît mai mult în speță, cu cît obligația de a plăti taxa de timbru nu a fost impusă decît de instanța de apel, care a solicitat

plata atît a cheltuielilor de judecată pentru procedura în fața ei, cît și a celor pe care aceasta le considera ca fiind datorate pentru procedura în fața instanței de fond.

Fără să nege că este în primul rînd de datoria instanțelor interne să analizeze faptele, să interpreteze și să aplice dreptul intern, să stabilească astfel limitele rolului activ pe care legea română i-l încredințează judecătorului național, Curtea observă că, în speță, Guvernul nu a putut să dovedească faptul că tribunalul județean sau Curtea de apel i-a explicat reclamantului care sînt consecințele neplății taxelor de timbru sau că acesta ar fi putut solicita să fie scutit de plata lor, dat fiind că o astfel de cerere, oricît de incertă ar fi fost soluționarea sa la data respectivă, constituia pentru reclamant singurul mijloc de a-și vedea apelurile judecate pe fond. Ținînd cont de aceste elemente și după o apreciere globală a faptelor, Curtea constată că a avut loc încălcarea art. 6 par. (1) din Convenție.

TERGIVERSAREA EXECUTĂRII HOTĂRÎRILOR JUDECĂTOREȘTI PRIVIND PLATA PENSIEI ALIMENTARE

DINU vs ROMÂNIA ȘI FRANȚA, 4 noiembrie 2008

Curtea, examinînd cazul, reamintește că, în cauza de față, deși reclamanta a obținut, la data de 3 mai 1995, o hotărîre internă definitivă, ce dispunea ca fostul său soț să plătească o pensie alimentară în beneficiul fiului lor minor, și deși începuse, la data de 20 iulie 1995, procedura prevăzută de Convenția de la New York, ordinul de exequatur nu a fost dat decît la data de 30 aprilie 2004, iar executarea silită nu a fost încheiată de instanța franceză competentă decît la data de 27 noiembrie 2006. Curtea consideră că cele două guverne pîrîte nu au expus niciun fapt sau argument care să poată duce la o concluzie diferită în cazul de față. Curtea observă anumite întîrzieri în transmiterea corespondenței, imputabile autorităților române. În ceea ce privește ministerul francez, Curtea nu consideră rezonabilă încetineala cu care acesta a completat dosarul de exequatur sau cererile repetate de documente, deși reclamanta a reamintit în mai multe rînduri faptul că aceste documente fuseseră deja trimise. În fine, Curtea constată o perioadă de lipsă totală de comunicare a ministerului francez cu ministerul român și reclamantă între anul 1999 și luna septembrie 2001. Totuși, Curtea consideră că, după finalizarea procedurii exequaturului, cele două ministere și-au îndeplinit cu grijă obligațiile. Ținînd cont de jurisprudența sa în materie, Curtea apreciază că, în speță, cele două state, prin intermediul organelor lor specializate, nu au depus toate eforturile necesare pentru a asigura executarea cu celeritate a hotărîrilor judecătorești favorabile reclamantei. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 6 par. (1) din Convenția de către România și Franța.

ARTICOLUL 8

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Jurisprudența CtEDO, în aria art. 8 al Convenției Europene în raport cu drepturile copilului este foarte diversificată. Curtea reiterează, cu toate ocaziile, că instanțele naționale sînt chemate ca la analiza cazurilor concrete să dea întotdeauna prioritate intereselor copilului.

PRETINSA PATERNITATE

NYLUNG vs FINLANDA, *din 29 iunie 1999*

Curtea a constatat că instanțele naționale corect au acordat preponderență intereselor copilului și ale familiei în care acesta trăiește față de interesele bărbatului care ar dori să stabilească legătura sa biologică cu acel copil. Copilul, la epoca faptelor, avea 15 ani și, potrivit legii naționale, el putea decide dacă este cazul să intenteze sau nu o acțiune de cercetare a paternității sale. Această posibilitate aparținea doar copilului și nu altor persoane, inclusiv celui care pretindea că e tatăl biologic al acestuia.

ÎNCREDINȚAREA COPIILOR

IGNACCOLO-ZENIDE vs ROMÂNIA, 25 ianuarie 2000

Reclamanta susține că autoritățile române nu au luat măsurile adecvate pentru asigurarea executării rapide a hotărârilor judecătorești pronunțate și pentru a favoriza întoarcerea fiicelor lângă ea. Autoritățile menționate mai sus ar fi încălcat astfel art. 8 din Convenție. La data de 7 mai 1980, reclamanta s-a căsătorit cu D.Z., cetățean român. Soții au avut doi copii, Maud și Adele, născuți în anul 1981 și, respectiv, în anul 1984. Printr-o hotărâre din 20 decembrie 1989, Tribunalul din Bar-le-Duc a pronunțat divorțul soților și a luat act de tranzacția încheiată între cei doi cu privire la reglementarea consecințelor divorțului. Conform tranzacției, autoritatea parentală asupra minorilor era atribuită tatălui, reclamanta beneficiind de dreptul de vizitare și găzduire. În cursul anului 1990, D.Z. s-a stabilit în Statele Unite ale Americii împreună cu fiicele sale. Au urmat mai multe proceduri judiciare în Statele Unite ale Americii și în Franța în ce privește dreptul de acces la copii, inclusiv condamnarea lui D.Z. la pedeapsa cu închisoare pe durata de un an pentru nerespectarea hotărârilor judecătorești privind minorii. Mandatul nu a putut fi executat deoarece D.Z. nu se afla pe teritoriul francez. D.Z. a părăsit teritoriul american în martie 1994 și s-a întors în România împreună cu fiicele sale. În iulie 1994, invocând Convenția de la Haga cu privire la aspectele civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la 25 octombrie 1980, denumită în continuare Convenția de la Haga, Autoritatea centrală franceză, reprezentată de Ministerul Justiției, solicită înapoierea copiilor. În noiembrie 1994, Autoritatea centrală a Statelor Unite a cerut Ministerului Justiției din România, Autoritatea centrală a României, înapoierea copiilor, conform art. 3 și 5 din Convenția de la Haga. Examinînd cauza, Curtea a constatat, în primul rînd, că în prezenta cauză nimeni nu a negat faptul că trebuie analizat dreptul la viața de familie, în sensul textului

mai sus citat. Prin urmare, trebuie stabilit dacă a existat sau nu o încălcare a dreptului la respectarea vieții de familie a reclamantei. Curtea reamintește că, dacă art. 8 din Convenție încearcă, în principal, să apere individul împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice, el implică, de asemenea, și unele obligații pozitive inerente „respectării” efective a vieții de familie. Și într-un caz, și în celălalt trebuie avut în vedere raportul de proporționalitate care trebuie să existe între interesul persoanei și cel al societății în ansamblul ei; de asemenea, în ambele ipoteze, statul se bucură de o anumită marjă de apreciere.

Fiind vorba de obligația statului de a dispune măsuri pozitive, Curtea a afirmat în permanență că art. 8 implică dreptul părintelui de a beneficia de măsuri adecvate din partea statului pentru a fi alături de copilul său, precum și obligația autorităților naționale de a dispune aceste măsuri. Cu toate acestea, obligația autorităților naționale de a lua măsuri în acest scop nu este absolută, deoarece este posibil ca reluarea conviețuirii cu minorii care au locuit un timp cu celălalt părinte să nu se realizeze atât de ușor, să nu se poată face imediat și să necesite unele măsuri pregătitoare. Natura și anvergura acestora depind de circumstanțele fiecărei cauze, dar înțelegerea și cooperarea din partea tuturor persoanelor vizate constituie întotdeauna un factor important. Dacă autoritățile naționale trebuie să se străduiască să faciliteze o astfel de colaborare în acest domeniu, obligația lor de a recurge la coerciție nu poate fi decât limitată: acestea trebuie să țină seama de interesele, drepturile și libertățile acelor persoane și, în special, de interesele superioare ale copilului și de drepturile sale, stipulate în art. 8 din Convenție. În ipoteza în care contactele cu părinții riscă să amenințe aceste interese sau să încalce drepturile respective, autoritățile naționale trebuie să vegheze la stabilirea unui raport de proporționalitate între ele.

În sfârșit, Curtea apreciază că obligațiile pozitive impuse de art. 8 din Convenție statelor contractante, în materie de reunire a unui părinte cu minorii, trebuie interpretate în lumina Convenției de la Haga din 25 octombrie 1980 privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii. Aceasta este cu atât mai valabil în cauza de față, deoarece statul pârât este și el parte la acest instrument, al cărui articol 7 conține o listă de măsuri ce trebuie luate de state pentru asigurarea reîncredințării imediate a copiilor. Esențial în analiza din prezenta cauză este dacă autoritățile naționale

au dispus măsuri rezonabile pentru punerea în executare a ordonanței din 14 decembrie 1994. Constatînd perioada ce urmează a fi analizată, Curtea a decis că trebuie să stabilească dacă obligația autorităților de a dispune măsurile necesare, în vederea executării ordonanței din 14 decembrie 1994, a încetat în urma hotărîrii de reîncredințare din 28 mai 1998. Curtea reamintește că, în Hotărîrea McMichael împotriva Regatului Unit al Marii Britanii din 24 februarie 1995, a considerat că, deși art. 8 nu face referire la o anumită procedură, este necesar, totuși „ca procesul de decizie privind luarea măsurilor să fie echitabil și să respecte corespunzător drepturile ocrotite de art. 8”. Rezulta că trebuie stabilit, în funcție de circumstanțele fiecărei cauze și, în special, de gravitatea măsurilor ce urmează a fi luate, dacă părinții au putut să aibă în procesul de decizie, considerat ca un întreg, un rol atît de important pentru a li se acorda protecția cerută de interesele lor. În caz contrar, a existat o încălcare a dreptului la respectarea vieții de familie, iar încălcarea rezultată nu poate fi considerată necesară în sensul art. 8.

Ca un prim element, Curtea reține că nici reclamanta și nici un reprezentant al acesteia nu au fost prezenți în momentul pronunțării deciziei din 28 mai 1998 a Curții de Apel București, care nici măcar nu a fost comunicată reclamantei. Avînd în vedere aceste circumstanțe, Curtea apreciază că procedura care s-a finalizat prin decizia Curții de Apel București nu îndeplinea cerințele de procedură stipulate în art. 8 din Convenție.

În ceea ce privește punerea în executare a dreptului reclamantei de a exercita autoritatea părintească și de a-i fi înapoiate minorele, Curtea a hotărît că trebuie să stabilească dacă autoritățile naționale au luat măsurile necesare și adecvate pentru punerea în executare a ordonanței din 14 decembrie 1994. Într-o cauză de acest gen, o măsură este apreciată ca fiind adecvată în funcție de celeritatea cu care este pusă în aplicare. Într-adevăr, procedurile legate de exercitarea autorității părintești, inclusiv executarea hotărîrilor pronunțate, necesită urgență, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe ireparabile asupra relațiilor dintre copii și părintele care nu locuiește cu ei. În speță, acest fapt este cu atît mai adevărat, cu cît procedura inițiată de reclamantă s-a finalizat printr-o ordonanță președințială. Or, esența unei asemenea acțiuni este de a apăra individul împotriva oricărui prejudiciu ce ar putea rezulta din simpla scurgere a timpului. Curtea arată ca în Convenția

de la Haga se stipulează, în art. 11, că autoritățile judecătorești sau administrative sesizate trebuie să procedeze de urgență în vederea reîncredințării minorului, orice lipsă de acțiune care durează mai mult de 6 săptămâni îndreptățind statul solicitant să ceară explicații cu privire la motivele întârzierii.

Curtea nu are sarcina de a examina dacă sistemul de drept intern permite adoptarea unor sancțiuni eficiente împotriva lui D.Z. Într-adevăr, îi revine fiecărui stat contractant sarcina de a adopta mijloace juridice adecvate și suficiente pentru a asigura respectarea obligațiilor pozitive care îi incumbă în temeiul art. 8 din Convenție. Curtea are doar sarcina de a examina dacă în speță măsurile adoptate de autoritățile române au fost adecvate și suficiente. Ea observă în această privință faptul că neprezentarea lui D.Z. la Ministerul Justiției, la 11 și la 15 mai 1995, așa cum fusese invitat să o facă, nu i-a atras niciun fel de consecință. De asemenea, autoritățile române nu au aplicat nicio sancțiune în urma refuzului de a prezenta minorele la biroul executorilor judecătorești. Mai mult, nu s-a luat nicio inițiativă pentru aflarea locului în care se adăposteau minorele. În legătură cu lipsa unei plângeri penale, necesară pentru declanșarea urmăririi penale împotriva lui D.Z., Curtea arată că, într-o scrisoare din 23 decembrie 1994, reclamanta i-a relatat ministrului justiției că dorea să depună o plângere penală împotriva lui D.Z. și, după ce a precizat motivele plîngerii respective, i-a cerut să întreprindă cele necesare. Or, această scrisoare nu a fost soluționată în niciun fel. Curtea observă că art. 30 și 38 din Legea de modificare a Legii pentru organizarea judecătorească prevăd că Parchetul își exercită activitatea sub autoritatea ministrului justiției, care are atribuția de a da instrucțiuni procurorilor. În aceste condiții, va considera ca neîntemeiat argumentul Guvernului pîrît, conform căruia reclamanta nu a depus o plângere penală la organul competent. De altfel, în măsura în care Guvernul îi reproșează reclamantei că nu a introdus o acțiune pentru stabilirea unor penalități pentru fiecare zi de întârziere, Curtea apreciază că o astfel de acțiune nu poate trece drept suficientă, întrucît este vorba de o cale indirectă și excepțională de executare. În plus, lipsa de acțiune a reclamantei nu putea exonera autoritățile de obligațiile ce le reveneau ca deținătoare ale autorității publice în materie de executare. Mai mult, autoritățile nu au organizat niciun contact pregătitor între serviciile de autoritate tutelară, reclamantă și minore și nici nu au solicitat concursul unor psihiatri

sau psihologi. Astfel, serviciile de autoritate tutelară cărora art. 108 din Codul familiei le conferea, totuși, suficiente competențe în materie nu s-au întâlnit cu minorele decât cu ocazia procedurii de reîncredințare a minorelor și s-au limitat la efectuarea de anchete pur descriptive. Cu excepția întâlnirii din 29 ianuarie 1997, nicio întâlnire între reclamantă și minore nu a fost organizată de către autorități, deși ea s-a deplasat în România de 8 ori în speranța de a le vedea. Cît despre întâlnirea din 29 ianuarie 1997, care, subliniază Curtea, a avut loc la un an după introducerea prezentei plîngerii în fața Comisiei și la 2 ani după ordonanța din 14 decembrie 1994, ea nu a fost organizată, în opinia Curții, în condiții adecvate favorizării unei dezvoltări pozitive a relațiilor dintre reclamantă și fiicele sale. Întîlnirea s-a desfășurat în incinta școlii fetelor, la care tatăl lor era cadru didactic, și în prezența unei delegații numeroase, formate din profesori, funcționari, diplomați, polițiști, plus reclamanta și avocatul său (alin. 70 de mai sus). La pregătirea acestei întîlniri nu a contribuit niciun asistent social sau psiholog. Întrevederea nu a durat decât cîteva minute, luînd sfîrșit atunci cînd fetele, în mod evident deloc pregătite, s-au prefăcut că fug. La 31 ianuarie 1997, imediat după eșecul acestei unice întîlniri, Ministerul Român al Justiției, în calitatea sa de autoritate centrală, a dispus ca minorele să nu fie reîncredințate, pe motiv că ele refuzau să locuiască împreună cu mama lor. Începînd cu această dată, nu a mai fost întreprins niciun demers pentru a încerca o apropiere între reclamantă și fiicele sale. Curtea observă, în sfîrșit, că autoritățile nu au adoptat măsurile adecvate pentru asigurarea înapoierii minorelor reclamantei, prevăzute la art. 7 din Convenția de la Haga. Avînd în vedere cele de mai sus, cu toate că statul pîrît beneficiază de o anumită marjă de apreciere în materie, Curtea concluzionează că autoritățile române nu au depus eforturi adecvate și suficiente pentru a impune respectarea dreptului reclamantei de a-i fi înapoiate minorele, ignorînd astfel dreptul la respectarea vieții de familie, garantat de art. 8. Prin urmare, a existat o încălcare a art. 8.

MAIRE vs PORTUGALIA, din 26 iunie 2003

Reclamantul a invocat faptul că autoritățile portugheze nu au facilitat executarea unei hotărîri judecătorești de încredințare a copilului, pronunțate în Franța. Curtea a arătat că în asemenea situații sînt necesă-

re acțiuni urgente pentru că tergiversarea poate avea consecințe iremediabile privind raportul dintre copil și părintele la care acesta locuiește. Curtea a mai menționat că, potrivit Convenției de la Haga din 1980 la care Portugalia și Franța sînt parte, există un ansamblu de măsuri ce tind să asigure întoarcerea imediată a copilului reținut în mod ilegal într-un stat contractant. În cazul dat, Curtea a constatat că dificultățile în executarea hotărîrii judiciare s-au datorat, în cea mai mare parte, comportamentului mamei copilului. Totuși, autoritățile competente trebuiau să ia măsurile adecvate spre a sancționa refuzul mamei de a coopera. Curtea recunoaște că aceste măsuri față de mamă este necesar să fie aplicate cu prudență. Totuși, sancțiunile nu trebuie excluse, dacă există un comportament ilicit al părintelui cu care, de fapt, locuiește copilul. Fiecare stat are dreptul și sarcina de a adopta norme care să asigure respectarea obligației pozitive în sensul art. 8 din Convenție.

SAHIN vs GERMANIA, din 8 iulie 2003

Jurisdicțiile naționale au refuzat să acorde reclamantului dreptul de vizitare a copilului său născut în afara căsătoriei. Curtea a arătat că o asemenea decizie a fost justificată. Refuzul a fost determinat de gravele tensiuni între părinți, care aveau efect negativ asupra copilului și riscul ca vizitele să afecteze dezvoltarea normală a acestuia în cadrul familiei în care se afla. Așadar, Curtea a recunoscut că o asemenea decizie a instanțelor naționale a fost luată în interesul copilului. Curtea a arătat că instanțelor naționale revine dreptul decizional privind oportunitatea de audiere a copilului. Instanțele, dispunînd de toate datele din dosar, pot decide reieșind din circumstanțele cauzei și din mărturisirea copilului.

SOMMERFELD vs GERMANIA, din 8 iulie 2003

Curtea s-a pronunțat, în aceeași zi cu precedenta cauză, și asupra unei eventuale expertize psihologice, oportunitatea efectuării căreia, de asemenea, revine instanțelor naționale, în situația în care este necesară cercetarea posibilităților de stabilire a unor contacte între copil și reclamant.

ADOPTIA

PINI ȘI BERTANI ȘI MANERA ȘI ATRIPALDI vs ROMÂNIA,

din 22 iunie 2004

Reclamanții au susținut, în principal, invocând art. 8 din Convenție, încălcarea dreptului lor la respectarea vieții de familie, pe motivul neexecutării hotărârilor pronunțate de Tribunalul Județean Brașov privitor la adopția a două minore românce, care i-ar fi privat pe aceștia de orice contact cu copiii lor. Ei au susținut, în plus, că autoritățile române au refuzat să permită fiicelor lor adoptive să părăsească România, încălcând astfel art. 2 alin. (2) din Protocolul nr. 4 la Convenție.

Analizând aplicabilitatea art. 8 din Convenție, Curtea arată că acest aspect este disputat de părți, având în vedere că reclamanții, invocând legalitatea hotărârii de adopție și contactele concrete pe care le-au putut avea cu fiicele adoptive, pledează existența unei legături familiale, protejată de art. 8 din Convenție, care s-ar aplica, prin urmare, în speță, în vreme ce Guvernul contestă această teză, din motive legate, mai ales, de absența relațiilor familiale *de facto* între părinții adoptivi și minore, la care au subscris și terții intervenției. Astfel, cum reamintește Curtea, Convenția trebuie aplicată în conformitate cu principiile dreptului internațional, în special cele referitoare la protecția internațională a drepturilor omului. Fiind vorba, mai precis, de obligații impuse prin art. 8 din Convenție statelor contractante cu privire la adopție și la efectele adopției asupra relațiilor dintre adoptator și cel adoptat, aceste obligații trebuie interpretate din perspectiva Convenției de la Haga din 29 mai 1993 asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, a Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, a Convenției Europene în materia adopției de copii, semnată la Strasbourg la 24 aprilie 1967. Curtea reiterează jurisprudența sa mai veche în

materie, conform căreia, chiar dacă dreptul de a adopta nu figurează ca atare între drepturile garantate de Convenție, relațiile dintre adoptator și adoptat sînt, în principiu, de aceeași natură cu relațiile familiale, protejate de art. 8 CEDO. În speță, Curtea arată că reclamanții se pot prevala de deciziile definitive și irevocabile ale instanțelor interne, care, prin încuviințarea cererii lor de adopție, le-au recunoscut acestora calitatea de părinți ai Florentinei și Marianeii. Este de remarcat că această adopție le-a conferit reclamanților aceleași drepturi și obligații față de minorele adoptate ca și cele ale unui tată sau ale unei mame față de copilul său legitim, în același timp, făcînd să înceteze drepturile și obligațiile existente între adoptat și tatăl sau mama sa biologică sau orice altă persoană sau instituție, astfel cum reiese din art. 10 al Convenției Europene în materia adopției de copii. Fără îndoială, garantînd dreptul la respectarea vieții de familie, art. 8 presupune existența unei familii, în speță, în absența coabitării sau a unor legături *de facto* suficient de strînse între reclamanți și fiicele lor adoptive, atît înainte, cît și după pronunțarea deciziilor de încuviințare a adopției. Cu toate acestea, în opinia Curții, nu este evident că noțiunea de viață de familie potențială ar trebui exclusă din sfera de aplicare a art. 8. Curtea s-a pronunțat deja în acest sens, arătînd că această dispoziție s-ar putea extinde și la relația potențială ce se poate dezvolta, de exemplu, între un tată natural și un copil născut în afara căsătoriei. Or, nu există elemente în speță care să pună la îndoială conformitatea adopției cu legislația națională sau cu convențiile internaționale în materie: autoritățile naționale au stabilit că minorele, declarate abandonate prin hotărîre judecătorească, puteau fi adoptate și au apreciat că adopția lor internațională răspundea interesului superior al acestora, după ce s-au asigurat de existența consimțămîntului adoptatorilor și a celui al Comisiei pentru protecția copilului Brașov, care exercita drepturi părintești asupra copiilor. Este adevărat că instanțele care au admis cererea de adopție a reclamanților nu au cerut consimțămîntul minorelor la adopție. Curtea arată, totuși, că nu este vorba de o omisiune. Minorele aveau 9 ani și jumătate la data la care instanțele naționale s-au pronunțat cu privire la cererea de adopție a reclamanților, adică nu împliniseră încă vîrsta la care consimțămîntul lor la adopție este obligatoriu pentru ca adopția să fie valabilă, această limită fiind de 10 ani conform dreptului intern. Această limită de vîrstă nu poate fi considerată nerezonabilă, convențiile internaționale în domeniu lăsînd autorităților o libertate de apreciere cu privire la vîrsta de la care copilul poate fi

considerat suficient de matur pentru ca dorințele sale să poată fi luate în seamă. Curtea constată, în final, că, deși nu poate fi vorba în speță de o viață de familie pe deplin stabilită, avînd în vedere absența coabitării și a unor legături *de facto* suficient de strînse între reclamanți și fiicele lor adoptive, atît înainte, cît și după pronunțarea deciziilor de încuviințare a adopției, acest fapt nu este imputabil reclamanților, care, alegînd minorele pe baza unei simple fotografii, fără să existe contacte veritabile cu acestea în vederea pregătirii lor pentru adopție, nu au făcut altceva decît să urmeze procedura stabilită în materie de statul român. În plus, așa cum rezultă din probele existente la dosar, reclamanții s-au considerat tot timpul părinții minorelor și s-au comportat mereu ca atare față de ele, folosind singura cale ce le era deschisă, și anume, trimițîndu-le scrisori, scrise în limba română. Din perspectiva celor expuse anterior, Curtea consideră că o astfel de relație, avînd la bază o adopție legală și reală, poate fi considerată ca suficientă pentru a beneficia de protecția prevăzută de art. 8 din Convenție. Cu referire la respectarea art. 8 din Convenție, Curtea amintește că art. 8 din Convenție urmărește protejarea individului împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice; acest articol determină, în plus, obligații pozitive inerente „respectării” efective a vieții de familie. Și într-un caz, și în celălalt trebuie respectat justul echilibru între interesele individului și cele ale societății, în ansamblul său, de asemenea, în cele două ipoteze menționate, statul se bucură de o anumită marjă de apreciere. Fiind vorba despre obligația statului de a adopta măsuri pozitive, Curtea a afirmat întotdeauna – atunci cînd a constatat existența relațiilor de familie întemeiate pe filiația naturală sau pe legături afective deja existente – că art. 8 implică dreptul părintelui de a beneficia de măsuri adecvate din partea statului pentru a fi alături de copilul său, precum și obligația autorităților naționale de a dispune aceste măsuri. Cu toate acestea, obligația autorităților naționale de a lua măsuri în acest scop nu este absolută – chiar atunci cînd este vorba despre relații de familie avînd la bază filiația naturală – mai ales atunci cînd persoanele în cauză nu se cunosc încă. Natura și întinderea acestora depind de circumstanțele fiecărei cauze, dar înțelegerea și cooperarea din partea tuturor persoanelor vizate constituie întotdeauna un factor important. Dacă autoritățile naționale trebuie să se străduiască să faciliteze o astfel de colaborare în acest domeniu, obligația lor de a recurge la forță nu poate fi decît limitată: acestea trebuie să țină seama de interesele și de drepturile și libertățile acestor persoane și în special de interesele

superioare ale copilului și de drepturile sale, stipulate în art. 8 din Convenție, în ipoteza în care contactele cu părinții riscă să amenințe aceste interese sau să încalce aceste drepturi, autoritățile naționale trebuie să vegheze la respectarea unui raport de proporționalitate între ele.

Așa cum afirmă în mod constant Curtea, când analizează dacă autoritățile naționale au dispus toate măsurile necesare la care pot fi obligate în mod rezonabil pentru a asigura reunirea copilului cu părinții săi, o importanță deosebită trebuie acordată interesului superior al copilului. În această privință, Curtea a statuat, în special, că interesul sus-menționat poate, în funcție de natura și de importanța sa, să prevaleze față de cel al părintelui. Curtea apreciază că importanța de a privilegia interesele copilului față de cele ale părinților este sporită în cazul unei relații care are la bază adopția, întrucât, după cum a statuat (deja) în jurisprudența sa, adopția înseamnă „găsirea unei familii pentru un copil, iar nu a unui copil pentru o familie”.

Cu siguranță, interesul minorelor a fost analizat de către autoritățile competente pe parcursul procedurii de adopție. Acest lucru nu exclude, în opinia Curții, o nouă examinare a tuturor elementelor pertinente la o dată ulterioară, atunci când acest lucru este cerut de împrejurări specifice și când interesul superior al copilului este pus în discuție.

Curtea dezaproabă felul în care s-au desfășurat procedurile de adopție, mai ales în ceea ce privește lipsa unui contact direct și efectiv între persoanele în cauză anterior adopției, fapt provocat de lacunele existente în legislația internă la momentul faptelor. Ea regretă, în special, faptul că minorele nu au beneficiat de niciun fel de asistență psihologică, în măsură să le pregătească în vederea plecării lor iminente din instituția în care locuiseră mai mulți ani și în care stabiliseră relații în plan social și afectiv. Astfel de măsuri ar fi putut conduce la o convergență a intereselor reclamanților cu cele ale copiilor adoptați, iar nu la contrarietatea lor, ca în cazul de față. Așadar, în speță, importanța mai mică a interesului reclamanților, recunoscuți ca părinți adoptivi ai copiilor în vîrstă de aproape 10 ani, în lipsa oricărei legături concrete preexistente, nu poate justifica impunerea unei obligații absolute autorităților române de a asigura plecarea minorelor în Italia împotriva voinței lor și cu nerespectarea procedurilor în cadrul cărora era contestată legalitatea și

temeinicia deciziilor inițiale de încuviințare a adopției, care se aflau pe rolul instanțelor. Interesul copiilor impunea să se țină cont de opiniile lor din momentul în care au atins maturitatea necesară pentru a-și exprima punctul de vedere cu privire la acest aspect. Refuzul de a pleca în Italia pentru a fi alături de părinții lor adoptivi, exprimat în mod constant de către minore după împlinirea vârstei de 10 ani, prezintă o importanță deosebită. Or, împotrivirea conștientă a copiilor cu privire la adopție face improbabilă integrarea lor, într-un mod armonios, în noua familie adoptivă.

În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că autoritățile naționale au putut aprecia, în mod legal și temeinic, că, în ciuda aspirațiilor legitime ale reclamanților de a întemeia o familie, dreptul acestora la dezvoltarea de relații cu minorele adoptate este limitat de interesul copiilor. În concluzie, art. 8 din Convenție nu a fost încălcat.

ÎNCREDINȚAREA COPIILOR UNOR INSTITUȚII PUBLICE

În situații excepționale, cînd este imposibilă creșterea și dezvoltarea copilului alături de părinții săi, se poate impune luarea de către autoritățile publice a unor măsuri de încredințare a copilului unor instituții publice. În mai multe cauze, Curtea a arătat că, în primul rînd, pentru un copil, faptul de a trăi împreună cu părinții este o componentă fundamentală a vieții familiale. Plasarea lui într-o instituție de ocrotire socială reprezintă, în sine, o ingerință în viața familială a celor interesați. În al doilea rînd, Curtea a admis că percepția oportunității unei intervenții a autorităților publice în privința luării unei asemenea măsuri este diferită de la stat la stat în funcție de tradiție, legislație, resursele materiale ș.a. În al treilea rînd, autoritățile naționale trebuie să decidă ce măsuri urmează a fi luate, în funcție de caz. Totuși, Curtea consideră că, în mod normal, asemenea măsuri trebuie să fie temperate cu posibilitatea suspendării lor atunci cînd situația o impune. Exercițind controlul asupra căutării unui just echilibru între toate interesele, acordă o importanță deosebită intereselor superioare ale copilului care pot trece înaintea celor ale părinților.

SITUAȚII CÎND PĂRINȚII NU POT CREȘTE COPIII

U. ȘI G.F. vs GERMANIA, din 15 mai 1986

Comisia Europeană a decis că luarea copilului de la părinții firești prin decizie judiciară și încredințarea acestuia unei instituții de asistență publică și apoi trecerea în plasament familial constituie o ingerință în exercițiul dreptului la viața familială al părinților. Însă scopul acestor măsuri, în speța dată, a fost protecția sănătății copilului a cărui dezvoltare era primejduită în familia sa. Așadar, în cauza dată, ingerințele urmăreau un scop legitim.

X. vs REGATUL UNIT, din 9 mai 1977

Comisia Europeană a Drepturilor Omului a considerat că decizia instanțelor naționale privind autorizarea desfacerii complete a contactelor dintre copilul de vîrstă fragedă și tatăl acestuia, care ispășea o pedeapsă de lungă durată cu închisoarea, căsătoria fiind anulată, reprezintă o măsură necesară pentru asigurarea dezvoltării copilului.

K. ȘI T. vs FINLANDA, din 12 iulie 2001

CtEDO, sub aspectul necesității ingerinței, într-o societate democratică, a analizat deciziile autorităților finlandeze de a lua copiii reclamanților părinți din grija acestora și a-i plasa într-o altă familie spre creștere și educare, avînd în vedere starea sănătății părinților. Curtea a arătat că, în asemenea situații, este necesar să fie luați în considerare asemenea fac-

tori ca existența în statul respectiv a unui concept privind posibilitatea transmiterii copilului pentru educare unei alte familii decât cea firească, tradițiile din țara dată, posibilitățile financiare ale statului, precum și alți factori. Curtea, recunoscând dreptul autorităților naționale de a decide plasarea copilului într-o altă familie, a remarcat că acestea nu pot ignora necesitatea protejării vieții familiale a părinților, pentru că printr-un asemenea atașament există riscul ruperii legăturilor de familie. În speță, din cauza sănătății mamei se creează o imposibilitate ca ea să se ocupe de copil, existînd, de asemenea, pericolul de tulburare de comportament al copilului.

ELSHOLZ vs GERMANIA, din 13 iulie 2000

Curtea, examinînd dreptul unui părinte de a-și vizita copilul, a constatat o încălcare a art. 8 în ceea ce privește ingerința necesară, într-o societate democratică, prin faptul că instanțele naționale au refuzat de a dispune o expertiză psihologică și au refuzat audierea persoanei în recurs.

DREPTURILE DE CUSTODIE ALE UNUI PĂRINTE DIVORȚAT ASUPRA COPIILOR SĂI

(RESPECTAREA TERMENULUI REZONABIL)

SAILEANU vs ROMÂNIA, din 2 februarie 2010

Reclamantul pretindea, în special, faptul că durata procedurii privind acțiunea sa de divorț și acordarea custodiei copiilor săi a fost *ne-rezonabil de lungă*. În 1994, reclamantul, care locuia în Statele Unite, s-a căsătorit cu T.-R., resortisantă americană, cu care a avut doi copii. În septembrie 2001, reclamantul a părăsit Statele Unite însoțit de fiica sa, I., după ce obținuse consimțământul scris al soției sale pentru ca fiica să părăsească țara împreună cu tatăl său. Conform reclamantului, soția sa trebuia să îi urmeze în România, în intenția de a se stabili aici, însoțită de fiica sa mai mică, S.V. La momentul plecării reclamantului, aceasta din urmă a rămas acasă, în California, cu bunica paternă, în timp ce mama sa, T.-R., era în vizită la părinții săi, în Texas. Prin scrisoarea din 28 iunie 2002, Ministerul Justiției a informat Judecătoria București, sesizată cu o acțiune de divorț și de acordare a custodiei copiilor introdusă de reclamant, că, la cererea mamei copiilor, T.-R., din 17 aprilie 2002, autoritatea centrală din Statele Unite competentă pentru aplicarea Convenției de la Haga privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii, a solicitat autorităților române înapoierea fiicei mai mari a reclamantului mamei sale, în Statele Unite. De asemenea, ministerul a informat judecătoria că nu sesizase încă instanțele românești cu o acțiune întemeiată pe Convenția de la Haga întrucât fusese inițiată o procedură de conciliere. Prin hotărîrea din 27 ianuarie 2004, Judecătoria București a admis acțiunea

de divorț introdusă de reclamant și a pronunțat divorțul de T.-R. Cererea reclamantului de acordare a custodiei celor doi copii a fost declarată inadmisibilă în temeiul art. 16 din Convenția de la Haga privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii. În baza scrisorii Ministerului Justiției din 28 iunie 2002, instanța a reținut că, la cererea mamei copiilor, autoritatea competentă pentru aplicarea Convenției de la Haga a solicitat autorităților române înapoierea copilului I. la 17 aprilie 2002. Instanța a considerat că nu se putea pronunța cu privire la acordarea custodiei copiilor înainte de soluționarea acestei cereri.

În hotărârea sa, Curtea a reamintit că totuși caracterul rezonabil al duratei unei proceduri se analizează în funcție de circumstanțele cauzei, avînd în vedere criteriile consacrate de jurisprudență, în special complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților competente, precum și obiectul litigiului pentru persoanele implicate. În cauzele privind statutul persoanelor, miza litigiului pentru reclamant reprezintă și un criteriu relevant, iar o diligență deosebită se impune, de asemenea, avînd în vedere eventualele consecințe pe care durata excesivă le poate avea în special asupra beneficiarii de dreptul la respectarea vieții de familie. Curtea s-a pronunțat de mai multe ori în cauze ce au ridicat probleme similare celor din prezenta speță și a constatat încălcarea art. 6 par. (1) din Convenție. După ce a examinat toate elementele prezentate, Curtea consideră că Guvernul nu a prezentat niciun fapt și niciun argument care să poată conduce la o concluzie diferită în cauza prezentă. Avînd în vedere miza acestei cauze pentru reclamant, și anume divorțul și încredințarea copiilor săi, art. 6 par. (1) obliga instanțele interne să acționeze cu o diligență deosebită pentru a garanta o desfășurare rapidă a procedurii. Curtea ia act de faptul că, în 2004 și 2005, și anume la mai mult de trei ani de la introducerea acțiunii, Curtea de Apel București și Tribunalul București, sesizate în urma unei hotărâri de declinare de competență, au ținut doar trei ședințe pe an. În cursul acestei perioade, cauza a fost amînată din motive de procedură, inclusiv din cauza unei modificări legislative care viza competența materială a instanțelor, iar datele pentru ședințe au fost fixate la un interval de aproximativ cinci luni. Durata procedurii în litigiu este cu atît mai excesivă cu cît concluzia, la care au ajuns în cele din urmă instanțele interne după cinci ani de procedură, era că acestea nu erau competente să soluționeze acțiunea introdusă de reclamant.

Astfel, singura chestiune juridică soluționată de instanțele interne de-a lungul acestei proceduri a fost cea a competenței lor. Oricât de complexă ar fi ea, acest fapt nu este suficient pentru a justifica o asemenea durată a procedurii.

DREPTURILE DE ACCES ALE UNUI TATĂ DIVORȚAT LA COPIII SĂI

(OBLIGAȚIILE POZITIVE ALE STATULUI)

COSTREIE vs ROMÂNIA, *din 13 octombrie 2009*

Curtea a reamintit că, pentru un părinte și copilul său, a fi împreună reprezintă un element esențial al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți a încetat, și că măsuri interne care îi împiedică să fie împreună constituie o ingerință în dreptul protejat de art. 8 din Convenție. În această privință, Curtea reamintește că, dacă art. 8 tinde în principal să protejeze individul împotriva imixtiunilor arbitrare ale autorităților publice, acesta generează, de asemenea, obligații pozitive inerente unei „respectări” efective a vieții de familie. Într-un caz ca și în celălalt, trebuie să se țină seama de justul echilibru care trebuie păstrat între interesele în cauză ale individului și ale societății în ansamblul său; de asemenea, în ambele ipoteze, statul beneficiază de o anumită marjă de apreciere. În ceea ce privește obligația statului de a adopta măsuri pozitive, Curtea a declarat în numeroase rânduri că art. 8 implică dreptul unui părinte la măsuri care să îl reunească pe el și pe copilul său și obligația autorităților naționale de a lua astfel de măsuri. Cu toate acestea, obligația autorităților naționale de a lua măsuri în acest sens nu este absolută, deoarece, uneori, reunirea unui părinte cu copiii săi care trăiesc de mai mult timp împreună cu celălalt părinte nu poate avea loc imediat și necesită preparative. Natura și amploarea acestora depind de circumstanțele fiecărei spețe, dar înțelegerea și cooperarea tuturor persoanelor implicate constituie întotdeauna un factor important. Cu toate că autoritățile naționale trebuie să facă tot posibilul pentru a facilita o asemenea colaborare, obligația acestora de a recurge la constrângere

în domeniu nu poate fi decît limitată: este necesar ca acestea să țină seama de interesele și de drepturile și libertățile aceluiași persoane, în special de interesele superioare ale copilului și de drepturile care îi sînt recunoscute prin art. 8 din Convenție. În cazul în care legăturile cu părinții riscă să amenințe aceste interese sau să aducă atingere acestor drepturi, este de competența autorităților naționale să asigure un just echilibru între acestea.

Prin urmare, punctul decisiv în speță constă în a ști dacă autoritățile române au luat toate măsurile care se impuneau în mod rezonabil pentru a facilita executarea hotărîrii pronunțate de către instanțele interne prin care i se acorda reclamantului dreptul de vizitare a copiilor săi. Este necesar să se reamintească faptul că, într-o cauză de acest gen, caracterul adecvat al unei măsuri este stabilit în funcție de rapiditatea punerii sale în aplicare. Într-adevăr, procedurile privind autoritatea părintească și dreptul de vizitare, inclusiv executarea hotărîrii pronunțate cu privire la acestea, necesită un rezultat urgent, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile asupra relațiilor dintre copil și părintele care nu trăiește împreună cu el. Curtea observă că nu se contestă în speță că legătura dintre reclamant și copiii săi intră sub incidența vieții de familie în sensul art. 8 din Convenție. De asemenea, s-a constatat că executorul judecătoresc și autoritățile pentru protecția copilului la care s-a adresat reclamantul, chiar și după 10 martie 2005, nu au contestat niciodată sau pus la îndoială drepturile acestuia de vizitare, astfel cum au fost definite prin ordonanța citată anterior. În această privință, de asemenea, la 6 aprilie 2005, judecătoria a admis cererea de executare a acestei hotărîri, recunoscînd astfel caracterul executoriu al acesteia, chiar și după pronunțarea divorțului. În plus, chiar dacă definește caracterul temporar al ordonanțelor președințiale, dreptul intern nu oferă nicio precizare cu privire la procedura care trebuie urmată în cazul în care hotărîrea definitivă pronunțată în procedura de divorț nu conține nicio dispoziție privind dreptul de vizitare al părintelui căruia nu i s-a încredințat copilul. Or, în speță, decizia de divorț s-a pronunțat numai cu privire la încredințarea copiilor și nu s-a pronunțat cu privire la drepturile de vizitare ale reclamantului. Curtea a considerat că nu este de competența sa să se pronunțe cu privire la chestiunea de a ști dacă, în dreptul intern, ordonanța în cauză a continuat să producă efecte după pronunțarea deciziei definitive de divorț, dar se mulțumește să observe

că, astfel cum reiese din elementele aflate la dosar, autoritățile publice sesizate de către reclamant pentru a-l ajuta în executarea ordonanței respective nu au invocat niciodată invaliditatea acesteia și au continuat să constate lipsa de conformare a C.D.E. față de ordonanță.

În speță, Curtea observă că, la momentul în care drepturile de vizitare ale reclamantului au fost definite prin ordonanța președințială din 9 martie 2004, orice legătură cu fiicele sale era deja întreruptă din 13 iunie 2003, dată la care C.D.E. a părăsit domiciliul comun. În timpul acestei perioade, în pofida celorlalte două ordonanțe președințiale prin care i s-au acordat drepturi de vizitare și prin care i s-au încredințat provizoriu cele două fete, a avut loc o singură întâlnire, în octombrie 2003.

Curtea observă că multiplele încercări de executare a ordonanței din 9 martie 2004, efectuate de către un executor judecătoresc, au fost fără nicio excepție nerespectate, ca urmare a comportamentului mamei. În ceea ce privește hotărârea definitivă din 14 februarie 2005, Curtea observă că încercările de executare au eșuat, chiar dacă executorul a fost asistat cu aceste ocazii de către reprezentanți ai forței publice și ai Direcției pentru protecția copilului.

Curtea observă că rapoartele de evaluare psihologică și de anchetă socială, redactate între 2003 și 2007, nu prezintă niciun refuz ferm din partea fiicelor de a menține legătura cu reclamantul. Din contra, toate aceste rapoarte constată faptul că ar fi în interesul fiicelor să mențină legăturile cu acesta, că resimțeau nevoia de afecțiune paternă, că acesta s-a comportat întotdeauna ca un tată bun și că nu i se putea reproșa nimic. De asemenea, Curtea observă că, spre deosebire de alte cauze pe care le-a examinat în trecut, copiii reclamantului nu au fost expuși unor situații de violență sau de maltratare din partea acestuia și nu a existat nicio afirmație de acest gen din partea fostei sale soții. În plus, nici instanțele, nici autoritățile pentru protecția copilului nu au constatat vreun deficit afectiv, o stare de sănătate îngrijorătoare sau un dezechilibru psihic al reclamantului. Toate hotărârile judecătorești pronunțate în favoarea sa, precum și rapoartele psihologice și de anchetă socială subliniau interesul fiicelor de a menține legătura cu tatăl lor în vederea unei dezvoltări armonioase. Curtea observă că nicio măsură nu a fost luată de către autorități pentru a crea condițiile necesare pentru executarea ordonanței în litigiu, fie că era vorba de

măsuri coercitive împotriva C.D.E. sau de măsuri pregătitoare în vederea facilitării întâlnirilor dintre reclamant și fiicele sale. Refuzul C.D.E. de a permite legătura fiicelor cu reclamantul nu a generat pentru aceasta nicio consecință și nicio sancțiune nu i-a fost aplicată în urma refuzului său de a prezenta copiii executorului judecătoresc. În această privință, Curtea observă, de asemenea, că examinarea plîngerii penale formulate de către reclamant împotriva C.D.E. pentru nerespectarea hotărîrilor judecătorești prin care se defineau drepturile sale de vizitare a durat mai mult de trei ani și jumătate, pînă la hotărîrea definitivă din 23 ianuarie 2008.

Dificultățile întâmpinate în executarea hotărîrilor judecătorești prin care i se acordau reclamantului drepturi de vizitare proveneau, în mare parte, în mod evident, din animozitatea existentă între cei doi părinți. Cu toate acestea, Curtea nu poate admite ca responsabilitatea neputinței hotărîrilor sau a măsurilor relevante de a stabili legături efective să îi fie imputată reclamantului. ...

Așadar, Curtea a considerat că autoritățile competente nu au depus eforturi rezonabile pentru a facilita legăturile periodice dintre reclamant și cele două fiice ale sale. Din contra, lipsa de acțiune a acestora a obligat reclamantul să folosească fără încetare o întreagă serie de acțiuni lungi și în cele din urmă ineficace pentru a încerca să obțină respectarea drepturilor sale. În consecință, Curtea este de părere că, în pofida marjei de apreciere de care beneficiază autoritățile competente în materie, imposibilitatea reclamantului de a-și exercita dreptul de vizitare constituie o atingere adusă dreptului său la respectarea vieții de familie, garantat de art. 8 din Convenție. Prin urmare, a fost încălcat art. 8 din Convenție.

DREPTURILE UNUI TATĂ ARESTAT DE A AVEA ÎNTREVEDERE CU COPIII

VIOREL BURZO vs ROMÂNIA, din 30 iunie 2009

Reclamantul a avut mai multe pretenții printre care faptul că a fost supus unor condiții rele de detenție în arestul Poliției Cluj și la Penitenciarul Jilava, că nu a fost adus de îndată după arestarea sa în fața unei instanțe, că nu a beneficiat de o procedură echitabilă și că nu a fost presupus nevinovat pînă la dovedirea legală a vinovăției sale. De asemenea, acesta se plînge de o atingere adusă respectării vieții sale private, ca urmare a interceptării convorbirilor sale telefonice, a punerii sub ascultare a biroului său și a interzicerii exercitării drepturilor sale părintești din cauza condamnării sale penale.

În ce privește interdicția privind exercitarea drepturilor părintești, reclamantul a pretins că i-a fost adusă atingere respectării vieții sale private și de familie, ca urmare a interzicerii automate și absolute, prin hotărîrea din 17 iunie 2002, în temeiul art. 64 și 71 *Cod penal*, a exercitării drepturilor părintești asupra fiicei sale minore pe perioada executării pedepsei cu închisoarea. Acesta subliniază că, potrivit art. 61 alin. (1) *Cod penal*, pedepsele accesorii se consideră executate doar la sfîrșitul executării pedepsei și nu pe parcursul eliberării condiționate a persoanei în cauză. În ceea ce privește interdicția automată a exercitării drepturilor părintești, în temeiul art. 64 și 71 *Cod penal*, astfel cum erau redactate la momentul faptelor, Curtea reamintește că a stabilit deja că aplicarea unei asemenea măsuri, prin efectul legii, fără un control din partea instanțelor în ceea ce privește tipul de infracțiune și interesul minorilor, nu poate răspunde cerințelor primordiale legate de interesele copiilor și, în consecință, urmări un scop legitim, cum ar fi protejarea sănătății,

eticii sau educației minorilor. Astfel, aceasta a concluzionat că a avut loc o încălcare a dreptului la respectarea vieții de familie garantat de art. 8 din Convenție. Având în vedere probele care i-au fost prezentate, Curtea consideră că Guvernul nu a prezentat nicio faptă și niciun argument care să poată conduce la o concluzie diferită în prezenta speță. Mai exact, aceasta reține că infracțiunea de trafic de influență pentru care reclamantul a fost condamnat era complet străină problemelor legate de autoritatea părintească și că, în niciun moment, nu s-a invocat lipsa de îngrijire sau relele tratamente din partea sa față de copilul său minor, interdicția respectivă decurgând în mod automat și absolut din articolele din Codul penal menționate anterior. În plus, dacă trebuie salută modificarea Codului penal, acest element ulterior faptelor relevante nu poate duce la o concluzie diferită a Curții în speță. Prin urmare, a fost încălcat art. 8 din Convenție.

RETRAGEREA DREPTURILOR PARENTALE CA O SANCTIUNE AUXILIARĂ

SABOU ȘI PÎRCALAB vs ROMÂNIA, 28 septembrie 2004

Circumstanțele cauzei: la 2 aprilie 1997, reclamantii, fiind jurnaliști de profesie, au publicat un articol intitulat „Mama președintei Judecătorei din Baia Mare, L.M., a scos abuziv 12 țărani de pe pământurile lor”. În aprilie 1997, M.I. a introdus în fața Judecătorei Baia Mare, al cărei președinte era la acel moment, o plîngere împotriva reclamantilor pentru infracțiune de calomnie. Ea a solicitat, de asemenea, despăgubiri pentru prejudiciul moral. La cererea M.I., la 29 august 1997, Curtea Supremă de Justiție a dispus strămutarea cauzei la Judecătoria Năsăud. Prin Sentința din 15 decembrie 1997, instanța l-a condamnat pe primul reclamant pentru infracțiunea de calomnie la o pedeapsă de 10 luni de închisoare și la pedeapsa accesorie prevăzută de art. 71 coroborat cu art. 64 din Codul penal, și anume, interzicerea, pe timpul detenției, a dreptului la exercitarea profesiei, precum și a drepturilor părintești și a celor electorale. Pentru a stabili cuantumul pedepsei, instanța a ținut cont de faptul că reclamantul se afla în stare de recidivă, fiind condamnat de două ori înainte. Instanța l-a condamnat și pe cel de-al doilea reclamant pentru infracțiunea de calomnie la plata unei amenzi de 500.000 lei (ROL), adică echivalentul a 62 euro (EUR), cu suspendare.

La 20 august 1998, primul reclamant a fost închis. În raportul de anchetă socială, efectuat la 26 august 1998, la domiciliul său, direcția județeană pentru protecția drepturilor copilului a menționat că reclamantul locuia cu concubina sa și cu doi dintre copiii lor din relațiile ante-

rioare și că, la 24 august 1998, se născuse un al treilea copil. Prin Decizia din 22 septembrie 1998, Tribunalul Maramureș a admis, pentru motive familiale, legate în special de cei trei copii care se aflau în grija sa, cererea primului reclamant de suspendare a executării pedepsei. El a fost pus în libertate la 5 octombrie 1998. Printre alte pretenții, primul reclamant afirma și faptul că interzicerea drepturilor sale părintești a adus atingere dreptului său la respectarea vieții de familie, garantat de art. 8 din Convenție. El susține că interdicția totală și absolută de a-și exercita drepturile părintești în timpul detenției și pînă la obținerea grațierii, adică inclusiv în perioada în care a fost eliberat provizoriu pentru motive familiale și medicale, constituie o ingerință gravă în dreptul său la respectarea vieții familiale, care nu este justificată de luarea în considerare a interesului copiilor. Curtea a remarcat, în primul rînd, că interzicerea drepturilor părintești primului reclamant constituie o ingerință în dreptul său la respectarea vieții sale familiale. Curtea consideră că în speță nu s-a contestat faptul că interzicerea era întemeiată pe art. 64 și 71 din Codul penal și că, în consecință, era prevăzută de lege, în sensul primului paragraf din art. 8.

Cu privire la faptul dacă ingerința urmărea un scop legitim, Curtea a reținut că, în opinia Guvernului, ingerința viza apărarea securității, moralității și educației minorilor. Curtea reamintește că, în cauzele de acest fel, examinarea elementelor care servesc cel mai bine intereselor copilului este întotdeauna de o importanță fundamentală, că interesul copilului trebuie considerat ca fiind primordial și că doar un comportament deosebit de nedemn poate determina ca o persoană să fie privată de drepturile sale părintești în interesul superior al copilului. Curtea constată că infracțiunea care a determinat condamnarea reclamantului era absolut independentă de aspectele legate de autoritatea părintească și că niciodată nu i s-a reproșat reclamantului absența îngrijirii copiilor sau rele tratamente aplicate lor. Curtea observă ca, în dreptul român, interzicerea exercitării drepturilor părintești se aplică în mod automat și absolut, cu titlu de pedeapsă accesorie, oricărei persoane care execută o pedeapsă cu închisoarea, în absența oricărui control exercitat de către instanțele judecătorești și fără a lua în considerare tipul infracțiunii sau interesul minorilor. Ca atare, ea constituie mai mult o sancțiune morală, avînd drept scop pedepsirea condamnatului, și nu o măsură de protecție a copilului. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu s-a demon-

strat că retragerea absolută și prin efectul legii a drepturilor părintești ale primului reclamant corespundea unei necesități primordiale privind interesele copilului și că, în consecință, urmărea un scop legitim, anume protecția sănătății, moralei sau a educației minorilor. În concluzie, art. 8 din Convenție a fost încălcat în ceea ce îl privește pe primul reclamant.

SUSPENDAREA DREPTURILOR TATĂLUI COPILULUI CA O SANCTIUNE AUXILIARĂ

CALMANOVICI vs ROMÂNIA, 1 iulie 2008

Reclamantul a acuzat încălcarea, în repetate rânduri, a dreptului său la respectarea vieții private și de familie, datorate interceptării convorbirilor sale telefonice și supravegherii ilegale de către serviciile speciale, suspendării sale din funcția de ofițer de poliție și faptului că, în virtutea hotărârii din iunie 2004 a Curții de Casație, i s-a interzis automat exercițiul drepturilor părintești asupra copilului său minor pe perioada executării pedepsei. Evaluând situația dată, Curtea a reamintit că aplicarea unei asemenea măsuri prin efectul legii, fără un control din partea unui tribunal, în funcție de categoria de infracțiuni și în funcție de interesul minorului, nu corespunde exigenței primordiale de a satisface interesul minorului și de a atinge un scop legitim, precum și protecției sănătății, a moralei sau în scopul educării minorului. Având în vedere că infracțiunile pentru care este acuzat reclamantul nu aveau nicio legătură cu relația sa părintească cu copilul, Curtea a concluzionat că a fost încălcat art. 8.

DREPTURILE TATĂLUI DE A LOCUI CU COPIII DUPĂ DECESUL MAMEI

AMANALACHIOAI vs ROMÂNIA, *din 26 mai 2009*

Curtea observă că reclamantul se plînge de imposibilitatea de a obține înapoierea copilului și de a-și exercita drepturile părintești asupra fiicei D. Hotărârile și totalitatea procedurilor urmate de reclamant în urma refuzului bunicilor de a restitui copilul constituie o „ingerință” în sensul paragrafului 2 al art. 8 din Convenție, în măsura în care ele îl împiedică pe reclamant să se bucure de exercitarea autorității sale părintești și de dreptul de a-și păstra fiica. În speță, Curtea constată că Hotărîrea din 20 iunie 2003 a Curții Supreme de Justiție este întemeiată pe art. 103 din CF, conform căruia instanța putea să nu dispună înapoierea unui copil la persoanele care au autoritatea părintească, invocînd interesul superior al copilului. Fără a se preocupa de „calitatea” acestei legi, Curtea remarcă totuși că art. 103 din CF le conferă instanțelor naționale o putere de apreciere a cărei întindere și modalitate de exercitare nu sînt stabilite cu suficientă claritate și precizie, avînd în vedere scopul legitim al măsurii. Dacă este incontestabil faptul că noțiunea de interes superior al copilului este deosebit de complexă, nu este mai puțin adevărat că textul acestui articol nu prevede, la luarea unei asemenea măsuri, garanții pentru protejarea drepturilor principalelor părți în cauză, și anume ale părinților și ale copilului, împotriva arbitrarului. Din conținutul art. 103 menționat mai sus, precum și din motivele reținute de instanțele naționale rezultă clar că aplicarea sa în speță avea ca scop apărarea intereselor copilului. Măsura litigioasă urmărea, așadar, un scop legitim în raport cu al doilea paragraf al art. 8, și anume protecția drepturilor și libertăților altora. Pentru a aprecia „necesitatea” măsurii litigioase „într-o societate democratică”, Curtea a analizat, în lumina întregii cauze, dacă justul echilibru

ce trebuie să existe între interesele concurente de față, cele ale copilului, cele ale tatălui și, în circumstanțele speței, cele ale bunicilor, ținând cont în același timp și de respectarea ordinii publice, a fost păstrat în limitele marjei de apreciere de care se bucură statele în materie. Ea nu are ca obligație să se substituie autorităților interne pentru a reglementa problemele privind încredințarea. Dacă Curtea recunoaște că autoritățile naționale se bucură de o mare marjă în aprecierea în special a necesității de a încredința un copil unei alte persoane decât părinților săi, în schimb ea trebuie să exercite un control mai riguros asupra restricțiilor suplimentare. Aceste restricții prezintă riscul de a distruge relațiile de familie dintre părinți și un copil mic. Astfel de măsuri trebuie să se bazeze pe considerente inspirate de interesul copilului și care au suficientă greutate și soliditate. Curtea reamintește că, în cauzele de acest tip, interesul copiilor trebuie să aibă prioritate față de orice alt considerent. Totuși, acest interes prezintă un dublu aspect, pe de o parte, să le garanteze copiilor o evoluție într-un mediu sănătos; pe de altă parte, să mențină legăturile acestora cu familia, cu excepția cazului în care aceasta s-a arătat a fi nedemnă, deoarece distrugerea acestei legături determină ruperea copilului de rădăcinile sale. De aici rezultă că interesul copilului impune ca numai anumite circumstanțe cu totul excepționale să poată duce la o ruptură a unei părți a legăturii de familie și ca să se facă tot posibilul să se păstreze relațiile personale și, dacă este cazul, la momentul potrivit, „să se reconstituie” familia. Analizând motivele hotărârilor instanțelor naționale pentru refuzul de înapoiere a copilului, Curtea a observat că din dosar rezultă că înainte de apariția litigiului, încredințându-și copilul bunicilor săi pe perioada vacanței, reclamantul a avut un comportament normal ce putea fi considerat ca fiind în interesul copilului, în scopul de a întări legătura de familie dintre fiica sa și părinții mamei sale decedate. De asemenea, Curtea observă că, dacă deplasarea copilului la domiciliul bunicilor săi s-a făcut cu acordul reclamantului, neînapoierea copilului la domiciliul său, înainte de data de 23 octombrie 2001, perioadă în care reclamantul își exercita drepturile părintești, poate căpăta un caracter ilicit, cu atât mai mult, cu cât o ordonanță președințială dispunea înapoierea sa imediată la tatăl său.

Curtea a observat că, în speță, instanțele naționale au pronunțat soluții contradictorii referitor la chestiunea dacă reclamantul își dăduse acordul pentru ca D. să rămână să locuiască la bunicii săi pentru o pe-

rioadă nedeterminată. Totuși, afirmația reclamantului, conform căreia acesta își dăduse acordul pentru ca D. să rămână la bunicii săi numai pe perioada vacanței, este întărită de atitudinea sa. Într-adevăr, acesta a început demersuri pentru a obține înapoierea fetei fără întârziere, după ce bunicii l-au informat despre refuzul lor de a o restitui. Pe de altă parte, referitor la această chestiune, Curtea constată că, odată ce copilul ar fi fost încredințat bunicilor pentru o perioadă nedeterminată, aceștia nu ar mai fi avut nevoie să facă vreun demers. Curtea a observat că toate instanțele naționale au fost de acord cu faptul că reclamantul era capabil să îi ofere fiicei sale condiții de viață normale și că afecțiunea sa pentru copil era sinceră. Totuși, pentru a refuza să dispună înapoierea copilului la reclamant, instanțele naționale și-au întemeiat hotărârile pe condițiile materiale și comportamentul reclamantului, pe posibilele dificultăți ale fetei de a se integra în noua sa familie și pe integrarea acesteia în mediul bunicilor pentru care avea un atașament profund. În același context, Curtea a reamintit că faptul că un copil poate fi primit într-un cadru mai propice pentru educația sa nu poate justifica, în sine, sustragerea sa din îngrijirea părinților săi biologici. În speță, reclamantul, funcționar, beneficia de o locuință stabilă și de condiții materiale normale, cum de altfel au și constatat instanțele naționale. Capacitățile sale educative și afective nu au fost aduse în discuție. În ceea ce privește pretinsul comportament violent al reclamantului, Curtea observă că toate hotărârile fac referire doar la incidentul ce a avut loc la data de 28 august 2001, care nu a dat naștere unei anchete penale sau unei anchete specializate pentru a evalua comportamentul reclamantului. În acest sens, Curtea nu poate decât să constate că din dosar reiese că, în niciun stadiu al procedurii și în ciuda obiectului litigiului, instanțele naționale nu au considerat necesar să solicite un raport specializat referitor la starea psihologică a tatălui și copilului, la relațiile existente între ei sau, ținând cont de vârsta tânără a copilului, la influențele pe care mediul în care trăia le putea exercita asupra sa. Curtea admite că noile condiții de viață ale reclamantului trebuiau luate în considerare de instanțele naționale. Totuși, în măsura în care raportul de expertiză, realizat la domiciliul reclamantului, a constatat că noua familie a reclamantului oferea condiții afective și morale normale pentru a crește un copil, Curtea apreciază că era necesară o motivație mai convingătoare pentru a nu lua în considerare un astfel de raport. Argumentul decisiv reținut de instanțele naționale pentru a respinge cererea reclamantului ce urmărea înapoierea copilului a fost

marele atașament ce exista între D. și bunicii săi în ultimii ani; astfel, ele au apreciat că era în interesul superior al copilului să rămână să locuiască temporar în mediul în care a trăit în ultima vreme și în care s-a integrat. Un asemenea argument este de înțeles, avînd în vedere capacitatea de adaptare a unui copil și faptul că D. locuiește la bunicii săi de la o vîrstă foarte tînră. Totuși, Curtea reiterează principiul bine stabilit în jurisprudența sa conform căruia scopul Convenției constă în protejarea drepturilor nu teoretice sau iluzorii, ci concrete și efective. Conform acestei logici, ea consideră că respectarea efectivă a vieții de familie presupune ca relațiile viitoare dintre părinte și copil să se stabilească numai pe baza tuturor elementelor relevante, nu prin simpla trecere a timpului.

Curtea apreciază că, în cauza de față, motivele reținute de instanțele naționale pentru a refuza înapoierea fetei la tatăl său nu corespund circumstanțelor „cu totul excepționale” ce ar putea justifica o ruptură a legăturii de familie. Totuși, ea este de acord cu faptul că, din cauza trecerii timpului și a integrării copilului în familia bunicilor, instanțele naționale au putut să refuze „pentru moment”, după cum ele înseși menționează, întoarcerea acestuia. Totuși, dacă Curtea admite că o schimbare în situația de fapt poate justifica în mod excepțional o decizie referitoare la preluarea în grijă a copilului, ea trebuie să se asigure că schimbările esențiale în cauză nu sînt rezultatul unei acțiuni sau inacțiuni a autorităților statului și că autoritățile competente au depus toate eforturile să mențină relațiile personale și, dacă este cazul, la momentul oportun, „să reconstituie” familia. Potrivit Curții, în speță, trebuie acordată o importanță deosebită faptului că nimeni nu contestă că reclamantul are autoritatea părintească și custodia copilului. Mai mult, instanțele naționale sînt de aceeași părere, potrivit căreia copilul își are domiciliul la tatăl său. Totuși, reclamantul nu își poate exercita drepturile părintești. În acest sens, Curtea a reamintit, în primul rînd, că, în cauzele referitoare la înapoierea copiilor, caracterul adecvat al unei măsuri se judecă în funcție de rapiditatea punerii sale în aplicare. Sub acest aspect, trebuie menționat că, deși reclamantul a formulat cererea de ordonanță președințială la data de 7 ianuarie 2001, ea nu a fost analizată de instanțe decît la 1 martie și 20 aprilie 2001, adică după 10 săptămîni de la refuzul bunicilor de a restitui copilul și de la depunerea cererii reclamantului. Or, Curtea nu este convinsă că un astfel de interval de timp este adecvat pentru esența unei astfel de acțiuni, care presupune urgență și al cărei

scop este să ferească individul de orice prejudiciu ce ar putea rezulta din simpla trecere a timpului. Dacă din partea autorităților se cere o diligență deosebită atunci când în discuție se află încredințarea unui copil, Curtea este de părere că această cerință de celeritate este cu atât mai strictă în cazul în care, ca și în speță, un părinte cere înapoierea copilului său de la o persoană care îl deține fără a avea acest drept și fără acordul său. Curtea a mai reamintit că, în ceea ce privește executarea hotărârilor referitoare la înapoierea unui copil, înțelegerea și colaborarea tuturor persoanelor în cauză reprezintă întotdeauna un factor important. În plus, atunci când apar dificultăți, datorate în principal refuzului persoanei la care se află copilul de a se supune executării hotărârii ce dispune înapoierea sa imediată, autoritățile competente au obligația să ia măsurile adecvate pentru a sancționa această lipsă de cooperare și dacă, în principiu, în acest domeniu delicat nu sînt de dorit măsuri coercitive în privința copiilor, recurgerea la sancțiuni nu poate fi înlăturată în caz de comportament vădit ilegal al persoanei cu care locuiește copilul. Curtea observă că, în speță, tentativele reclamantului de a-i constrînge pe bunici să execute ordonanța președințială cu ajutorul unui executor judecătoresc și urmînd calea penală s-au dovedit a fi în zadar, în special din cauza atitudinii prea puțin active a autorităților competente. Mai mult, autoritățile penale au pronunțat hotărîrea lor definitivă după 2 ani și jumătate de la depunerea plîngerii de către reclamant împotriva bunicii care refuzau să execute o hotărîre judecătorească definitivă. În plus, autoritățile specializate în protecția drepturilor copilului nu au reușit să coopereze în mod fructuos. Prin urmare, Curtea apreciază că, neacționînd cu diligență, autoritățile naționale, prin comportamentul lor, au favorizat integrarea fetei în noul său mediu și, în consecință, au contribuit într-un mod decisiv la consolidarea unei situații de fapt contrare dreptului reclamantului protejat de art. 8 din Convenție. De asemenea, Curtea observă că părțile au formulat argumente similare în fața instanțelor naționale cu ocazia acțiunii avînd ca obiect înapoierea copilului și cu ocazia celei referitoare la încredințarea acestuia. Or, dacă aceste argumente nu au fost reținute de instanțele naționale pentru a-i retrace reclamantului custodia lui D., ele nu au fost totuși considerate suficiente pentru a dispune înapoierea copilului la tatăl său. Mai mult, instanțele naționale au statuat că afecțiunea existentă între copil și bunici nu era suficientă, ea singură, să justifice despărțirea unui părinte de copilul său. Prin urmare, această practică a instanțelor naționale a afectat previzibilitatea acțiunii

reclamantului ce urmărea obținerea înapoierei copilului de la persoane care îl țineau fără a avea acest drept.

În plus, Curtea consideră că, dacă instanțele naționale refuză temporar înapoierea unui copil la tatăl său, ale cărui drepturi părintești nu au fost limitate, nu este mai puțin adevărat că trebuie luate măsuri pentru a crea și asigura un just echilibru între interesul copilului și cel al părintelui care trebuie să își exercite drepturile părintești. Acolo unde este stabilită existența unei legături de familie și unde motivele ce stau la baza refuzului de înapoiere a copilului sînt datorate lipsei de contacte între părțile respective și trecerii timpului, statul trebuie, în principiu, să acționeze astfel încît să îi permită acestei legături să se dezvolte. Obligațiile statului nu se limitează la a veghea în sensul de a permite copilului să i se poată alătura tatălui său, ci ele cuprind și totalitatea măsurilor pregătitoare ce conduc la atingerea acestui rezultat.

Curtea constată că temeiul juridic pe care și-au întemeiat instanțele naționale refuzul de a i-o înapoia pe D. reclamantului este art. 103 din CF. Totuși, Curtea constată că acest articol le permite instanțelor să refuze înapoierea copilului și să îl încredințeze unei persoane ce nu mai avusese pînă atunci niciun drept asupra lui, fără să prevadă în același timp o modificare a drepturilor părinților asupra copilului. Or, o astfel de măsură poate duce la situații care, ca și în cazul de față, stabilesc relațiile viitoare dintre părinte și copil nu pe baza tuturor elementelor relevante, ci pe simpla trecere a timpului. În opinia Curții, o astfel de măsură temporară poate fi eficientă dacă este susținută de garanții și măsuri prevăzute de autorități pentru a împiedica ruptura legăturii dintre copil și părinte, căruia, în plus, i s-a recunoscut exercitarea drepturilor părintești.

Curtea observă că, în acțiunea sa de solicitare a înapoierei copilului, finalizată prin Hotărîrea din 20 iunie 2003, întemeindu-se pe prevederile CF, reclamantul a arătat și imposibilitatea sa de a-și exercita drepturile părintești, lipsa oricărui contact cu copilul împiedicîndu-l să participe la educația și dezvoltarea sa. Or, instanțele naționale nu au analizat în niciun fel posibilitatea pentru reclamant de a-și exercita într-un mod efectiv drepturile părintești din care nu a fost decăzut.

În acest sens, Curtea dezaprobă faptul că, pe o perioadă atît de lun-

gă de timp, autoritățile nu s-au preocupat deloc de diluarea progresivă și chiar de ruptura relațiilor dintre D. și tatăl său, în special de lipsa contactelor concrete și efective între părțile interesate; astfel, în loc să dispună măsuri pentru menținerea și îmbunătățirea, dacă era cazul, a raporturilor dintre tată și copil, instanțele naționale au preferat să lase timpul să rezolve situația, ceea ce a dus, avînd în vedere vîrsta și atitudinea copilului, la riscul unei înstrăinări crescînde și definitive între cei doi, care nu poate fi deloc considerată ca fiind în interesul superior al copilului. Instanțele naționale nu au făcut decît să aprobe situația creată prin lipsa de diligență a autorităților în a asigura executarea ordonanței președințiale. De asemenea, Curtea consideră deosebit de regretabil faptul că, în măsura în care reclamantul beneficia de exercitarea drepturilor părintești și în care D. nu era plasată la bunicii săi decît temporar, copilul nu a beneficiat în mod evident de sprijin psihologic pentru a-și menține și îmbunătăți raporturile cu tatăl său, sprijin susceptibil de a face posibilă întoarcerea sa la el. O astfel de măsură ar fi permis ca interesele reclamantului să conveargă cu cele ale copilului, și nu să concureze, cum s-a întîmplat în cazul de față. Curtea observă că în procedura provizorie a ordonanței președințiale reclamantul a solicitat în subsidiar un drept de vizită a copilului. După această procedură, este de înțeles că, avînd toate drepturile asupra copilului, spre deosebire de bunici, reclamantul a solicitat înapoierea imediată a lui D. și nu un drept de vizită. Prin urmare, Curtea consideră că, în contextul foarte special al cauzei, reclamantul nu poate fi blamat pentru faptul că nu a cerut un drept de vizită după procedura provizorie. În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că pasivitatea autorităților se află la originea rupturii relațiilor dintre copil și tatăl său. Rezultă că, în cazul de față, nu putem spune că dreptul la respectarea vieții de familie al reclamantului a fost protejat într-un mod efectiv, în ciuda aspirațiilor legitime ale acestuia de a-și vedea familia reunită, astfel cum prevede art. 8 din Convenție. Prin urmare, a avut loc încălcarea acestei prevederi.

RĂPIRI INTERNAȚIONALE DE COPII

MONORY vs ROMÂNIA ȘI UNGARIA, 5 aprilie 2005

Deși obiectul esențial al art. 8 este protejarea individului împotriva acțiunii arbitrare a autorităților publice, există în plus și obligații pozitive inerente „respectării” efective a vieții de familie. Totuși, granițele dintre obligațiile pozitive și cele negative ale statului, în temeiul acestui articol, nu pot fi definite cu precizie. Cu toate acestea, principiile aplicabile sînt similare. În ambele cazuri trebuie avută în vedere obligația de a menține echilibrul corect dintre interesele contrare ale persoanei și ale comunității în ansamblu, în ambele situații statul beneficiind de o anumită marjă de apreciere. Obligațiile pozitive impuse statelor de art. 8 includ luarea măsurilor în vederea asigurării reunirii părintelui cu copilul său. Curtea a interpretat deja aceste obligații pozitive în lumina Convenției de la Haga, care conține, în art. 7, o listă neexhaustivă de măsuri ce trebuie luate de state pentru a asigura înapoierea promptă a copilului, inclusiv inițierea procedurilor judiciare. Curtea a constatat că aceeași interpretare este valabilă în prezenta cauză, în măsura în care, la data evenimentelor, atît România, cît și Ungaria erau părți la Convenția de la Haga.

Curtea a reținut că Ministerul Român, în calitate de autoritate centrală în sensul Convenției de la Haga, a ales să acționeze la cererea reclamantului de înapoiere a copilului său. Reiese că autoritățile au acționat avînd convingerea sinceră că deplasarea fusese ilicită. Convenția de la Haga permite autorității centrale să respingă cererile care sînt în mod vădit nefondate. O astfel de decizie a fost deja considerată compatibilă cu art. 8 din Convenție în cauza Guichard. Cu toate acestea, în prezenta cauză organele statului nu au respins cererea reclamantului ci, dispunînd inițierea procedurii judiciare, se prezumă că au consimțit la toate obligațiile care le reveneau în baza acelei convenții. În consecință, Curtea

nu a acceptat argumentul Guvernului că obligațiile acestuia se limitau la inițierea procedurii judiciare de înapoiere a copilului în fața instanțelor competente și opinia Guvernului că autoritățile statale nu au obligații suplimentare în baza Convenției de la Haga, întrucât nicio instanță nu a acordat reclamantului responsabilitate parentală unică. De asemenea, Curtea a reamintit că dreptul privind încredințarea, exercitat împreună de părinții care nu au divorțat, este recunoscut de art. 3 lit. b) din Convenția de la Haga. Această interpretare este susținută de Raportul Explicativ la Convenția de la Haga. Nicio prevedere din Convenție nu exclude cuplurile căsătorite. Mai mult, Convenția de la Haga a fost interpretată de instanțele naționale ale altor state europene ca fiind aplicabilă anterior inițierii procedurii de divorț și încredințare a copilului. Dreptul ungar, aplicabil în prezenta cauză, a încredințat ambilor părinți exercitarea drepturilor părintești. Niciunul dintre ei nu avea, prin urmare, drepturi părintești superioare asupra fiicei lor. În ceea ce privește domiciliul copilului, dreptul ungar impunea mamei obligația de a obține acordul tatălui sau al autorității tutelare ungare pentru a schimba domiciliul copilului. Reiese, din actele dosarului, că ea nu a îndeplinit această obligație. În plus, abia la 8 octombrie 2003, domiciliul copilului a fost stabilit oficial la mamă, în România. Curtea a admis că prezenta cauză este diferită față de cauzele Ignaccolo-Zenide, Maire și Iglesias Gil și A.U.I., în care reclamantii erau în posesia unui ordin de înapoiere pe care autoritățile statului nu l-au executat. Totuși, această distincție are un impact redus asupra problemei determinate de aplicarea art. 8 în prezenta cauză. În vreme ce, în cauzele precedente obligația autorităților de a acționa rezulta dintr-o hotărîre judecătorească, în prezenta cauză obligația lor își are izvorul în dreptul ungar aplicabil și în art. 3 din Convenția de la Haga.

În consecință, autoritățile române erau datorate să se conformeze tuturor obligațiilor impuse de art. 7 din Convenția de la Haga. Ele ar fi trebuit să ia sau să determine luarea tuturor măsurilor provizorii, inclusiv extrajudiciare, care ar fi putut ajuta la „prevenirea de noi pericole pentru copil sau de pagube pentru părțile interesate”. Cu toate acestea, autoritățile nu au luat nicio astfel de măsură, limitîndu-se la reprezentarea reclamantului în fața instanțelor române. Curtea consideră, prin urmare, că autoritățile nu și-au respectat toate obligațiile ce le reveneau în temeiul art. 7 din Convenția de la Haga. În ceea ce privește interpretarea dată de instanța Convenției de la Haga, în lumina dreptului ungar,

trebuie menționat că toate instanțele care au examinat cauza au exclus de la bun început aplicarea art. 3 din Convenția de la Haga. Instanțele au considerat că, potrivit legislației ungare, reclamantul nu avea dreptul de a-i fi înapoiat copilul. Totuși, reiese că acesta fusese deplasat de la reședința sa obișnuită cu încălcarea formalităților impuse de dreptul ungar. În plus, reclamantul nu a avut câștig de cauză în încercarea sa de a obține restabilirea situației anterioare, în ciuda faptului că exercitase alături de soția sa drepturile părintești asupra copilului. După părerea Curții, interpretarea dată de instanțele române contrazice sensul evident al Convenției de la Haga, ce transpune din însuși textul acesteia, din Raportul Explicativ și din practica comună recunoscută. Această interpretare privează art. 3 și, pe cale de consecință, Convenția de la Haga însăși, de o mare parte din efectul său util. În plus, avînd în vedere că art. 8 din Convenție a fost examinat în lumina Convenției de la Haga, interpretarea dată de instanțele naționale acesteia din urmă a avut ca efect slăbirea garanțiilor cuprinse în art. 8 CEDO. În împrejurările date, Curtea consideră că această cauză a depășit cadrul unei simple chestiuni de interpretare și aplicare a legislației interne, care aparține competenței exclusive a autorităților naționale. Curtea concluzionează că interpretarea dată de instanțele naționale garanțiilor din Convenția de la Haga a condus la încălcarea art. 8 din Convenție. În plus, în chestiuni ce țin de reunirea copiilor cu părinții lor, caracterul adecvat al unei măsuri trebuie evaluat și prin prisma rapidității executării sale, astfel de cazuri necesitînd soluționarea în procedură de urgență, avînd în vedere faptul că trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile asupra relațiilor dintre copii și părintele care nu locuiește cu aceștia. Într-adevăr, art. 11 din Convenția de la Haga impune un termen de 6 săptămîni pentru luarea unei decizii, nerespectarea acestui termen dînd naștere obligației organului de decizie de a motiva întîrzierea. În ciuda acestei urgențe recunoscute, în prezenta cauză a trecut o perioadă de peste 12 luni de la data introducerii cererii reclamantului de înapoiere a copilului și pînă la data adoptării hotărîrii definitive. Cu toate acestea, Guvernul nu a prezentat o explicație satisfăcătoare privind această întîrziere. Curtea reamintește că interesele copilului sînt vitale în atare cazuri. Astfel, este posibil ca, la 8 luni după deplasarea fiicei reclamantului din Ungaria, decizia instanțelor, potrivit căreia copilul s-a adaptat la noul mediu și este în interesul său superior să rămîină cu mama sa în România, să fie justificată, cu toate că la acel moment nu exista o hotărîre definitivă care să îi stabilească

reședința acolo. Totuși, deși Curtea acceptă că o schimbare în situația de fapt poate justifica, în cazuri excepționale, o astfel de decizie, ea trebuie să se asigure că schimbarea nu a fost determinată de acțiunile sau de inacțiunile statului. Constatând că perioada necesară instanțelor pentru a lua o decizie definitivă în prezenta cauză nu corespunde cerințelor de celeritate impuse de situație, Curtea conchide că schimbarea împrejurărilor în care s-a aflat copilul a fost influențată în mod considerabil de reacția lentă a autorităților. Așadar, Curtea a concluzionat că autoritățile române nu au făcut eforturi adecvate și eficiente pentru a-l susține pe reclamant în încercarea sa de a obține înapoierea copilului în vederea exercitării drepturilor părintești. În consecință, a existat o încălcare a art. 8 din Convenție.

PATERNITATEA COPILULUI NĂSCUT MORT

ZNAMENSKAYA vs FEDERAȚIA RUSĂ, din 2 iunie 2005

Reclamanta pretinde că refuzul instanțelor naționale de a recunoaște paternitatea copilului născut mort și, respectiv, de a schimba numele acestuia a încălcat dreptul reclamantei la respectarea vieții private și de familie. Reclamanta a născut un făt mort la a 35-a lună a gravidității, fapt care a fost înregistrat de organele stării civile. În calitate de tată al fătului născut mort a fost înregistrat cet. Z., care a fost soțul reclamantei, dar de care aceasta a divorțat cu cinci luni înainte de incident. Reclamanta susține că tatăl biologic al copilului este cet. G. cu care aceasta concubinează de mai mulți ani și care dorea acest copil, însă nu și-au putut înregistra căsătoria deoarece G. se află în stare de arest. Peste câteva luni după incident, G. a decedat, fiind la acel moment încă în detenție. Peste un an, reclamanta s-a adresat în instanțele naționale pentru stabilirea paternității lui G. Ulterior a decedat și fostul soț al reclamantei. Judecătoria dintr-un raion al Moscovei, unde s-a adresat reclamanta, a stabilit faptul că un copil născut mort nu poate fi subiectul drepturilor civile deoarece legislația familiei (art. 49 din C.F.) se aplică doar față de copiii vii. Această hotărâre a fost menținută de către instanțele superioare. Curtea Europeană, examinând cauza, a reiterat că litigiile ce țin de numele persoanelor fizice sau juridice sînt în aria art. 8 din Convenție. Chiar dacă aceste norme nu conțin prevederi referitor la dreptul la nume, numele omului ca o sursă de identificare a personalității și a legăturilor acestuia cu familia, oricum are referință la viața lui privată. Esența cauzei date se deosebește de alte cauze examinate de Curte deoarece este vorba de un făt născut mort, în cazul dat, acesta nu poate fi considerat o persoană care a obținut dreptul la respectarea vieții sale private și de familie în

mod separat de dreptul mamei.

În Jurisprudența Curții este clar determinat că noțiunea de viață de familie presupune existența unor legături între persoane căsătorite și necăsătorite, iar copilul născut este o parte a acestor legături din momentul nașterii și prin însuși faptul nașterii. Este evident că la moment este imposibil aceste legături să se manifeste din cauza morții copilului și a tatălui biologic. Dar, totuși, abordarea tradițională a Curții este aceea de a recunoaște că relațiile apropiate în afara vieții de familie, de regulă, se includeau în limitele „vieții private”. Luînd în calcul faptul că reclamantul avea relații de afecțiune cu fătul nenăscut și că dorea să-i dea un nume și să-l înmormînteze, constatarea paternității indubitabil influența asupra vieții sale private. Relația dintre reclamantă și G. nu a fost contestată. De asemenea, nimeni nu a contestat paternitatea lui G. Așadar, nu existau interese care ar fi putut crea un litigiu cu cele ale reclamantei. Instanțele naționale au comis o eroare atunci cînd au examinat problema din punctul de vedere al drepturilor civile ale copilului născut mort și nu au acordat atenție drepturilor reclamantei. Și în acest caz a fost o încălcare a art. 8 CEDO.

BORDEIANU vs MOLDOVA, 11 ianuarie 2011

În fața Curții, reclamantul a pretins omisiunea autorităților naționale de a întreprinde prompt măsurile necesare în procedura executării hotărîrii judecătorești favorabile acesteia cu privire la custodia asupra copilului său, invocînd încălcarea art. 6 din Convenție, dreptul la un proces echitabil, și a art. 8 din Convenție, dreptul la respectarea vieții private și de familie. Guvernul a susținut, printre altele, că autoritățile naționale și-au onorat obligațiile pozitive în mod adecvat și suficient și că ingerința nu a fost disproporționată, avînd în vedere interesul superior al copilului. Curtea a constatat, în unanimitate, violarea art. 8 CEDO, observînd că decizia finală din 26 septembrie 2006 rămîne neexecutată de aproape patru ani, fapt neimputabil în niciun fel reclamantului care solicita în mod regulat autorităților executarea hotărîrii și înapoierea fiicei sale.

În acest caz, autoritățile nu au demonstrat diligență corespunzătoare

în determinarea pîrîtului la îndeplinirea obligației, dacă era necesar, prin coerciție continuă, chiar mai dură pentru a schimba atitudinea acestuia. Curtea a reiterat, printre altele, că respectarea drepturilor părintești implică un tratament de urgență, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru relațiile dintre copil și părintele care nu locuiește cu el. Avînd în vedere că, în anul 2007, la momentul desfășurării faptelor, copilul avea vîrsta de 5 ani, precum și ținînd cont de mediul familial perturbat, Curtea ia în considerare argumentul reclamantului potrivit căruia, la prima reuniune, copilul se afla deja de peste opt luni sub influența exclusivă a tatălui său, într-un mediu ostil. În opinia Curții, neexecutarea hotărîrii în favoarea reclamantei se datorează, în primul rînd, toleranței de către autoritățile naționale a situației *de facto* și absenței măsurilor pentru stabilirea unor contacte regulate și eficiente între mamă și copil, la intervale rezonabile.

În aceste condiții, nu poate fi imputată reclamantului responsabilitatea neputinței autorităților de a lua măsuri prompte și adecvate pentru a stabili un contact eficient între ea și copil sau de a susține că autoritățile au întreprins măsuri adecvate pentru a găsi o soluție privind această situație disperată.

RIScul DE ABUZ SEXUAL ÎN ÎNGRIJIREA COPILULUI

SCOZZARI ȘI GIUNTA vs ITALIA, din 13 iulie 2000

În septembrie 1997, cei doi fii ai reclamanților, care s-au născut în 1987 și, respectiv, în 1994, au fost plasați, prin hotărârea instanței de judecată, într-un orfelinat „Il Foreto”, ai cărui manager și fondator au fost condamnați anterior pentru abuz sexual comis asupra a trei persoane cu handicap care se aflau în grija lor. Acest fapt era cunoscut instanței judecătorești naționale. Înainte ca fiii reclamanților să fie plasați în acest orfelinat, băiatul mai mare a fost hărțuit sexual de către un lucrător social. Curtea a constatat că cei doi lideri au manifestat un „rol foarte activ” în îngrijirea acestor doi copii, stabilind o încălcare a art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, inclusiv prin plasarea copiilor în orfelinatul „Il Foreto”.

DIXON vs MAREA BRITANIE, din 12 aprilie 2007

Lui Kirk Dixon, care își ispășește pedeapsa cu închisoarea pe termen de 15 ani, i-a fost refuzată posibilitatea de inseminare artificială, care i-ar da posibilitatea să aibă copil cu soția sa, Lorraine, născută în 1972 și care ar avea puține șanse de a concepe după eliberarea acestuia. Curtea a decis, cu 12 voturi contra 5, că a existat o încălcare a art. 8 întrucât nu a fost respectat un echilibru just între interesele individului și cele ale societății. Ca urmare a deciziei, dl Dixon este în prezent într-o închisoare cu regim deschis, având posibilitatea de a merge acasă, iar politica în ce privește accesul deținuților la asistența medicală a fost revizuită.

S.H. ȘI ALȚII vs AUSTRIA, din 1 aprilie 2010

Cazul se referă la două cupluri austriece care doresc să conceapă un copil prin fertilizarea *in vitro*. O pereche are nevoie de un donator de spermă. Dreptul austriac interzice folosirea spermei pentru fertilizarea *in vitro* și donarea de ovule. Curtea Europeană a constatat că în Europa nu există o abordare unică privind posibilitatea inseminării *in vitro*, chiar și așa Instanța semnalează obligativitatea statelor de a adopta o legislație coerentă care să reglementeze această practică.

STERILIZAREA FORȚATĂ

K.H. ȘI ALȚII vs SLOVACIA, din 28 aprilie 2009

Opt femei de etnie romă au afirmat că nu pot rămîne însărcinate, suspectînd că au fost sterilizate fără acordul lor după o intervenție chirurgicală. Acestea au înaintat o cerere către statul slovac, împotriva a două spitale slovace, solicitînd investigarea situației invocate. În urma investigațiilor, s-a constatat că reclamantele au fost sterilizate fără acordul lor și fără a fi informate ulterior privitor la fapta comisă. În fața instanței europene, reclamantele au invocat acțiuni arbitrare din partea autorităților slovace prin încălcarea art.8 și 6. Potrivit aprecierilor Instanței de la Strasbourg, reclamantele au ajuns în imposibilitatea de a concepe copii, iar acest lucru denotă evident încălcarea art. 8 coroborat cu art. 6 par. (1) de către autoritățile slovace.

I.G., M.K. ȘI R.H. vs SLOVACIA, din 22 septembrie 2009

Trei femei de origine romă, dintre care două minore la momentul respectiv, au susținut că au fost plasate în așa-numitul „salon al romilor” în spital și au fost sterilizate fără știința sau consimțămîntul lor în cadrul efectuării unei operații cezariene. De asemenea, acestea s-au plîns de pierderea statutului social, situații de conflict cu partenerii lor și grave efecte medicale adverse ca urmare a unei intervenții chirurgicale.

CEDO a condamnat statul slovac la plata despăgubirilor unei femei, care a fost sterilizată în vara anului 2000. Femeia a acuzat medicii că, în ultimele clipe de travaliu, cînd urma să aducă pe lume cel de-al doilea copil, a fost întrebată de aceștia dacă își dorește în viitor și alte sarcini. Medicii spitalului din orașul Presov, estul Slovaciei, au asigurat-o că o nouă sarcină i-ar pune viața în pericol, dar și pe cea a unui viitor copil.

Speriată, avînd dureri mari și fiind confuză în ceea ce privește sterilizarea și caracterul ei ireversibil, femeia a semnat o declarație prin care își dădea acordul să nască prin cezariană și să fie sterilizată. Instanța de la Strasbourg a decis că autoritățile slovace i-au aplicat pacientei un tratament inuman și degradant și i-au violat dreptul la respectarea vieții private și de familie. În opinia judecătorilor, doctorii „au dat dovadă de o lipsă de respect flagrantă față de dreptul său la autonomie și la alegere în calitate de pacientă”. Femeia a susținut permanent că etnia ei, indicată în fișa medicală, a jucat un rol major în decizia medicilor de a o convinge să fie de acord cu sterilizarea. De asemenea, aceasta pune pe seama operației și eșecul din viața personală, afirmînd că infertilitatea a fost motivul pentru care soțul ei a părăsit-o. Cu toate acestea, Curtea a respins acuzația de discriminare, explicînd că nu dispune de informații suficiente pentru a demonstra că acest comportament al medicilor „a fost motivat în mod deliberat de considerente rasiale”.

De-a lungul timpului, au existat acuzații precum că guvernele comuniste din Ungaria și Cehoslovacia au aplicat o politică semioficială de sterilizare a țiganilor pentru a reduce numărul lor și că acest „obicei” s-ar fi încheiat doar recent.

E.S. ȘI ALȚII vs SLOVACIA, din 15 septembrie 2009

În 2001, reclamanta și-a părăsit soțul și a depus o acțiune împotriva lui pentru maltratare și cruzime față de ea și copiii ei și abuz sexual asupra uneia dintre fiicele lor. Doi ani mai târziu, soțul a fost condamnat pentru viol și violență sexuală. Cu toate acestea, cererea de evacuare a soțului ei din casă a fost respinsă, deoarece instanța a decis că nu poate restricționa accesul la proprietate al soțului ei. Prin urmare, reclamanta și copiii ei au fost forțați să părăsească familia. Curtea a conchis că Slovacia nu a reușit să asigure reclamantei și copiilor o protecție necesară împotriva violenței soțului, astfel constatînd o încălcare a art. 3 și 8 din Convenție.

O. vs CROAȚIA, 14 noiembrie 2010

Fostul soț al reclamantei, care suferă de o tulburare de stres post-traumatic, paranoia, nervozitate și epilepsie de mai mulți ani, în mod regulat, o supunea pe fosta soție maltratărilor corporale, cauzându-i vătămări grave și amenințând-o cu moartea. După divorț, reclamanta a solicitat instanței protecție împotriva hărțuirii de către fostul ei soț. Cererea a fost respinsă pe motiv că ea nu a reușit să dovedească un pericol iminent pentru viața sa. Curtea a constatat o încălcare a art. 8 întrucât autoritățile croate nu au respectat multe din măsurile prevăzute de către instanța de judecată pentru a proteja integritatea reclamantei și nu au încercat să se ocupe de problemele psihice ale fostului soț, care s-au dovedit a fi motivul maltratărilor frecvente.

VIOLENȚELE SEXUALE

X, Y vs OLANDA, din 26 martie 1985

DI X s-a născut în 1929. Acesta are o fiică, Y, care s-a născut la 13 decembrie 1961. Fiica, avînd un handicap mintal, a locuit, începînd cu anul 1970, într-un centru de plasament pentru copii cu handicap mintal. În noaptea de 14 spre 15 decembrie 1977, domnișoara Y a fost trezită de un anumit domn B., fiul directoarei, care locuia cu soția sa la sediul Instituției, deși nu era angajat. DI B. a obligat fata să îl urmeze în camera lui, să se dezbrace și să întrețină relații sexuale cu el. Acest incident a avut loc după ce Y a împlinit șaisprezece ani. Incidentul a avut consecințe traumatice pentru Y. Fata a fost găsită în imposibilitatea de a semna o plîngere formală din cauza nivelului scăzut al dezvoltării mentale. În această situație, tatăl ei a semnat plîngerea în numele fetei, însă agresorul nu a fost condamnat pe motiv că aceasta ar fi trebuit să depună o cerere personală. Instanțele judecătorești au recunoscut o lacună legislativă. Curtea reamintește că, deși obiectivul art. 8 este, în esență, acela de a proteja individul împotriva ingerințelor arbitrare de către autoritățile publice, prevederile sale nu doar obligă statul să se abțină de la astfel de interferențe, ci în plus față de acest angajament, în primul rînd negativ, pot exista și obligații pozitive inerente în ceea ce privește efectiv viața privată sau de familie. Aceste obligații pot implica adoptarea de măsuri menite să asigure respectarea vieții private, chiar și în sfera relațiilor dintre persoane. În cele din urmă, Curtea a constatat o încălcare a art. 8 CEDO.

X ȘI Y vs OLANDA, din 26 martie 1985

Y, bolnavă mintal, născută la 13 decembrie 1961, locuiește într-un cămin de copii handicapați, unde urmează un tratament special. În noaptea de 14 spre 15 decembrie 1977, un anume B. abuzează de ea. La 16 decembrie 1977, X, tatăl ei, prevalându-se de autoritatea sa paternă, face plîngere la poliție: fiica sa, cu toate că avea șaisprezece ani, nu avea capacitatea mintală să acționeze personal. La 29 mai 1978, Parchetul hotărăște să nu-l urmărească pe B. pentru că victima nu a făcut plîngerea ea însăși, în timp util. La 12 iulie 1979, Curtea de Apel din Arnhem respinge recursul lui X împotriva acestei decizii: art. 248 *ter* din Codul penal, care reprimă asemenea acte, nu s-ar fi putut aplica decît dacă victima ar fi acționat ea însăși. Reclamația tatălui nu o înlocuia pe cea pe care Y ar fi trebuit să o depună dacă ar fi putut, ceea ce aici nu era cazul; așadar, există în materie o lacună a legii.

X sesizează Comisia la 10 ianuarie 1980, în nume propriu și în numele lui Y. El formulează numeroase reclamații: fiica lui a suportat un tratament inuman și degradant (art. 3 din Convenție), și ambii o atingere a dreptului lor la respect pentru viața privată, pentru viața de familie (art. 8) ceea ce implică posibilitatea pentru părinți să facă recursuri în urma unor violențe sexuale suferite de copiii lor, mai ales dacă este vorba de minori și tatăl este reprezentantul lor legal; fiica lui și el însuși nu au dispus de un recurs efectiv în fața unei instanțe naționale (art. 13); situația în litigiu îmbracă un caracter discriminatoriu contrar art. 14. Într-un prim moment, Curtea examinează reclamațiile lui Y. Ea începe cu cele în baza art. 8, luat singur. Aplicabilitatea art. 8 la faptele din speță nu era contestată. Acest text, dincolo de obligația neamestecului ce decurge din el, poate implica adoptarea unor măsuri pozitive vizînd raporturile dintre indivizi. În această privință, Curtea consideră insuficientă protecția dreptului civil, pentru asemenea fapte rele, care pun în cauză valori fundamentale și aspecte esențiale ale vieții private: numai o legislație penală poate asigura prevenirea necesară. Or, ea consideră ca stabilit că nu se putea angaja acțiunea publică pe baza art. 248 din Codul penal; aceasta apare din hotărîrea Curții de Apel din Arnhem. Cum nicio altă dispoziție nu asigură o protecție concretă și efectivă, Y a fost victima unei violări a art. 8.

Se întâmplă același lucru și cu art. 14 combinat cu art. 8? Examinarea cazului prin prisma art. 14 nu se impune când Curtea constată o nerespectare a exigențelor articolului care recunoaște un drept, afară de cazul în care o clară inegalitate de tratament, în folosirea acestuia din urmă, constituie un aspect fundamental al litigiului. Nefiind un asemenea caz, Curtea crede inutil să decidă în problemă.

Constatînd o infracțiune la art. 8, Curtea nu consideră că trebuie să se refere în plus la art. 3, luat singur sau combinat cu art. 14. În ce privește absența unei căi de recurs, Curtea a studiat-o deja prin prisma art. 8. De aceea, ea nu are nevoie să o facă și privind art. 13. În sfîrșit, Curtea decide să nu statueze într-un mod autonom asupra reclamațiilor lui X, consiliul petiționarilor nerevenind la audiere asupra acestui aspect al cazului.

ARTICOLUL 13

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

RECURS EFECTIV

CORSACOV vs MOLDOVA, din 4 aprilie 2006

Reclamantul susține că el nu a avut un recurs efectiv în fața unei autorități naționale pentru a invoca violarea art. 3 din Convenție și pretinde violarea art. 13. Reclamantul a declarat, *inter alia*, că din cauza rezultatului urmăririi penale cu privire la maltratarea sa, el nu a putut să înainteze o acțiune civilă de recuperare a daunelor împotriva polițiștilor.

Potrivit Guvernului, pentru a-i oferi reclamantului un recurs efectiv, la 7 noiembrie 2005, Procuratura Generală a dispus redeschiderea urmăririi penale cu privire la pretinsa maltratare a reclamantului de către polițiștii A.T. și V.D. El consideră că nu a existat o violare a art. 13.

Curtea a reiterat că, așa cum s-a constatat mai sus, dreptul reclamantului de a nu fi supus torturii și de a beneficia de o investigație efectivă a plîngerilor sale cu privire la aplicarea torturii a fost încălcat de către stat. Prin urmare, pretențiile reclamantului în această privință au fost serioase și legitime în sensul art. 13. În conformitate cu Codul Civil al Republicii Moldova (în vigoare la acea perioadă), reclamantul ar fi putut pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral numai dacă prejudiciul ar fi fost cauzat prin acțiuni ilegale. Deoarece urmărirea penală desfășurată de autoritățile naționale a conchis că acțiunile polițiștilor A. Tulbu și V. Dubceac au fost legale, orice acțiune civilă împotriva lor ar fi fost inefectivă. În aceste circumstanțe, Curtea concludă că reclamantul nu a avut un recurs efectiv în conformitate cu dreptul național de a pretinde compensații pentru maltratarea sa și, prin urmare, constată că a existat o violare a art. 13 din Convenție în ceea ce privește pretenția în temeiul art. 3 CEDO.

ARTICOLUL 14

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

NEDISCRIMINAREA

În materie de exercitare a drepturilor și libertăților fără vreo discriminare, Curtea Europeană a examinat diferite aspecte ale dreptului protejat în situații în care erau implicați copii.

CAUZA PETROVIC vs AUSTRIA, din 27 martie 1998

Reclamantul a pretins încălcarea art. 14 (interzicerea discriminării), coroborat cu art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție. Reclamantului, cetățean austriac, i-a fost refuzată indemnizația de concediu parental de către autoritățile statului respectiv pe baza faptului că doar mamele aveau dreptul să beneficieze de un astfel de concediu. El a pretins că aceasta a constituit o încălcare a dreptului său de a nu fi discriminat, precum și o încălcare a dreptului său la respectarea vieții private și de familie. Până la momentul în care cazul a ajuns în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, legislația a fost modificată, pentru a le permite ambilor părinți să solicite indemnizația de concediu pentru creșterea copilului, dar numai pentru copiii născuți după decembrie 1989, dată la care noua legislație a intrat în vigoare.

În acest caz, Judecătorii de la Strasbourg au emis următoarea concluzie cu aplicabilitate mai largă: „fără a neglija diferențele care pot să existe între tată și mamă în relația cu copilul lor la o vîrstă fragedă, Curtea consideră că, în privința îngrijirilor ce au a fi acordate copiilor în această perioadă, cei doi părinți se găsesc într-o situație analoagă”.

SALGUEIRO DA SILVA MOUTA vs PORTUGALIA,

din 21 decembrie 1999

Curtea Europeană, analizînd problema sub aspectul art. 8, a constatat că nu se justifică obiectiv și rezonabil diferența de tratament între mamă și tată cu privire la încredințarea copilului minor, acela fiind încredințat numai mamei din cauza orientării sexuale a tatălui. Simplul fapt că tatăl unui copil este homosexual nu poate justifica refuzul de a-i fi încredințat copilul. Reclamantul s-a căsătorit în 1983, din această uniune rezultînd o fiică, M., născută în 1987. Începînd cu anul 1990, reclamantul are o relație homosexuală. În cadrul procedurii de divorț, reclamantul și soția sa au încheiat un acord prin care copilul era încredințat mamei sale, iar reclamantul avea recunoscut un drept la vizită. Cu toate acestea, mama fetei i-a refuzat reclamantului vizitarea fiicei sale. În consecință, reclamantul a introdus o acțiune în instanță cerînd reîncredințarea minorului. Instanța de fond a admis acțiunea, iar M. a fost încredințată tatălui său cu care a locuit pînă în 1995, cînd mama sa a luat-o cu forța de la el. Fosta soție a reclamantului a formulat recurs contra deciziei de reîncredințare. Instanța a admis recursul, susținînd că un copil mic nu ar trebui separat de mama sa și că un mediu homosexual nu este firesc pentru dezvoltarea unui copil. Instanța a stabilit un drept de vizită în folosul reclamantului, însă acesta nu a fost niciodată respectat.

Curtea a constatat că instanța de recurs a apreciat interesul copilului, pe bună dreptate, făcînd apel la date factuale și juridice pentru a da preferință unuia dintre părinți. Totuși, pentru a dispune casarea hotărîrii instanței de fond, instanța de recurs a introdus un nou element în discuție, anume faptul că reclamantul era homosexual și locuia cu un alt bărbat. În consecință, Curtea a constatat că exista o diferență de tratament între reclamant și mama fetei bazată pe orientarea sexuală a reclamantului, astfel art. 14 fiind aplicabil. Cu privire la justificarea acestei diferențe de tratament, este evident că decizia instanței de recurs viza protejarea sănătății și a drepturilor copilului. Curtea a specificat că instanța de recurs a introdus un nou element pentru a decide asupra autorității parentale, respectiv homosexualitatea reclamantului. Astfel, instanța de recurs a afirmat că minorul trebuie să trăiască în sînul unei familii tradiționale portugheze și că nu este sarcina sa de a stabili dacă homosexualitatea este sau nu o boală sau dacă aceasta constituie o ori-

entare sexuală îndreptată către persoane de același sex. S-a considerat de către instanța de recurs că, în ambele cazuri, ea este o situație anormală, iar un copil nu poate crește în anturajul unei anormalități.

Aceste pasaje arată că homosexualitatea reclamantului a fost motivul determinant al respingerii cererii sale de încredințare a copilului. Concluzia este întărită și de faptul că instanța de apel a admis dreptul de vizită al reclamantului, doar cu condiția ca acesta să fie exercitat astfel încât minorul să nu înțeleagă că tatăl său locuiește cu un bărbat în condiții similare persoanelor căsătorite. În aceste condiții, distincția de tratament s-a realizat strict pe baza orientării sexuale a reclamantului, motiv pentru care există o violare a art. 14 din Convenție.

STATUTUL COPIILOR NĂSCUȚI ÎN AFARA CĂSĂTORIEI

MARCKX vs BELGIA, *din 13 iunie 1979*

Alexandra Marckx, născută la 16 octombrie 1973, la Wilrijk, lângă Anvers, este fiica Paulei Marckx, ziaristă belgiană celibatară. Pentru a-i stabili filiația, mama sa o recunoaște la 29 octombrie 1973, în virtutea art. 334 din Codul Civil. Ea o adoptă ulterior, la 30 octombrie 1974, conform art. 349 din același cod; procedura se termină la 18 aprilie 1975, dar efectele sale sînt retroactive zilei actului de adopție. În dreptul belgian, o mamă celibatară nu poate stabili filiația maternă a copilului ei decît prin recunoaștere, în timp ce aceea a copilului „legitim” se stabilește prin simplul fapt al nașterii. Copilul „natural” recunoscut sau chiar adoptat de către mama sa rămîne, în principiu, un străin față de familia acesteia. În plus, în domeniul succesiunilor *ab intestat* (adică fără testament) și al liberalităților (donații și legate), Codul civil limitează, în diferite trepte, drepturile copilului „natural” și ale mamei sale celibatate în raport cu acelea ale copilului „legitim” și ale mamei sale. Numai legitimarea și legitimarea prin adopție asimilează întru totul copilul „natural” cu un copil „legitim”; ele presupun, și una și cealaltă, căsătoria mamei.

În fața Comisiei, pe care au sesizat-o la 29 martie 1974, Paula și Alexandra Marckx susțin că dispozițiile în cauză le încalcă dreptul la respectarea vieții de familie (art. 8 din Convenție) și comportă o discriminare, care este interzisă prin art. 14 din Convenție, între copiii „naturali” și copiii „legitimi”, precum și între mame celibatate și mame căsătorite. Petiționarele se declară astfel victime ale unui tratament degradant, contrar art. 3 din Convenție, și pretind că art. 1 al Protocolului nr. 1 este încălcat prin faptul că mama necăsătorită nu poate în mod liber să dispună de bunurile sale în favoarea copilului. Comisia decide, în plus, să examineze

din oficiu cazul prin prisma art. 12 din Convenție, care recunoaște dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie.

Înainte de a studia pe fond reclamațiile Paulei și Alexandrei Marckx, Curtea respinge o motivație preliminară a guvernului belgian. Acesta din urmă le reproșă în fapt petiționarilor că ridică probleme în esență teoretice în cazul lor și uită că, prin natura ei, Curtea nu poate exercita un control abstract al regulilor de drept. Curtea reamintește că art. 25 din Convenție abilitază particularii să susțină că o lege le încalcă drepturile prin ea însăși, în lipsa unui act individual de execuție, dacă ei riscă să-i suporte direct efectele. Tocmai aceasta este atitudinea Paulei și Alexandrei Marckx: ele fac răspunzătoare numeroase articole din Codul civil, care li se aplicau sau li se aplică automat. În alți termeni, ele atacă o situație legală, aceea a mamelor celibatate și a copiilor născuți în afara căsătoriei, care le atinge personal. Constatînd că acest caz se referă, în esență, la art. 8 și 14 din Convenție, Curtea începe prin a preciza tocmai că art. 8 are valoare atît pentru viața particulară a familiei „naturale”, cît și pentru familia „legitimă”. De altfel, dreptul la respectarea vieții de familie implică, în viziunea sa, că statul poate avea de îndeplinit obligații pozitive. Anume de aici rezultă că acesta din urmă, stabilind regimul care se aplică anumitor legături de familie, cum este aceea a mamei celibatate și a copilului ei, trebuie să acționeze în așa fel încît să permită celor interesați să ducă o viață de familie normală și să se ferească de orice discriminare bazată pe naștere.

Curtea studiază apoi, prin prisma art. 8 și 14, cele trei probleme asupra cărora a fost sesizată de Comisie. Primul aspect: modul de stabilire a filiației materne a Alexandrei Marckx. În legătură cu Paula Marckx, Curtea consideră, mai ales, că necesitatea de a o recunoaște pe fiica sa Alexandra, pentru a stabili filiația acesteia, derivă dintr-un refuz de a-i consacra, pe deplin, maternitatea chiar de la naștere. Ea relevă, în același timp, anumite consecințe patrimoniale, dezavantajoase, ale recunoașterii; dacă mama celibatară își recunoaște copilul, ea îl va leza, în același timp, pentru că se vedea limitată în capacitatea de a-i dona sau lăsa moștenire bunurile sale; dacă ea dorește să-și păstreze posibilitatea de a dispune liber de bunuri, în favoarea sa, ea va trebui să renunțe la a stabili cu copilul o legătură familială cu caracter juridic. Curtea consideră că această dilemă, în fața căreia se află mama celibatară, nu respectă

viața ei de familie. Curtea ajunge la același rezultat în ceea ce o privește pe Alexandra Marckx, aceasta fiind, din punct de vedere juridic, fără mamă de la naștere pînă la recunoașterea ei. Curtea pune astfel concluzia încălcării art. 8 față de cele două petiționare. În concepția Curții, circumstanța că anumite mame celibatate nu vor să aibă grijă de copilul lor nu ar putea justifica regula, din dreptul belgian, care subordonează tocmai unei recunoașteri voluntare stabilirea maternității lui. De altfel, copilul „natural” nu ar avea mai puțin interes decît copilul „legitim” în constatarea acestei legături. În plus, recunoscînd întru totul ca legitim, și chiar meritoriu, scopul urmărit de legislația belgiană este protecția copilului și a familiei tradiționale. Curtea precizează că, pentru a-l atinge, nu trebuie să se recurgă la măsuri destinate sau care duc la lezarea familiei „naturale”. În sfîrșit, ca răspuns la un argument al guvernului belgian, Curtea admite că deosebirea în acest domeniu, între familia „naturală” și familia „legitimă”, trecea drept licită și normală în multe din țările europene, în perioada cînd a fost redactată Convenția. Reamintind, totuși, că aceasta din urmă trebuie interpretată din perspectiva condițiilor de astăzi, Curtea nu poate să nu fie frapată de evoluția dreptului intern al majorității statelor membre ale Consiliului Europei, către egalitatea dintre copiii „naturali” și copiii „legitimi”, în problema cercetată. Ea relevă, de asemenea, că în conformitate cu expunerea de motive la proiectul de lege depus la Senat la 15 februarie 1978, „juriștii și opinia publică sînt din ce în ce mai convinși că este cazul să se pună capăt discriminării” față de copiii „naturali”. Curtea pune concluzia că deosebirea în cauză este lipsită de o justificare obiectivă și rezonabilă și încalcă deci art. 14 combinat cu art. 8 atît în ce o privește pe Paula Marckx, cît și pe Alexandra.

Al doilea aspect: extinderea juridică a familiei Alexandrei Marckx. Curtea consideră că viața de familie, în sensul art. 8, include cel puțin raporturile dintre rudele apropiate și că respectarea vieții de familie, astfel înțeleasă, implică, pentru stat, obligația de a acționa în așa fel încît să permită dezvoltarea normală a acestor raporturi. Or, înflorirea vieții de familie a unei mame celibatate și a copilului său, recunoscut de ea, poate fi împiedicată dacă acest copil nu intră în familia mamei și dacă stabilirea filiației nu produce efecte decît între cei doi. De altfel, Curtea nu vede nicio justificare obiectivă și rezonabilă a diferenței dintre extinderea familiei Alexandrei Marckx și aceea a unui copil „legitim”. Ea pune

deci concluzia unei încălcări, față de cele două petiționare, a art. 8 luat izolat și combinat cu art. 14.

Al treilea aspect: drepturile patrimoniale invocate de către petiționare. Curtea admite că art. 1 al Protocolului nr. 1, care consacră dreptul fiecăruia la respectarea bunurilor „sale”, nu garantează dreptul de a le obține pe cale de succesiune *ab intestat* sau prin liberalitate (unanimitate). În ceea ce o privește pe Alexandra Marckx, ea se plasează numai în temeiul art. 8 al Convenției: domeniul succesiunilor și al liberalităților între rude apropiate apare ca strâns legat de viața de familie, care nu include numai relațiile cu caracter social, moral sau cultural, ci înglobează și interese materiale. În vederile Curții, art. 8 nu cere totuși ca un copil să aibă dreptul la o anumită parte din succesiunea părinților săi sau chiar a unor rude apropiate. Limitele impuse de Codul civil vocației succesoriale a Alexandrei Marckx nu neagă, deci, acest articol prin ele înseși, adică independent de motivul din care se inspiră. Liberalitățile cer un raționament analog. În schimb, Curtea consideră că distincția instituită în materie, între copiii „naturali” și copiii „legitimi”, este lipsită de o justificare obiectivă și rațională. Din acel moment, Alexandra Marckx a fost victima unei încălcări a art. 14 combinat cu art. 8, atât din cauza limitării capacității de a primi bunuri de la mama sa, cât și a lipsirii complete de vocația succesorală, față de rudele apropiate, pe linie maternă.

Cu referire la Paula Marckx, Curtea arată că art. 8, prin el însuși, nu garantează unei mame libertatea absolută de a dona sau lăsa moștenire bunurile sale copilului. Ea consideră, din contra, că deosebirea stabilită în acest domeniu între mamele celibatate și mamele căsătorite este lipsită de o justificare obiectivă și rațională și încalcă, în ce o privește pe Paula Marckx, art. 14 combinat cu art. 8. Curtea examinează, de asemenea, problema prin prisma art. 1 al Protocolului nr. 1 care, după ea, garantează, în esență, dreptul la proprietate, din care un element tradițional fundamental este dreptul de a dispune de bunurile proprii. Totuși, subliniind că interesul general poate conduce în anumite cazuri un legiuitor să reglementeze folosirea bunurilor în domeniul liberalităților, Curtea consideră că restricția atacată de Paula Marckx nu este contrară art. 1 al Protocolului nr. 1, prin ea însăși, în schimb, cum este valabilă numai pentru mamele celibatate, și nu pentru femeile mărita-

te, iar această deosebire este lipsită de o justificare obiectivă și rațională, există o încălcare a art. 14 combinat cu art. 1 al Protocolului nr. 1, în ce o privește pe Paula Marckx.

AUDIEREA COPILOR

SAHIN vs GERMANIA, din 8 iulie 2003

Germania a fost condamnată pentru procedurile incomplete relativ la audierea minorei în instanță, proceduri care l-au defavorizat pe tatăl minorei, Curtea considerînd că a existat o violare a art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, coroborat cu art. 8. Curtea a ajuns la o concluzie cu aplicabilitate mai largă, arătînd că *faptul că un copil este născut în afara căsătoriei nu este suficient pentru a interzice tatălui exercitarea unui drept de vizită*. O altă concluzie a fost aceea că *acuratețea și integritatea informațiilor referitoare la relația (atitudinea) copilului cu părintele care cere dreptul la acces sînt instrumente indispensabile în stabilirea dorințelor reale ale copilului, iar în lipsa acestor informații, instanța nu poate obține o balanță corectă a intereselor părților*.

Domnul Sahin a depus o plîngere la Curtea Europeană privind, printre alte lucruri, procedura prin care dreptul său de acces a fost suspendat. Plîngerea a vizat instanțele germane care s-au pronunțat privind dreptul reclamantului de a-și vizita copilul născut în afara căsătoriei. În baza legii aplicabile la acel moment, părinții naturali nu puteau să obțină un drept de vizită decît dacă instanța considera că acest lucru este în interesul superior al copilului. În cazul domnului Sahin, judecătorul german, care a efectuat audierile, s-a bazat pe recomandarea unei specialiste în psihologie juvenilă. Ea a sfătuit judecătorul să nu audieze fetița de cinci ani în legătură cu relația pe care aceasta o are cu tatăl său. Psihologul era foarte îngrijorat că un interviu cu judecătorul i-ar crea copilului impresia că perspectiva ei este decisivă. Din același motiv, nici psihologul nu a întrebat copilul ce părere are despre relația cu tatăl ei. La finalul procesului, instanța germană a hotărît ca dreptul de acces al domnului Sahin la fata sa să fie suspendat, în interesul copilului.

Camera Curții Europene a Drepturilor Omului a susținut, pe 10 octombrie 2001, că nu poate decide dacă această omisiune a judecătorului reprezintă o violare a art. 8 din Convenție. Problema este, în perspectiva Camerei, că tatăl nu a fost suficient implicat în proceduri. Instanța germană ar fi trebuit să audieze minorul și nu ar fi trebuit să permită anularea unor proceduri din cauza unor cerințe vagi formulate de un psiholog, a susținut Camera Curții Europene. Era posibil, în opinia Curții Europene, ca instanța să hotărască audierea copilului nu de către judecător, ci de către altcineva, spre exemplu, chiar de către un psiholog. Dar Curtea Europeană nu a putut sancționa faptul că minorul nu a fost întrebat de nimeni despre dorințele și sentimentele lui. Totuși, Curtea Europeană a stipulat că acuratețea și integritatea informațiilor referitoare la relația (atitudinea) copilului cu părintele care cere dreptul la acces sînt *instrumente indispensabile* în stabilirea dorințelor reale ale copilului. În lipsa acestor informații, instanța nu poate obține o balanță corectă a intereselor părților (Camera CEDO 11 octombrie 2001, 48).

Cu privire la întrebarea pusă Curții, relativ la faptul dacă legea a fost aplicată în așa fel încît să conducă la o diferență nejustificată de tratament între solicitant și părinții divorțați, instanța a găsit o violare a CEDO: deși convinse de afecțiunea reclamantului față de fiica sa, instanțele germane au arătat că doar circumstanțe speciale ar putea justifica presupunerea dacă aceste contacte personale tată-fiică ar avea efecte benefice asupra bunăstării copilului. În opinia CEDO, instanțele naționale au pus o sarcină a probei mult mai grea asupra domnului Sahin decît cea pusă altor părinți divorțați. Întrucît Curtea nu a putut discerne un motiv foarte important pentru această diferență de tratament, Curtea a concluzionat că a existat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8.

JUCIUS ȘI JUCIUVIENE vs LITUANIA, din 25 noiembrie 2008

Statul lituanian a fost condamnat pentru eșecul instanțelor de judecată de a ține cont de o opinie clar exprimată de minoră în condițiile în care personalitatea, motivele și dorințele copilului au o importanță crucială în luarea deciziei.

Două fete foarte tinere, sub vîrsta de șapte ani, și-au pierdut părinții

Într-un accident de mașină. Instanța trebuia să decidă dacă custodia celor două orfane trebuia acordată bunicilor. În peisaj mai exista o mătușă și soțul ei, care își doreau, de asemenea, custodia fetelor. Într-o primă fază, instanța a acordat custodia fetei celei mai mici – la timpul respectiv în vîrstă de doi ani – bunicilor. Instanța a acordat custodia fetei celei mai mari, în vîrstă de șase ani, mătușii și unchiului. Bunicii au făcut apel. Curtea de Apel nu a programat niciun fel de audieri. Fata cea mare, la momentul respectiv în vîrstă de șapte ani, nu a făcut un secret din dorința ei de a locui cu mătușa și unchiul. Curtea de Apel era conștientă de această dorință puternică, dar a ignorat-o, acordîndu-le custodia bunicilor. Curtea de Apel a remarcat că fata, chiar dacă era foarte clară în exprimarea dorințelor sale, era „foarte tînără”. De asemenea, ea a „revelat o instabilitate emoțională atunci cînd a fost chestionată de oficialii instanței”.

Curtea a susținut că eșecul Curții de Apel de a audia minorul a violat art. 8 din Convenția Europeană. Curtea a considerat că audierea copilului, a mătușii și a unchiului era indispensabilă în vederea luării unei decizii privind viitorul fetei. Aceasta era o decizie care schimba circumstanțele de fapt și, în cazul dat, caracterul copilului, motivele și dorințele sale jucau un rol central.

PRIMUL PROTOCOL ADDITIONAL

ARTICOLUL 1

Protecția proprietății

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decît pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Articolul 2

Dreptul la instruire

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

DREPTUL LA PROPRIETATE

INZE vs AUSTRIA, *din 28 octombrie 1987*

Reclamantul nu a avut dreptul legal de a moșteni ferma mamei sale, după moartea acesteia, pentru că mama sa nu a lăsat un testament privind repartizarea bunurilor din proprietatea sa, iar reclamantul era copil născut în afara căsătoriei.

Deși el a lucrat la acea fermă pînă la 23 de ani, toată proprietatea a moștenit-o cel mai mic frate vitreg. În cele din urmă, reclamantul a primit de la fratele său o parte din teren, pe care mama sa a intenționat să i-l lase. Curtea Europeană a constatat că reclamantul a fost de acord cu o asemenea soluție numai pentru că el nu avea nicio speranță de a obține mai mult. Astfel, a existat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1.

MAZUREK vs FRANȚA, *din 2 ianuarie 2000*

Dreptul reclamantei, născute în afara căsătoriei, de a moșteni a fost limitat în jumătate, deoarece și copilul legitim a pretins a fi proprietar asupra bunurilor mamei lor, în conformitate cu legislația în vigoare la acea dată (1990). Curtea a notat existența unei tendințe în Europa de a elimina discriminarea împotriva copiilor, în situații similare cu cea a reclamantei. Un astfel de copil nu poate fi responsabil pentru evenimentele care au avut loc dincolo de controlul său. Prin urmare, a existat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 coroborat cu art. 14.

DREPTUL LA INSTRUIRE

LIMBA DE INSTRUIRE

„LINGVISTICA BELGIANĂ” vs BELGIA, din 23 iulie 1968

La originea cazului „privind anumite aspecte ale regimului lingvistic în învățământul din Belgia” se află șase cereri, introduse în fața Comisiei, din iunie 1962 pînă în ianuarie 1964, de către 324 de locuitori din Alsemberg și din Beersel, din Kraainem, din Anvers, din Gand, din Louvain și din Vilvorde. Cu excepția localității Kraainem care, din 1963, aparține de un arondisment administrativ separat, dotat cu un statut propriu, aceste localități aparțin regiunii considerate de către lege ca fiind „de limbă olandeză”. Populația lor cuprinde în proporție variabilă, și cîteodată considerabilă, francofoni.

Petiționarii, tați și mame de familie, de naționalitate belgiană, au precizat că ei acționează atît pe cont propriu, cît și în numele copiilor lor minori, al căror număr depășește 800. Subliniind că sînt francofoni sau că se exprimă mai frecvent în franceză, ei doresc ca și copiii lor să fie instruiți în această limbă. Reclamațiile lor erau îndreptate contra unei serii de dispoziții ale legislației belgiene, în special, împotriva Legii din 30 iulie 1963 privind regimul lingvistic al învățământului, care a abrogat două legi din 1932, încă în vigoare la momentul cînd s-au introdus primele cereri. Ei reproșează statului belgian că nu organizează niciun fel de unități școlare cu predare în limba franceză în comunele unde locuiesc sau, în ce privește Kraainem, că nu funcționează decît una care este

considerată insuficientă; că lipsește de subvenții școlile care, în aceleși comune, nu se conformează clauzelor lingvistice ale legislației școlare; că refuză să omologheze certificatele de studii eliberate de asemenea școli; că închide accesul copiilor lor la clasele franceze existente în anumite locuri; că astfel îi obligă, fie să-și dea copiii la o școală locală, soluție pe care o socotesc contrară aspirațiilor lor, fie să-i trimită să-și facă studiile în arondismentul Bruxelles-Capitală, unde limba de învățămînt este olandeza sau franceza, conform limbii materne sau uzuale a copilului, sau în Walonia. Or, o asemenea „emigrație școlară ar provoca riscuri grave și neplăceri”. Pe scurt, părinții denunță violarea art. 8, 9, 10 și 14 din Convenție, precum și a art. 2 din Protocolul nr. 1.

Guvernul belgian contestă competența Curții. El susținea că atît Convenția, cît și Protocolul nr. 1 nu se aplicau materiilor cu care cazul are legătură și că aceste materii aparțineau deci unui „domeniu rezervat” statelor. El cerea Curții să accepte această excepție preliminară sau, în subsidiar, să îl alăture fondului. Curtea refuză acest lucru (unanimitate). Ea constată, într-adevăr, că toate reclamațiile părinților interesați ridică probleme privind interpretarea și aplicarea Convenției și că aceste probleme nu pot fi disociate de fond. Același lucru este valabil pentru argumentul adus în baza noțiunii de „domeniu rezervat”.

Înainte de a tranșa cele 6 chestiuni specifice puse atît de către Comisie, cît și de guvernul belgian, Curtea examinează unele probleme cu caracter mai general, privind sensul și întinderea art. 2 al Protocolului nr.1 și a art. 8 și 14 din Convenție. Ea socotește, într-adevăr, că răspunsul ce trebuie dat primelor depinde, pînă la un anumit punct, de soluția dată celor din urmă.

În interpretarea generală pe care ea o reține, Curtea notează, mai întîi, că prima frază a art. 2 al Protocolului nr. 1 consacră un veritabil drept la instruire. Ea constată că toate statele membre ale Consiliului Europei aveau, în perioada de deschidere a Protocolului pentru semnarea de către ele, și au încă la ora actuală, un sistem de învățămînt general și oficial.

Ea trage de aici concluzia că nu se putea și nu poate fi vorba de a obliga fiecare stat să creeze un asemenea sistem, ci numai să garanteze

persoanelor aflate sub jurisdicția statelor contractante dreptul de a se folosi de mijloacele de instruire disponibile la un moment dat. Aceasta implică un drept de acces la instituțiile școlare existente, precum și dreptul de a obține, conform regulilor în vigoare din fiecare stat și sub o formă sau alta, recunoașterea oficială a studiilor terminate. Curtea relevă că astfel Convenția nu impune obligații hotărâte și, în special, nu specifică limba în care învățământul trebuie desfășurat. Ea recunoaște, în final, că dreptul la instruire necesită, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statului, care însă nu trebuie niciodată să aducă atingere esenței acestui drept și nici să lovească în alte drepturi consacrate prin Convenție.

Curtea analizează apoi a doua frază a art. 2 din Protocolul nr. 1. Impunând statelor să respecte dreptul părinților de a asigura educarea și învățământul, în conformitate cu convingerile lor religioase și filozofice, această dispoziție nu garantează un drept la instruire și cu atât mai mult nu impune statelor respectarea, în domeniul educației și învățământului, a unor preferințe lingvistice ale părinților. A interpreta termenii „religioase” și „filozofice” ca acoperind preferințele lingvistice ar echivala cu a deturna sensul obișnuit.

Cît privește art. 8 par. (1) din Convenție, el nu garantează, prin el însuși, un drept la instruire și nici un drept propriu al părinților în materie de instruire a copiilor lor. Totuși, nu este exclus că măsurile luate în domeniul învățământului să poată afecta dreptul la respect pentru viața privată sau viața de familie sau să îi aducă o atingere; ar fi așa, spre exemplu, dacă ele ar avea ca scop sau ca efect să tulbure această viață într-un mod nejustificat, mai ales îndepărtînd arbitrar copiii de părinții lor.

În ce privește art. 14 din Convenție, conform căruia folosirea drepturilor și libertăților recunoscute în aceasta trebuie să fie asigurate, fără niciun fel de diferență bazată în special pe limbă, Curtea constată, în primul rînd, că această garanție nu are o existență independentă. Totul se petrece ca și cum art. 14 ar face parte integrantă din fiecare din articolele care consacră drepturi și libertăți; nu a fost cazul, în această privință, să se facă distincție conform naturii acestor drepturi și libertăți și a obligațiilor care le corespund și, de exemplu, ținînd cont dacă res-

pectul dreptului, despre care este vorba, implică o acțiune pozitivă sau o simplă abținere. Curtea socotește că art. 14 nu interzice orice deosebire de tratament în exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute, ci că egalitatea de tratament este încălcată dacă deosebirea este lipsită de o justificare obiectivă și rațională. Existența unei asemenea justificări trebuie apreciată în raport cu țelul și efectele măsurii respective, având în vedere principiile care predomină în general în societățile democratice. O deosebire de tratament nu trebuie să urmărească numai un țel legitim. Art. 14 este în aceeași măsură încălcat atunci când se stabilește în mod clar că nu există un raport rațional de proporționalitate între mijloacele folosite și țelul urmărit. Afirmînd că nu poate ignora datele de drept și de fapt, care caracterizează viața societății în statul în cauză, Curtea nu înțelege să se substituie autorităților naționale competente, care rămîn libere să aleagă măsurile pe care ele le socotesc potrivite; controlul său nu se face decît asupra conformității acestor măsuri cu cerințele Convenției.

Pe baza interpretării generale pe care o reține, Curtea examinează apoi cele șase chestiuni puse: a existat sau există o violare a Convenției și a Protocolului nr. 1

1. atîta timp cît legile din 1932 se opuneau, iar legile din 1963 se opun creării și subvenționării, de către stat, a unor școli care nu s-ar conforma prescripțiilor generale de ordin lingvistic;
2. în măsura în care legile din 1963 au ca efect retragerea totală a subvențiilor de la școlile provinciale, comunale sau particulare care întrețin cu titlu de clase nesubvenționate și alături de învățămîntul dat în limba prevăzută de legile lingvistice, un învățămînt complet sau parțial într-o altă limbă;
3. în ce privește statutul propriu cu care art. 7 par. (3) al Legii din 2 august 1963 înzestrează 6 comune de la periferia Bruxellesului, inclusiv Kraainem;
4. în ce privește condițiile cărora se supune, pentru copiii ai căror părinți locuiesc în afara arondismentului Bruxelles-Capitală, înscrierea într-o școală din acest arondisment;

5. cît timp art. 7 ultimul alineat al Legii din 30 iulie 1963 și art. 7 par. (3) al Legii din 2 august 1963 împiedică anumiți copii, pe singurul motiv al reședinței părinților lor, să intre în școlile de limbă franceză existente a) la Louvain și b) în cele 6 comune de la marginea Bruxelles-ului dotate cu un statut propriu, inclusiv Kraainem;
6. atîta timp cît legile din 1932 duceau și legile din 1963 duc la refuzul absolut de a omologa certificatele de studii secundare neconforme cu prescripțiile lingvistice în materie de învățămînt.

În unanimitate, Curtea pune concluzia absenței violării în ce privește chestiunile 1, 2, 3, 4, 5 a) și 6. În legătură cu aceasta din urmă, ea nu socotește imposibil ca aplicarea dispozițiilor în litigiu să ducă, în cazuri individuale, la rezultate care ar compromite un raport rațional de proporționalitate în mijloacele folosite și țelul urmărit, pînă la a constitui o discriminare. Totuși, constată că în speță nici nu s-a stabilit și nici măcar nu s-a susținut că s-a ajuns la un asemenea rezultat în cazul vreunuia dintre copiii petiționarilor.

În schimb, Curtea hotărăște că art. 7 par. (3) al Legii din 2 august 1963 (chestiunea 5 b) nu este conform art. 14 din Convenție, combinat cu prima frază din art. 2 al Protocolului nr. 1, în măsura în care el împiedică anumiți copii să intre la școlile de limbă franceză, aflate în cele 6 comune de la marginea Bruxelles-ului, înzestrate cu un statut propriu, inclusiv Kraainem (8 voturi pentru, 7 împotrivă). O asemenea măsură este nejustificată atît cît ea comportă, în defavoarea anumitor indivizi, elementele unui tratament discriminatoriu bazat și mai mult încă pe criteriul limbii decît pe cel al locului de ședere. Mai întîi că ea nu se aplică într-un mod uniform familiilor care vorbesc una sau alta dintre limbile naționale. Copiii de limbă olandeză, care locuiesc în regiunea cu franceza ca limbă unică, de altfel foarte aproape, au acces la instituțiile școlare de limbă olandeză existente în cele 6 comune, în timp ce copiii francofoni, care locuiesc în regiunea cu olandeza ca limbă unică, li se refuză accesul la școlile franceze din aceleași comune. De asemenea, clasele olandeze din cele 6 comune sînt deschise copiilor olandofoni din regiunea de limbă unică olandeză, în timp ce clasele franceze sînt închise copiilor francofoni din această regiune. O asemenea situație intră în

contradicție, de altfel, cu cea care decurge din posibilitățile de acces la școlile de limbă franceză din arondismentul Bruxelles-Capitală, deschise copiilor francofoni indiferent de locul de reședință al părinților lor. De aici reiese că această condiție a locuinței nu este impusă în interesul instituției școlare, pentru motive de ordin administrativ sau financiar; ea rezultă numai din considerente legate de limbă. În afară de aceasta, măsura în cauză nu respectă în întregime, față de cea mai mare parte a petiționarilor și a copiilor lor, raportul de proporționalitate între mijloacele folosite și țelul urmărit. În special, imposibilitatea de a avea acces la școlile franceze, oficiale sau subvenționate, din cele 6 comune „cu facilități” afectează cu atât mai mult copiii petiționarilor în exercitarea dreptului lor la instruire, cu cât nu există asemenea școli în comunele unde ei locuiesc.

EDUCAȚIA RELIGIOASĂ ÎN ȘCOALĂ

CAUZA LAUTSI vs ITALIA, din 3 noiembrie 2009

Curtea a pus în discuție problema simbolisticii religioase în școli și problema încălcării libertății de conștiință.

În primul rând, Curtea consideră că dreptul fundamental la educație trebuie să se bazeze pe drepturile părinților și respectarea convingerilor religioase și filozofice ale acestora. Mai mult decât atât, nu ar trebui să se facă distincție între modul de predare în învățământul privat față de cel de stat. În al doilea rând, teza nr. 2 din art. 2 din Protocolul nr. 1 face trimitere la posibilitatea păstrării pluralismului în domeniul educației, această trăsătură fiind esențială în conservarea unei societăți democratice, aspecte menționate și în Convenție. În al treilea rând, trebuie să se prevadă posibilitatea de respectare a convingerilor părinților printr-o educație capabilă să ofere un mediu școlar deschis bazat pe includere și nu pe excludere și care să nu țină cont de originea socială, convingerile religioase, originea etnică a copiilor. Școala nu trebuie să fie scena de

activități de prozelitism sau de predicare, ea ar trebui să fie un loc al Uniunii, unde să se compare diferitele religii și convingeri religioase, filozofice, pentru ca elevii să obțină cunoștințe despre diferite tradiții. Mai mult, în a doua teză din art. 2 Protocolul nr. 1, se observă că statul trebuie să-și asume îndeplinirea unor anumite funcții asupra educației și formării profesionale. Astfel, statul trebuie să asigure că informațiile sau cunoștințele din programele școlare sînt difuzate într-un mod obiectiv, critic și pluralist. Se interzice să urmărească un anumit obiectiv de îndoctrinare a copiilor sau care să nu respecte convingerile religioase și filozofice ale părinților. Respectarea convingerilor religioase ale părinților sau ale copiilor implică dreptul de a crede într-o religie sau de a nu crede într-o religie. Astfel, libertatea de a crede și libertatea de a nu crede într-o religie sînt protejate de art. 9 din Convenție. Obligația de neutralitate și imparțialitate a statului este incompatibilă cu orice putere de apreciere cu privire la o parte din el despre legitimitatea convingerilor religioase sau modalitățile de exprimare a acestora. În contextul educației, neutralitatea trebuie să asigure pluralismul. Pentru Curte, aceste considerente conduc la obligația statului de a se abține de la impunerea, fie în mod indirect, a unor convingeri, chiar și acolo unde oamenii sînt dependenți de el sau în locuri în care sînt deosebit de vulnerabili. Școala reprezintă un loc destul de sensibil, deoarece capacitatea copiilor de a lua distanță critică ține în mare măsură de gradul de maturitate al lor. Curtea a dorit să examineze dacă statul italian, prin solicitarea de afișare a crucifixului în săli de clasă, a urmărit sau nu îndeplinirea funcțiilor sale de educare și formare profesională, astfel încît cunoștințele să fie difuzate într-un mod obiectiv, critic și pluralist, și dacă a respectat sau nu convingerile religioase și filozofice ale părinților în conformitate cu art. 2 Protocolul nr. 1. Pentru examinarea acestei probleme, Curtea a luat în considerare caracterul special al simbolului religios și impactul acestuia asupra elevilor la o vîrstă fragedă, în special a copiilor solicitantului. Mai ales în țările unde majoritatea populației aparține unei anumite religii, manifestarea de ritualuri și simboluri ale acestei religii, fără restricție de loc și mod, poate constitui o presiune asupra studenților care nu practică acea religie sau asupra celor care nu doresc să adere la acea religie.

Guvernul Italiei a susținut că expunerea crucifixului în clasele de studiu ale elevilor este legată în primul rînd de rolul religiei în istoria statului italian și de rădăcinile acesteia în tradiția statului, iar, în al

doilea rînd, crucifixul poate reprezenta și alte valori. Cu toate acestea, Curtea a considerat că crucifixul are o pluralitate de semnificații, dar predominantă este semnificația de simbol religios. Examinînd cererile reclamantului, Curtea consideră că expunerea crucifixului în școli este un mesaj al statului de susținere a religiei catolice. În contextul învățămîntului public, el este perceput ca o parte integrantă a școlii și, prin urmare, poate fi considerat ca fiind un simbol puternic extern. Iar prezența crucifixului în școli poate fi interpretată de către copii (inclusiv ai solicitantului) ca un simbol religios și poate transmite acestora că sînt educați într-un mediu școlar caracterizat de o anumită religie. Acest lucru fiind încurajator din punct de vedere emoțional pentru copiii de o anumită religie și îngrijorător pentru unii copii de alte religii sau pentru cei care nu practică nicio religie. Acest drept negativ trebuie respectat de către statul care își exprimă o credință. Mai mult, statul este obligat să-și susțină neutralitatea asupra religiei în învățămîntul de stat și să insufle elevilor, prin pluralitatea programei școlare, gîndirea critică. Totodată, Curtea consideră că expunerea crucifixului în situații specifice sub control guvernamental reprezintă o violare a drepturilor părinților de a-și educa copiii în funcție de convingerile lor, precum și drepturile copiilor de a crede sau nu într-o anumită religie. Obligația statului este de a respecta neutralitatea în exercitarea serviciului public, mai ales în domeniul învățămîntului/educației.

În consecință, Curtea declară că a existat o încălcare a art. 2 din Protocolul nr. 1 coroborat cu art. 9 din Convenție.

PEDEPSELE CORPORALE ÎN ȘCOALĂ

CAMPBELL ȘI COSANS vs REGATUL UNIT,

din 25 februarie 1982

Doamnele Grace Campbell și Jane Cosans locuiesc amîndouă în

Scoția și au, fiecare, cîte un fiu de vîrstă școlară. Ele se plîng de recurgerea la pedepsele corporale, ca măsură disciplinară, în școlile publice scoțiene frecventate de copiii lor. Aceste pedepse constau în lovirea palmei cu o curea din piele și sînt aplicate fie în timpul orelor, în fața colegilor, în caz de proastă conduită în clasă, fie de către director sau adjunctul său, în biroul acestora, în caz de comportare proastă în afara clasei sau de conduită foarte proastă în general. Din motive financiare și practice, cele două mame nu au altă soluție reală și acceptabilă decît să-și trimită copiii în asemenea instituții.

Gordon Campbell, născut în iulie 1969, frecventează școala primară catolică Sfîntul Matei la Bishopbriggs (regiunea Strathclyde). Serviciul academic regional a respins cererile dnei Campbell, care dorește să aibă siguranța că lui Gordon nu i se vor aplica pedepse corporale pe motive disciplinare. De fapt, el nu a suferit niciodată o asemenea pedeapsă în această școală, unde rămîne pînă în iulie 1979.

În septembrie 1976, ca urmare a refuzului său de a se supune unei pedepse corporale, pentru că a încercat să se întoarcă acasă pe o scurtă-tură interzisă, dintr-un cimitir, Jeffrey Cosans este exmatriculat temporar din liceul Beath din Cowdenbeath (regiunea Fife). În ianuarie 1977, autoritățile anunță că vor ridica măsura de exmatriculare; totuși, ele nu rezolvă nimic deoarece părinții lui Jeffrey cer ca acesta din urmă, dacă revine la școală, să nu mai trebuiască să suporte pedepse corporale în niciun fel de circumstanțe. Jeffrey, care a depășit vîrsta școlară în mai 1977, cu ocazia împlinirii a 16 ani, nu s-a mai întors niciodată la liceu.

În dreptul scoțian, învățătorii pot folosi pedepse corporale cu moderație, în scop disciplinar. Dacă ar aplica o pedeapsă pentru un motiv ilegal sau într-un mod excesiv, arbitrar sau cu cruzime, ar fi o agresiune care poate duce la acțiuni de obținere a unor daune-interese sau la urmăriri penale. Guvernul britanic susține o politică de abolire a pedepselor corporale, ca măsură disciplinară în școlile scoțiene; totuși, în concepția sa, cea mai bună cale de a o aplica constă mai curînd în a căuta progresul în această direcție, de acord cu toți cei interesați, decît pe cale legislativă.

În fața Comisiei, sesizată la 30 martie și 1 octombrie 1976, fiecare

din cele două mame susține că folosirea pedepselor corporale, în școlile în discuție, constituie un tratament contrar art. 3 din Convenție și aduce atingere dreptului său, garantat de fraza a doua a art. 2 din Protocolul nr. 1, de a asigura educația și învățămîntul copilului său conform propriilor convingeri filozofice. Dna Cosans susține, în plus, că fiul ei a suferit, din cauza exmatriculării din liceu, o violare a dreptului său la instruire, protejat de prima frază a aceluiași articol.

În hotărîrea sa din 25 februarie 1982, Curtea, care nu avea de studiat sancțiuni corporale efectiv aplicate, în primul rînd, notează că un simplu risc de acțiuni interzise prin art. 3 din Convenție poate viola acest text dacă el este suficient de real și imediat.

Aplicînd jurisprudența sa, Curtea consideră că situația în care se aflau Gordon Campbell și Jeffrey Cosans nu se traduce nici în „tortură”, nici în „tratament inuman”; în afară de aceasta, nu ar fi vorba de un „tratament degradant” decît dacă el ar fi cauzat celor interesați – în ochii altora sau în ochii lor – o umilire sau înjosire care să atingă un minimum de gravitate, care trebuie apreciat în lumina circumstanțelor. Avînd în vedere mai ales situația existentă în Scoția, nu s-a stabilit că simplul risc de a suferi o pedeapsă corporală umilește sau înjosește elevii. Copiii petiționarilor au fost ei înșiși astfel, în propriii lor ochi? Curtea constată absența unor probe evidente, la acești copii, a unor efecte nefaste de ordin psihologic sau de alt fel. Jeffrey Cosans poate a trăit sentimente de teamă sau neliniște, dar aceasta nu este suficient pentru a constitui „un tratament degradant”; același lucru este valabil, *a fortiori*, pentru Gordon Campbell, asupra căruia nu a planat niciodată o amenințare directă de pedeapsă corporală. În acest fel, nu s-a putut stabili o încălcare a art. 3 din CEDO.

Examinînd cazul în lumina celei de a doua fraze a art. 2 din Protocolul nr. 1, Curtea amintește că statele contractante sînt chemate să respecte convingerile filozofice ale părinților în exercitarea ansamblului funcțiilor lor în materie de educație și de învățămînt. Contrar guvernului britanic, ea consideră, printre altele, că funcțiile asumate de stat în Scoția – el se angajează să definească marile orientări ale învățămîntului – se extind la problemele de disciplină în general, aceasta reprezentînd un element inerent oricărui sistem educațional.

Cu certitudine, expresia „convingeri filozofice” nu se pretează la o definiție exhaustivă, dar în contextul art. 2 ea se aplică unor prevederi care ating un anumit grad de forță, de seriozitate, de coerență și de importanță, merită să fie respectate într-o societate democratică, nu sînt incompatibile cu demnitatea persoanei și nu contrazic dreptul fundamental al copilului la instruire. Părerile doamnelor Campbell și Cosans asupra pedepselor corporale îndeplinesc aceste diverse condiții și se traduc, deci, contrar celor ce susține guvernul englez, în „convingeri filozofice”.

De asemenea, Curtea respinge argumentul guvernului, conform căruia politica sa de abandonare treptată a pedepselor corporale ar fi suficientă pentru a asigura „respectarea” convingerilor filozofice. Ea nici nu consideră ca stabilit că orice altă soluție ar fi, prin forța lucrurilor, contrară rezervei britanice față de art. 2, conform căreia obligația de a respecta convingerile filozofice nu a fost acceptată decît în măsura în care ea este compatibilă cu „acordarea unei instruiți și unei formații eficiente și care să nu provoace cheltuieli publice nemăsurate”.

În felul acesta, Curtea ajunge la concluzia că cele două petiționare au suferit o violare a celei de a doua fraze a art. 2 CEDO. Curtea socotește necesar să rezolve un ultim punct: Jeffrey Cosans și-a văzut negat dreptul la instruire, garantat prin prima frază a art. 2 din Protocolul nr. 1. Exmatricularea sa temporară avea ca motiv refuzul — al său și al părinților săi — de a fi de acord să suporte sau să se expună unei pedepse corporale; el nu s-ar fi putut întoarce la liceu decît dacă părinții lui ar fi acționat împotriva convingerilor lor, pe care Regatul Unit este obligat să le respecte prin fraza a doua din art. 2. Cu toate că statul este abilitat, prin acest articol, să reglementeze dreptul la instruire, el nu va putea să subordoneze accesul într-o instituție școlară unei condiții care intră în conflict cu un alt drept protejat de Protocol. Curtea pune, deci, concluzia că există și față de Jeffrey Cosans o încălcare a primei fraze a art. 2.

NONDISCRIMINAREA COPIILOR CU DIZABILITĂȚI

DIANA GRAEME vs REGATUL UNIT, din 5 februarie 1990

Comisia a constatat că există o tendință din ce în ce mai pronunțată de a se considera că adolescenții și copiii handicapați ar trebui, în măsura posibilului, să fie crescuți și educați împreună cu adolescenții și copiii normali de vîrsta lor. Totuși, Comisia a recunoscut că această politică nu se poate aplica tuturor copiilor handicapați și că autoritățile naționale competente trebuie să dispună de cea mai întinsă competență spre a decide cu privire la resursele ce le sînt alocate.

EDUCAȚIA SEXUALĂ ÎN ȘCOALĂ

KJELDSSEN, BUSK MADSEN ȘI PEDERSEN vs DANEMARCA, din 7 decembrie 1976

În Danemarca, educația sexuală a constituit, timp de mulți ani, o parte a programului facultativ al școlilor publice. În mai 1970, însă, Parlamentul adoptă, în unanimitate, o lege care o face obligatorie. Promulgată la 27 mai și intrată în vigoare la 1 august 1970, această lege prevede, de asemenea, că educația sexuală nu trebuie prezentată ca o materie distinctă, ci integrată în predarea altor materii. Pe baza recomandărilor noului ghid de educație sexuală în școlile publice, elaborat de comisia de programe, ministrul educației emite un decret care formulează obiectivele educației sexuale și precizează că aceasta este predată la toate nivelurile în cadrul materiilor școlare normale, în special limba daneză, cristi-

anismul, biologia (igiena), istoria (educația civică) și instruirea familială.

În perioada faptelor în cauză, învățământul primar dura 9 ani; un al zecelea an, precum și un an preșcolar erau facultativi. În timpul anului școlar 1970-1971, 716.665 de elevi frecventau 2.471 de școli, din care 277 de școli particulare grupau un total de 43.689 de elevi. Anumiți părinți recurgeau la învățarea la domiciliu. Petiționarii, tați și mame de familie, se opun educației sexuale „integrate”, și prin aceasta, obligatorie. Socotind că ea ridică și probleme de ordin etic, ei preferă să-și instruiască singuri copiii, în acest domeniu, dar cererile lor de dispensă sînt respinse de către autoritățile competente. Dl Viking Kjeldsen, galvanizator, și soția sa, Annemarie, învățătoare, au o fiică și locuiesc la Varde. După ce și-au retras fetița de la o școală publică din localitate și au instruit-o acasă, timp de un an, ei o trimit din nou la școala publică, în august 1972; școala particulară cea mai apropiată se află la 19 km de domiciliu și fata lor, diabetică, nu poate părăsi casa o perioadă de timp mai lungă. În ce-i privește pe dl Arne Busk Madsen, pastor, și soția sa Inger, învățătoare, ei au patru copii, din care cel mai mare a intrat în 1972 într-o școală publică din Abenra, oraș în care locuiesc. În sfîrșit, dl Hans Pedersen, pastor, și soția sa, Ellen, au cinci copii, din care trei erau de vîrstă școlară în 1972. Doi dintre ei frecventau școli particulare, pentru a nu fi obligați să urmeze educația sexuală; al treilea era înscris la școala municipală, dar părinții se gîndeau să-l retragă.

Dl și dna Kjeldsen sesizează Comisia la 4 aprilie 1971, dl și dna Busk Madsen, precum și dl și dna Pedersen, la 7 octombrie 1972. În cele trei cereri ale lor, care vor fi contopite la 19 iulie 1973, ei susțin că educația sexuală, așa cum a introdus-o legea din 1970 în școlile publice, este contrară convingerilor lor de părinți creștini și violează art. 2 din Protocolul nr. 1. Ulterior, dl și dna Kjeldsen invocă și art. 8, 9 și 14 din Convenție.

Curtea examinează legislația în cauză, mai întîi prin prisma celei de a doua fraze a art. 2 din Protocolul nr. 1. Fără îndoială, părinții danezi au libertatea de a instrui copiii la domiciliu sau de a-i trimite în școli particulare și puternic subvenționate de către stat, dar școlile publice nu scapă de imperativul acestei clauze, prin urmare, statul trebuie să respecte convingerile religioase și filozofice ale părinților în cadrul ansamblului programului de învățământ. Achitîndu-se de funcțiile pe care și le asumă

în materie de învățămînt și în ce privește educația, el trebuie să vegheze ca informațiile sau cunoștințele care figurează în program să fie difuzate într-un mod obiectiv, critic și pluralist. Îi este interzis să urmărească un scop de îndoctrinare, care poate fi considerat că nu respectă convingerile părinților.

Educația sexuală, așa cum este prevăzută și organizată de legislația daneză, tinde, înainte de toate, să informeze mai bine elevii. Nu se pot, evident, exclude din partea unor învățători unele aprecieri care să încalce domeniul religios și filozofic, căci este vorba aici de un domeniu unde judecarea realității se revarsă ușor asupra judecăților de valoare. Statul danez încearcă să tragă semnalul de alarmă pentru elevi asupra fenomenelor care lui i se par neliniștitoare, spre exemplu asupra frecvenței excesive a nașterilor în afara căsătoriei, a avorturilor provocate sau a bolilor venerice. El dorește ca ei, atunci cînd vine momentul, „să-și asume și să aibă grijă de celălalt în acest domeniu”, „să nu-și provoace necazuri sau să nu le atragă asupra celorlalți din simplă necunoaștere”. Dacă acestea sînt niște considerații de ordin moral, ele îmbracă un caracter foarte general și nu duc la o depășire a limitelor a ceea ce un stat democratic poate concepe ca fiind de interes public. Legislația daneză nu este o încercare de îndoctrinare, preconizînd un comportament sexual determinat. Ea nu aderă la exaltarea sexului și nici nu incită elevii să se dedea la practici periculoase pentru echilibrul, sănătatea sau viitorul lor sau de condamnat în ochii multor părinți. În afară de aceasta, ea nu atinge dreptul acestora din urmă de a-și lumina și sfătui copiii și de a exercita asupra lor funcțiile naturale de educator, de a-i orienta într-o direcție conformă cu propriile lor convingeri.

Curtea admite că se pot produce abuzuri în felul în care o anumită școală sau un profesor anume aplică textele în vigoare; ea subliniază că revine autorităților competente să vegheze cu cea mai mare atenție ca acele convingeri religioase și filozofice ale părinților să nu fie lovite la acest nivel prin imprudență, prin lipsă de discernămint sau prozelitism inoportun. Întrucît nu este sesizată cu o asemenea problemă în speță, ea decide că art. 2 din Protocolul nr. 1 nu a fost violat.

Cei șase părinți pretindeau, de asemenea, că sînt victime, în folosirea drepturilor protejate de art. 2 din Protocolul nr. 1, ale unei dis-

criminări bazate pe religie și incompatibilă cu art. 14 din Convenție. Ei subliniau că legislația daneză permite părinților să-și scutească copiii de cursurile de instruire religioasă, în timp ce, în materie de educație sexuală, ea nu oferă nicio posibilitate comparabilă. Potrivit aprecierilor Curții, această legislație nu include nimic care poate da impresia că se preconizează un tratament discriminatoriu avînd ca bază sau ca motiv o caracteristică personală prin care persoane sau grupuri de persoane se deosebesc unele de altele. Curtea constată, mai ales, că există o diferență de natură între instruirea religioasă și educația sexuală practică în Danemarca. Prima răspunde în mod necesar unor doctrine și nu unor simple cunoștințe, așa cum face cea de a doua. De aici, diferența denunțată de petiționari se sprijină pe elemente de fapt neasemănătoare și nu încalcă art. 14.

În ceea ce privește art. 8 și 9 din Convenție, Curtea pune, de asemenea, concluzia absenței unei violări.

TIMISHEV vs RUSIA, din 13 decembrie 2005

Copiii solicitantului, la acel moment în vîrstă de șapte și de nouă ani, au fost exmatriculați din școala unde au învățat timp de doi ani, iar ca motiv a servit faptul că tatăl lor, de origine cecenă, fiind înregistrat în orașul de reședință, nu mai dispunea de Cartea Migrațională pe care a fost nevoit să o predea în schimbul unei compensații pentru bunurile pierdute de acesta în Cecenia. Fiindcă legislația rusă permite accesul la educație al copiilor în funcție de locul de reședință al părinților lor, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 din Protocolul nr. 1.

D.H. vs REPUBLICA CEHĂ, din 13 noiembrie 2007

Cauza se referă la copii de 18 ani, de origine romă, cetățeni ai Cehiei, care în anii 1996-1999 au fost trimiși în școli pentru copii cu nevoi speciale, inclusiv cu dizabilități mintale sau sociale. Reclamanții au susținut că există un sistem cu două niveluri de învățămînt, și că segregarea copiilor romi în astfel de școli, unde se studiază în baza unui program simplificat, se efectuează *quasi-automat*. Curtea a constatat că, la mo-

mentul respectiv, majoritatea elevilor din școlile speciale din Republica Cehă erau romi. Acești copii, cu dezvoltare intelectuală medie/peste medie, sînt repartizați adesea în asemenea școli, în baza unor teste psihologice, care nu sînt destinate persoanelor de etnia lor.

Curtea a concluzionat că legislația aplicabilă la momentul respectiv avea un impact disproporționat negativ asupra copiilor romi, prin încălcarea art. 14 și art. 2 din cadrul Protocolului nr. 1.

SAMPANIS ȘI ALȚII vs GRECIA, din 5 iunie 2008

Autoritățile elene nu au acceptat în grupul școlar copii romi. Mai mult de 50 de copii ulterior au fost trimiși în clase speciale ca să fie pregătiți pentru a trece în clase obișnuite. Curtea a notat că acești copii nu au trecut testele corespunzătoare nici la etapa inițială, pentru a se stabili dacă aceștia trebuie să participe la cursuri de pregătire sau, mai târziu, dacă aceștia au progresat suficient ca să fie transferați în școala de bază. Curtea a constatat o încălcare a art. 2 din Protocolul nr. 1 și a art. 14 în ceea ce privește procedura de admitere la școală și transferul copiilor în clase speciale, precum și a art. 13 (dreptul la un recurs efectiv).

ORSUS ȘI ALȚII vs CROAȚIA, din 16 martie 2010

Un număr de 15 romi, cetățeni croați, s-au plîns că au fost victime ale discriminării rasiale, deoarece aceștia au fost transferați în clase destinate numai pentru romi, suferind astfel un prejudiciu educațional și psiho-emoțional. Curtea a notat că în aceste școli au fost plasați în clase speciale doar romii. Guvernul justifica o astfel de separare prin cunoașterea insuficientă a limbii croate, în același timp, testele pentru acei elevi romi nu au fost adaptate la competențele lingvistice. Cursurile ce au urmat nu s-au axat pe probleme de limbă și performanțele copiilor nu au fost monitorizate. Prin urmare, separarea reclamanților în clase destinate numai pentru romi a fost nerezonabilă, încălcîndu-se art. 2 din Protocolul nr. 1 și art. 14.

HORVATH ȘI VADAZI vs UNGARIA, din 9 noiembrie 2010

Doi copii identificați cu deficiențe mintale, ambii romi, au fost trimiși la o școală de corecție, unde predă un profesor care nu avea experiență de lucru cu copii cu nevoi educaționale speciale. Ei s-au plîns că decizia de a-i trimite într-o clasă specială a fost bazată pe originea etnică și, prin urmare, a fost discriminatorie. Ei au deschis un proces, dar fără niciun rezultat. Curtea Europeană a declarat cererea inadmisibilă, deoarece reclamantii nu au depus o acțiune civilă în conformitate cu secțiunea 77 din Legea privind învățămîntul general. Ei nu au respectat solicitarea de a veni la Curtea Europeană în termen de 6 luni de la decizia finală a autorităților judiciare din Ungaria, în prima rundă a procedurilor judiciare, și nu au ridicat problema privind discriminarea în al doilea tur.

ALI vs REGATUL UNIT, din 11 ianuarie 2011

Reclamantul a fost exmatriculat din școală în cadrul investigațiilor efectuate de poliție referitor la un incendiu în școală, pe motiv că acesta se afla în regiune la momentul respectiv. Lui i s-a oferit o pregătire alternativă și, după ce cazul penal împotriva sa a încetat, părinții săi au fost invitați la școală pentru a discuta despre posibilitatea restabilirii acestuia în clasa precedentă. Ei nu au venit și nu au decis deodată dacă doresc să se întoarcă la școală. Locul său a fost acordat unui alt copil. Curtea a notat că dreptul la educație nu implică în mod necesar un drept de acces la formare într-o anumită școală și nu exclude posibilitatea aplicării măsurii disciplinare. Reclamantul a fost exclus în cadrul unei anchete penale în conformitate cu legea și numai temporar i-au fost oferite metode alternative de educație. Părinții lui nu au participat la reuniunea privind readmiterea acestuia în școală pentru a preveni exmatricularea sa. Prin urmare, a fost încălcat art. 2 din Protocolul nr. 1.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bîrsan C., Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, Editura C.H.Beck, București, Ediția a II-a, 2010
2. Clements L., Mole N., Simms A., Drepturile Europene ale Omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției, Editura CARTIER Juridic, Chișinău, Ediția I, 2005
3. Berger V., Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Editura Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, Ediția a V-a, 2004
4. Charrier Jean-Loup, Chiriac A., Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului, Texte-Comentarii-Jurisprudență-Îndrumări practice, Editura LexisNexis SA, Paris, Ediția 2008
5. Voicu M., Protecția Europeană a Drepturilor Omului: Teorie și jurisprudență, Editura Lumina LEX, București, Ediția I, 2001
6. McBride Jeremy, Drepturile Omului și Procedura Penală. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Consiliul European; Tipografia Centrală, Chișinău, 2009
7. Reid Karem, Ghidul Specialistului în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Editura CARTIER Juridic, Chișinău, Ediția I, 2005
8. Duculescu V., Protecția Juridică a Drepturilor Omului. Mijloace interne și internaționale, Editura Lumina LEX, București

9. В.А.Туманов, Г.Петцольд, М.Невилль, Европейский суд по правам человека, Избранные решения, Том 1, INTERIGHTS, Москва, 2001
10. В.А.Туманов, Г. Петцольд, М.Невилль, Европейский суд по правам человека, Избранные решения, Том 2, INTERIGHTS, Москва, 2001
11. Search Portal of the European Court Decisions <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>